

Regional analyse Kristiansandregionen

KNUT VAREIDE OG HANNA NYBORG STORM

TF-notat nr. 69/2012

Tittel: Regional analyse Kristiansandregionen
Undertittel:
TF-notat nr: 69/2012
Forfatter(e): Knut Vareide og Hanna Nyborg Storm
Dato: 4.12.2012
ISBN: 978-82-7401-575-3
ISSN: 1891-053X
Pris: 120,- (Kan lastes ned gratis fra www.telemarksforskning.no)
Framsidedfoto: Illustrasjonsfoto
Prosjekt: Regionale næringsanalyser
Prosjektnr.: 20120170
Prosjektleder: Knut Vareide
Oppdragsgiver(e): Kristiansand kommune

Spørsmål om dette notatet kan rettes til:

Telemarksforskning
Postboks 4
3833 Bø i Telemark
Tlf: +47 35 06 15 00
Epost: post@tmforsk.no
www.telemarksforskning.no

Knut Vareide er utdannet sosialøkonom (cand oecon) fra Universitetet i Oslo (1985). Han har arbeidet ved Telemarksforskning siden 1996.

Hanna Storm er utdannet master i Økonomi og ressursforvaltning fra Universitetet for miljø- og biovitenskap på Ås. I Telemarksforskning er Storm tilknyttet faggruppa for regional utvikling, der hun har jobbet siden 2008.

Forord

Denne rapporten er en videreføring av tidligere næringsanalyser. Analysene bygger på indikatorer og metoder fra tidligere år, som er oppdatert eller oppgradert. I tillegg introduserer vi enkelte nye tema og indikatorer.

De som har lest tidligere rapporter vil kjenne igjen kapitlene for folketall, arbeidsplasser, NæringsNM og Attraktivitetspyramiden.

I denne rapporten har vi også med to nye kapitler. Det ene kapitlet omhandler næringsmessig sårbarhet, det andre scenarier for befolkningsvekst fram til 2040.

Telemarksforskning har utarbeidet 21 regionale analyser på ulike geografiske nivå i 2012. Telemarksforskning og oppdragsgiverne har møttes ved tre anledninger underveis for å diskutere innhold, relevans og metoder. Dette har gitt verdifulle innspill til oss som har utarbeidet rapportene.

Vi har hatt det privilegium å lage slike regionale analyser over en periode på over ti år, hvorav enkelte oppdragsgivere har vært med i alle årene. Dette har gjort at vi har gradvis kunnet foredle og forbedre analysene år for år. Innspillene fra oppdragsgiverne, som arbeider med regional utvikling i praksis, har vært uvurderlige i denne utviklingen.

Bø, 4.12.2012

Knut Vareide
Prosjektleder

Innhold

Sammendrag.....	5
Innledning	7
1. Befolkning	8
2. Arbeidsplasser	19
3. Næringsmessig sårbarhet.....	24
4. NæringsNM.....	38
5. Attraktivitetspyramiden.....	44
6. Regional vekstkraft	57

Sammendrag

Kristiansandregionen har vært en av de sterkeste vekstregionene etter 2000. Det er regionens attraktivitet for bedrifter i basisnæringene som har vært den viktigste drivkraften for det. Utviklingen i 2011 er imidlertid svakere enn på lenge, både med hensyn til arbeidsplassvekst og tilflytting.

Kristiansandregionen har hatt høy befolkningsvekst de siste årene, og har hatt raskere vekst i befolkningen enn Norge fra 2000 til 2011. Regionen har høyt fødselsoverskudd og har netto innflytting fra andre regioner. I det siste året, 2011, sank imidlertid innvandringen, og nettoinnflyttingen ble lavere. Befolkningsveksten i regionen ble dermed for første gang siden 2000 liggende under landsgjennomsnittet.

Arbeidsplassveksten i Kristiansandregionen har også vært langt sterkere enn veksten på landsbasis siden 2000. Det skyldes først og fremst sterk vekst i næringslivet i regionen. Også arbeidsplassveksten i Kristiansandregionen ble lavere enn veksten på landsbasis i 2011. Det er første gang siden 2002.

I dette notatet har vi introdusert en ny type analyse, der vi måler regioners næringsmessige sårbarhet. Sårbarheten er målt gjennom å se på regionenes fordeling av arbeidsplassene på vekst- og nedgangsbransjer, hvor spesialisert næringslivet er på bestemte bransjer og arbeidsmarkedsintegrasjonen.

Kristiansandregionen er en robust region. Bransjestrukturen er svært lik bransjestrukturen i Norge, noe som gir større robusthet. Samtidig har Kristiansandregionen en bransjemessig sammensetning av næringslivet som har vært gunstig, ved at det er en forholdsvis stor andel i vekstbransjer, og forholdsvis liten andel i nedgangsbransjer. Kristiansandregionens sterke arbeidsplassvekst siden 2000 skyldes imidlertid ikke en gunstig bransjestruktur, det har også vært en høy vekst i Kristiansandregionens næringsliv selv om vi korrigerer for bransjestrukturen. Regionen har også høy arbeidsmarkedsintegrasjonen, særlig mellom kommunene innad i regionen. Det er et forhold som øker robustheten. Robuste regioner har hatt systematisk høyere vekst enn sårbare regioner. Den høye robustheten til Kristiansandregionen er derfor en fordel.

NæringsNM er et mål for hvordan næringslivet gjør det, på næringslivets premisser. I NæringsNM måles næringslivets prestasjoner med hensyn til lønnsomhet, vekst i omsetning og verdiskaping, etableringsvirksomhet og næringslivets relative størrelse for året 2011.

Kristiansandregionen har stor nyetableringsaktivitet, og er sjetteste best av de 83 regionene på etableringsindeksen. Året før var regionen på andreplass. Andel lønnsomme foretak i næringslivet har vært under middels av regionene for andre år på rad. Det er utypisk for Kristiansandregionen, i alle årene fra 2000 til 2009 var andelen lønnsomme foretak bedre enn middels. Andelen foretak med omsetningsvekst er også litt under middels i 2011. Samlet sett ble Kristiansandregionen nummer 28 av 83 regioner i NæringsNM 2011. Det er godt over middels, men den svakeste plasseringen for Kristiansandregionen siden målingene startet i 2000. 2011 var et godt år for næringslivet i Norge, med framgang både for nyetableringer, vekst og lønnsomhet. Kristiansandregionens næringsliv har også hatt framgang i lønnsomhet og vekst i 2011, og fallet i NæringsNM betyr dermed ikke at næringslivet i regionen gjør det dårligere i 2011 enn i 2010. Tvert i mot gjør næringslivet i Kristiansandregionen det bedre, men framgangen er imidlertid større i mange andre regioner, dermed faller regionen på rangeringen i NæringsNM. Den relative svekkelsen i Kristiansandregionen vi så i 2011 korresponderer med at arbeidsplassveksten og befolkningsveksten i regionen har blitt svekket tilsvarende i forhold til andre regioner i landet.

Utviklingen i Kristiansandregionen er analysert gjennom Attraktivitetspyramiden, som definerer tre typer attraktivitet som avgjørende for vekst: Attraktivitet for bedrifter i basisnæringer, attraktivitet for besøk og attraktivitet som bosted.

Kristiansandregionen er en av få regioner som har hatt sterk vekst i basisnæringene. Veksten var spesielt sterk i årene 2005 til 2008. Etter 2008 har veksten flatet ut, men likevel har regionen fått kraftige vekstim-

pulser fra arbeidsplassvekst i basisnæringene etter 2000. Veksten i basisnæringene ser også ut til å ha skapt direkte og indirekte ringvirkninger på andre næringer i regionen.

Kristiansandregionen har en høy andel av arbeidsplasser i besøksnæringene. Besøksoverskuddet i regionen har økt fra 2000 til 2011. Besøksnæringene fikk imidlertid også en liten nedgang i 2011.

Attraktivitetsbarometeret måler nettoflyttingen i forhold til arbeidsplassveksten, og viser at nettoflyttingen til Kristiansandregionen er som forventet ut fra arbeidsplassveksten. Det indikerer at bostedsattraktiviteten i regionen er nøytral.

Den sterke veksten i befolkning og arbeidsplasser i Kristiansandregionen er dermed først og fremst skapt av sterk vekst i basisnæringene, og da spesielt industrien. Besøksnæringene har også bidratt, men i mindre omfang. Kristiansandregionen har vært attraktiv for bedrifter og besøk, og middels attraktiv som bosted.

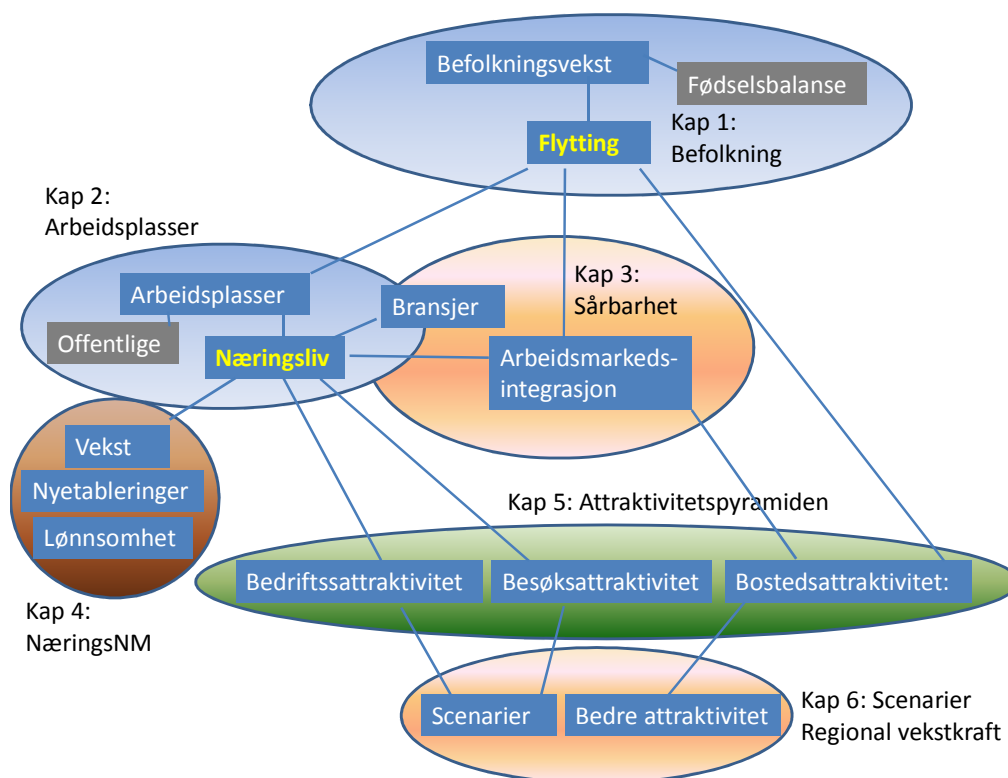
Til slutt i denne rapporten er det laget ulike scenarier for hvilken befolkningsvekst det vil bli i Kristiansandregionen dersom de lykkes med å oppnå høy arbeidsplassvekst og en forbedring av bostedsattraktiviteten. Tilsvarende er det scenarier for hvilken utvikling det vil bli dersom en mislykkes på de to områdene.

Scenariene viser at Kristiansandregionen har et godt utgangspunkt for befolkningsvekst gjennom en gunstig aldersfordeling og fruktbarhet, som gir høy naturlig vekst. Regionen er robust i den forstand at befolkningen får vekst de neste 20 årene, selv i det mest pessimistiske scenariet der arbeidsplassveksten blir lav og bostedsattraktiviteten svekkes. Dersom Kristiansandregionen opprettholder den sterke arbeidsplassveksten som har vært de ti siste årene, og samtidig forbedrer bostedsattraktiviteten vil befolkningen kunne vokse til nesten 200 000 personer i 2040. Scenariene viser også at Kristiansandregionen må opprettholde en arbeidsplassvekst som er langt over landsgjennomsnittet for å få den veksten som er framskrevet i SSBs midlframskrivning.

Flere av de enkelte kommunene risikerer befolkningsnedgang dersom de både får svak arbeidsplassvekst og svakere bostedsattraktivitet. Kristiansand er en av disse kommunene. Selv om vekstpotensialet i Kristiansand er høyt, er det også en høy risiko knyttet til egen arbeidsplassutvikling fordi kommunen er så stor i forhold til nabokommunene at det er lite å hente på økt utpendling.

Innledning

Notatet er bygd opp rundt seks kapitler, som til sammen skal gi et bilde av de sentrale utviklingstrekkene i området. De første to kapitlene er rent deskriptive. Deretter følger fire kapitler der vi gjennom ulike modeller og indikatorer forsøker å belyse årsaker og drivkrefter til utviklingen.

Notatet starter med en beskrivelse av befolkningsutviklingen. Befolkningsutviklingen er helt sentral for å beskrive et områdes utvikling. Flyttingen ut og inn av området vies spesiell oppmerksomhet, og er antakelig den viktigste indikatoren for om en region har en positiv utvikling. Mye av problemstillingene knyttet til regional utvikling kan knyttes til å forklare nettoflyttingen mellom regioner. I kapittel 2 gis en beskrivelse arbeidsplassutviklingen, og da spesielt arbeidsplassutviklingen i næringslivet.

I dette notatet introduserer vi et nytt begrep; næringsmessig sårbarhet. Den næringsmessige sårbarheten knytter seg til bransjesammensetningen i en region, og til arbeidsmarkedsintegrasjonen i en region. Sårbarheten kan være med på å forklare utviklingen i en region, og gir også en pekepinn på sannsynlig utvikling i årene framover.

NæringsNM baseres på foretakenes regnskap, og viser hvordan bedriftene i en region gjør det med hensyn til nyetableringer, vekst og lønnsomhet. NæringsNM gir en beskrivelse av næringsutviklingen, som utdyper bildet vi får av næringsutviklingen når vi bare ser på arbeidsplassutviklingen.

I kapittel 5 bruker vi modellen Attraktivitetspyramiden for å forklare stedenes befolkningsutvikling. Attraktivitetspyramiden har to dimensjoner som har med næringsutvikling å gjøre; bedriftsattraktivitet og besøksattraktivitet. Den tredje dimensjonen er bostedsattraktivitet, som er sentral for å forstå flyttingen mellom regionene. Til slutt har vi et kapittel 6, der vi trekker trådene framover. Hvordan vil veksten i en kommune eller region påvirkes av at en lykkes med næringsutvikling og attraktivitetsutvikling?

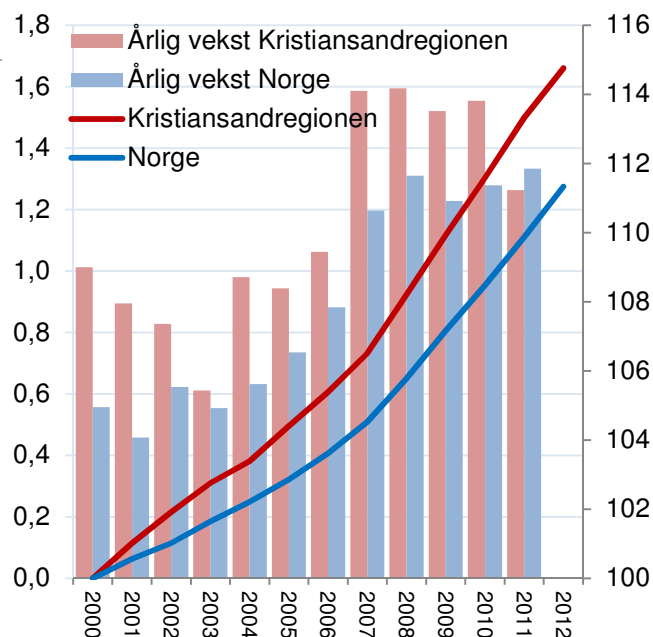
1. Befolkning

Befolkningsutviklingen er den viktigste indikatoren for regional utvikling, og blir i denne rapporten viet ekstra oppmerksomhet. En positiv befolkningsutvikling er et mål i seg selv for de fleste regioner, og er den fremste indikatoren på om noe går bra i en region. Alt datagrunnlag i dette kapitlet er fra SSB.

1.1 Befolkningsutviklingen i Kristiansandregionen

Befolkningen i Kristiansandregionen har vokst sterkt i perioden etter 2000, og enda sterkere enn på landsbasis. Veksten var spesielt sterk i årene 2007-2010, men var litt under landsgjennomsnittet i 2011. Det har vært høy befolkningsvekst i Norge de siste fem årene, noe som kommer av at innvandring til Norge har økt sterkt. Det er innvandring fra østeuropeiske EU-land som har stått for størsteparten av denne økningen. Den økte innvandringen har gitt bedre befolkningsvekst i hele landet.

Befolkningen i Kristiansandregionen var på 129 850 personer ved begynnelsen av 2012. Kristiansandregionen har økt folketallet med 14,8 prosent siden 2000. På landsbasis har befolkningsveksten vært 11,3 prosent.

Figur 1: Befolkningsutvikling i Kristiansandregionen og Norge i perioden 2000-2012.

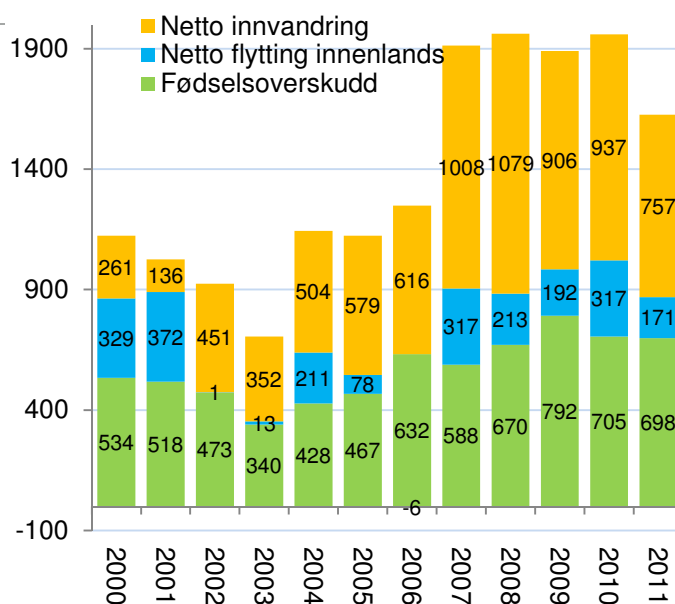
1.2 Befolkningsutviklingen dekomponert

Befolkningsutviklingen består av tre komponenter; fødselsoverskudd, netto innenlands flytting og netto innvandring.

Det har vært et høyt fødselsoverskudd i Kristiansandregionen som har bidratt positivt til folketallsveksten i alle årene i perioden. Fødselsoverskuddet har i tillegg økt de siste årene.

Kristiansandregionen har hatt en netto innflytting fra andre norske regioner i nesten alle årene siden 2000. Unntaket var i 2006, da det var en netto utflytting på seks personer. Nettoinnflyttingen har imidlertid betydd lite for befolkningsveksten sammenliknet med de andre komponentene.

Innvandringen til Kristiansandregionen har vært høy de siste fem årene, og spesielt i 2007 og 2008, da nettoinnvandringen var på over 1000 personer. Dette har bidratt sterkt til den høye veksten i disse årene.

Figur 2: Befolkningsendringene i Kristiansandregionen i perioden 2000-2011, dekomponert i fødselsoverskudd, netto innenlands flytting og netto innvandring.

1.3 Befolkningsveksten i regionene

I tabellen under ser vi hvordan den årlige veksten har utviklet seg i regionene i Agder, Telemark og Rogaland etter 2000. Regionene er rangert etter progressivt gjennomsnitt¹, som både tar hensyn til veksten de siste ti årene og trenden i veksten. Slik den regnes ut, vil de siste årenes vekst telle mer enn vekst tidlig i perioden.

Tabell 1: Årlig befolkningsvekst i regionene i Agder, Telemark og Rogaland i prosent i perioden 2000-2011, samt progressivt gjennomsnitt.

Rang	Region	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Prog. snitt
4	Stavangerregionen	0,6	1,2	1,3	1,3	1,4	1,5	2,2	2,4	2,2	2,1	2,1	1,8	2,0
14	Kristiansandregionen	1,0	0,9	0,8	0,6	1,0	0,9	1,1	1,6	1,6	1,5	1,6	1,3	1,3
18	Haugesundregionen	0,5	0,1	0,4	0,6	0,5	0,5	1,2	1,4	1,4	0,9	1,4	1,3	1,1
22	Mandalsregionen	0,4	0,3	1,5	1,0	0,5	0,1	0,8	1,3	1,2	1,0	1,3	1,2	1,0
24	Arendalregionen	0,5	0,4	0,2	0,2	0,2	0,6	0,7	1,4	1,1	1,1	1,2	1,4	1,0
27	Ryfylke	0,2	-0,5	0,3	0,2	0,5	0,2	0,1	1,0	1,3	1,3	1,6	0,9	1,0
29	Dalane	0,2	-0,1	0,0	0,2	0,2	-0,1	0,9	0,8	1,0	1,2	1,2	0,9	0,8
41	Grenland	0,5	0,1	0,3	0,3	0,2	0,1	0,3	0,5	0,6	0,5	0,7	0,6	0,5
42	Lister	0,3	-0,4	0,5	-0,1	-0,1	-0,2	0,2	0,8	0,8	0,7	0,4	0,6	0,5
44	Midt-Telemark	0,6	0,3	0,0	-0,2	0,0	0,2	0,1	0,7	0,3	0,3	1,1	0,5	0,4
53	Setesdal	0,5	-1,4	-0,7	0,4	-0,7	-0,5	-0,5	0,1	1,1	-0,2	1,6	-0,1	0,2
68	Øst-Telemark	-0,1	-0,1	-0,5	0,0	0,0	-0,9	-1,1	-0,2	0,1	0,3	0,2	0,1	-0,1
77	Vest-Telemark	-0,2	0,0	-0,9	-0,5	-0,1	-0,9	-0,4	-0,4	0,1	-0,1	-0,4	0,1	-0,2
	Norge	0,6	0,5	0,6	0,6	0,6	0,7	0,9	1,2	1,3	1,2	1,3	1,3	1,1

Befolkningsveksten i Norge skjøt fart i 2007, da det ble en sterk økning i arbeidsinnvandring fra EU-land. Denne innvandringen har fortsatt å øke, og har ført til en femårsperiode med historisk høy befolkningsvekst. Befolkningsveksten på landsbasis har vært i størrelsesorden 1,2 til 1,3 prosent av folketallet årlig de siste fem årene. I 2011 sto innvandringen for nesten ett prosentpoeng av denne befolkningsveksten.

De siste tre årene har flere av regionene på Sørlandet og Vestlandet hatt god befolkningsvekst. Regionene med høyere vekst enn landsgjennomsnittet er enten byregioner som Stavanger, Kristiansandregionen og Haugesund, eller regioner som ligger innenfor det funksjonelle arbeidsmarkedet rundt byområder.

Kristiansandregionen har hatt en befolkningsvekst over snittet i alle årene siden 2000. Som vi har sett tidligere, var veksten spesiell høy i årene 2007-2010. Veksten lå i disse årene på mellom 1,5 og 1,6 prosent av folketallet. I 2011 var veksten 1,3 prosent.

Når vi rangerer med hensyn til et såkalt progressivt gjennomsnitt for de ti siste årene, der de siste årenes vekst teller mer enn vekst tidlig i perioden, er Kristiansandregionen rangert som nummer 14 av 83 regioner i landet. I Agder og nabofylkene i øst og vest, er det kun Stavangerregionen som er rangert høyere.

1.4 Innvandring

Innvandringen har forsterket befolkningsveksten i alle fylker og regioner. I tabellen under ser vi hvordan innvandringen har utviklet seg i regionene på Vestlandet.

Tabell 2: Netto innvandring i prosent av folketallet i regionene i Agder, Telemark og Rogaland i perioden 2000-2011, samt progressivt gjennomsnitt.

Rang	Region	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Prog. snitt
5	Stavangerregionen	-0,1	0,2	0,3	0,2	0,3	0,5	0,9	1,4	1,3	1,2	1,3	1,0	1,0
8	Lister	0,6	0,3	0,9	0,8	0,6	0,7	0,7	1,2	1,1	1,1	1,0	1,1	1,0
13	Midt-Telemark	0,5	0,6	0,6	0,7	1,0	0,8	0,7	1,2	0,8	0,7	1,0	0,9	0,9
14	Setesdal	1,1	0,4	1,0	0,8	0,7	0,3	0,2	1,1	1,1	0,8	1,5	0,7	0,9
20	Ryfylke	0,4	0,1	0,3	0,3	0,4	0,3	0,4	0,6	1,1	1,0	1,3	0,8	0,8
28	Haugesundregionen	0,2	0,1	0,3	0,4	0,3	0,3	0,8	1,2	1,0	0,5	0,9	0,8	0,8
38	Dalane	-0,1	0,2	0,1	0,3	0,4	0,4	0,7	0,6	1,1	0,6	0,9	0,6	0,7
40	Arendalregionen	0,1	0,1	0,3	0,2	0,3	0,4	0,4	0,7	0,8	0,7	0,8	0,9	0,7
42	Kristiansandregionen	0,2	0,1	0,4	0,3	0,4	0,5	0,5	0,8	0,9	0,7	0,7	0,6	0,7
46	Øst-Telemark	0,8	0,5	0,0	0,6	0,5	0,4	0,4	0,7	0,7	0,7	0,8	0,8	0,7
50	Mandalsregionen	0,1	0,2	0,6	0,5	0,2	0,3	0,5	0,6	0,8	0,6	0,7	0,8	0,6
71	Vest-Telemark	0,4	0,2	0,2	0,5	0,5	0,4	0,4	0,5	0,7	0,4	0,4	0,5	0,5
74	Grenland	0,2	0,1	0,3	0,3	0,2	0,2	0,3	0,6	0,4	0,6	0,5	0,6	0,5
	Norge	0,2	0,2	0,4	0,2	0,3	0,4	0,5	0,8	0,9	0,8	0,9	1,0	0,7

Alle regionene har fra 2007 fått en høyere innvandring enn de har hatt tidligere. Innvandringen i 2011 ble høyere enn noensinne, og tilsvarte nesten én prosent av folketallet i Norge.

Også Kristiansandregionen har hatt en økning i innvandringen fra 2007, men innvandringen har ikke vært spesielt høy sammenliknet med andre regioner. Innvandringen har vært nært middels i de fleste årene, men var en del under middels i 2011. Kristiansandregionen er rangert som nummer 42 av regionene i Norge med hensyn til innvandring, som er akkurat under middels. Det er imidlertid svært lite som skiller regionene; innvandringen er forbausende jevnt fordelt mellom regionene.

1.5 Innenlands flytting

Den innenlandske nettoflyttingen er interessant å studere, fordi den forteller hvilke regioner som vokser på bekostning av andre. I tabellen under ser vi hvordan nettoflyttingen i regionene i Agder, Rogaland og Telemark har utviklet seg.

Tabell 3: Netto flytting innenlands i prosent av folketallet i regionene i Agder, Telemark og Rogaland i perioden 2000-2011, samt progressivt gjennomsnitt.

Rang	Region	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Prog. snitt
17	Arendalregionen	0,1	0,2	-0,1	-0,1	-0,3	0,1	0,1	0,5	0,1	0,1	0,2	0,3	0,2
18	Kristiansandregionen	0,3	0,3	0,0	0,0	0,2	0,1	-0,0	0,3	0,2	0,2	0,3	0,1	0,2
21	Mandalsregionen	0,1	0,2	0,7	0,0	0,0	-0,3	-0,1	0,2	-0,0	0,2	0,3	0,0	0,1
23	Stavangerregionen	-0,0	0,2	0,4	0,3	0,3	0,2	0,4	0,1	0,0	-0,0	-0,1	-0,0	0,1
29	Grenland	0,2	-0,1	0,1	0,0	-0,1	-0,1	-0,1	-0,1	0,2	-0,1	0,1	-0,1	0,0
34	Haugesundregionen	-0,3	-0,4	-0,2	-0,3	-0,2	-0,2	-0,1	-0,2	-0,1	-0,1	0,1	0,1	-0,1
40	Dalane	-0,2	-0,6	-0,4	-0,3	-0,7	-0,7	-0,2	-0,1	-0,5	0,2	-0,1	-0,0	-0,2
43	Ryfylke	-0,6	-0,7	-0,3	-0,4	-0,2	-0,4	-0,6	0,1	-0,2	-0,3	-0,2	-0,3	-0,3
49	Midt-Telemark	0,4	-0,2	-0,5	-0,9	-0,9	-0,4	-0,6	-0,4	-0,6	-0,3	-0,2	-0,3	-0,4
54	Vest-Telemark	-0,2	0,0	-0,6	-0,7	-0,5	-0,8	-0,5	-0,5	-0,3	-0,5	-0,8	-0,2	-0,5
55	Øst-Telemark	-0,7	-0,4	-0,4	-0,5	-0,3	-1,0	-1,2	-0,6	-0,5	-0,2	-0,4	-0,4	-0,5
59	Setesdal	-0,5	-1,5	-1,3	-0,1	-1,5	-0,8	-0,5	-1,1	-0,1	-0,7	0,0	-0,7	-0,6
68	Lister	-0,6	-0,8	-0,4	-1,1	-0,7	-1,0	-0,8	-0,7	-0,6	-0,7	-0,9	-0,7	-0,8

Regionene som har høyest innenlands netto tilflytting er regioner rundt byer som Arendal, Kristiansand, Mandal og Stavanger. De typiske distriktsregionene har hatt netto utflytting til andre regioner. Det er et mønster som vi finner igjen i alle landsdeler.

Som vi så i figur 2, har Kristiansandregionen hatt netto innflytting fra andre regioner hvert år, med unntak av i 2006. Nettoinnflyttingen har vært opp mot 0,3 prosent av folketallet i enkelte år, sist i 2010. I 2011 var det en netto innflytting som tilsvarte 0,1 prosent av folketallet. Kristiansandregionen blir rangert som nummer 18 i landet for det progressive gjennomsnittet, og er nest beste region i de fire fylkene.

1.6 Fødselsbalanse

Fødselsbalansen virker i utgangspunktet kanskje ikke like interessant som flyttemønstrene, ettersom den endres ganske langsomt og er lite påvirkelig. Fødselsbalansen påvirkes av aldersfordelingen, kjønnsfordelingen og fruktbarheten. På lang sikt betyr fødselsbalansen imidlertid mye for befolkningsutviklingen.

Tabell 4: Fødselsbalansen i prosent av folketall i regionene i Agder, Telemark og Rogaland i perioden 2000-2011, samt progressivt gjennomsnitt.

Rang	Region	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Prog. snitt
2	Stavangerregionen	0,8	0,8	0,7	0,8	0,8	0,8	0,9	0,9	0,9	0,9	1,0	0,9	0,9
11	Kristiansandregionen	0,5	0,5	0,4	0,3	0,4	0,4	0,5	0,5	0,5	0,6	0,6	0,5	0,5
18	Haugesundregionen	0,5	0,4	0,3	0,4	0,4	0,4	0,5	0,4	0,4	0,5	0,5	0,5	0,4
19	Ryfylke	0,4	0,1	0,3	0,3	0,3	0,3	0,2	0,3	0,4	0,5	0,5	0,4	0,4
20	Dalane	0,5	0,3	0,2	0,3	0,4	0,3	0,4	0,3	0,4	0,4	0,5	0,3	0,4
24	Mandalsregionen	0,2	0,0	0,2	0,4	0,3	0,2	0,3	0,4	0,3	0,2	0,3	0,4	0,3
27	Lister	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,4	0,2	0,3	0,3	0,3	0,1	0,2
28	Arendalregionen	0,2	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3	0,2	0,2
46	Grenland	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0
54	Midt-Telemark	-0,3	-0,2	-0,1	0,0	-0,1	-0,2	0,0	-0,1	0,1	-0,1	0,2	-0,1	0,0
64	Setesdal	0,1	-0,3	-0,3	-0,3	0,0	0,0	-0,2	0,0	0,1	-0,3	0,1	-0,1	-0,1
74	Vest-Telemark	-0,4	-0,3	-0,5	-0,3	-0,2	-0,4	-0,2	-0,4	-0,3	0,0	0,0	-0,2	-0,2
75	Øst-Telemark	-0,2	-0,2	-0,1	-0,1	-0,2	-0,5	-0,3	-0,3	-0,1	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
	Norge	0,3	0,3	0,2	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4

Mange regioner på Vestlandet og Sørlandet har hatt en god fødselsbalanse. Disse regionene har høy fruktbarhet sammenliknet med resten av landet, noe som bidrar positivt til befolkningsveksten. I Telemark er situasjonen annerledes, noe som har sammenheng med en ugunstig aldersstruktur kombinert med lav fruktbarhet. Vi kan i tabell 4 tydelig se at situasjonen er høyst ulik mellom regionene i de fire fylkene. I 2011 tilsvarte fødselsunderskuddet 0,9 prosent av folketallet i Stavangerregionen, mens det var et fødselsunderskudd som tilsvarte 0,2 prosent av folketallet i Øst- og Vest-Telemark.

I progressivt snitt har Kristiansandregionen hatt en positiv fødselsbalanse på 0,5 prosent av folketallet, mens landssnittet ligger på 0,4 prosent. Det vil si at Kristiansandregionen vokser sterkere enn resten av landet gjennom sin positive fødselsbalanse. Kun Stavangerregionen har høyere fødselsbalanse av regionene i de fire fylkene i tabell 4, men her har fødselsbalansen til gjengjeld vært veldig høy.

1.7 Relativ flytting

Relativ flytting er en interessant indikator å følge, fordi den forteller om den underliggende styrken i utviklingen på et sted. Relativ flytting er summen av netto innenlands flytting og innvandring fratrukket landsgjennomsnittet. Årsaken til at vi bruker relativ flytting i stedet for å bare bruke den enklere indikatoren nettoflytting, er for lettere å kunne sammenlikne forskjellene mellom regioner og utviklingen over tid.

Tabell 5: Relativ flytting i prosent av folketallet i regionene i Agder, Telemark og Rogaland i perioden 2000-2011, samt progressivt gjennomsnitt. Relativ flytting er nettoflytting fratrukket gjennomsnittlig innvandring til Norge.

Rang	Region	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Prog. snitt
9	Stavangerregionen	-0,4	0,2	0,2	0,3	0,4	0,3	0,7	0,7	0,4	0,4	0,3	0,0	0,4
21	Arendalregionen	0,1	0,1	-0,2	-0,1	-0,3	0,1	0,0	0,3	0,0	0,0	0,1	0,3	0,1
22	Kristiansandregionen	0,3	0,3	0,0	0,1	0,3	0,2	0,0	0,3	0,1	0,1	0,1	-0,2	0,1
25	Mandalsregionen	-0,1	0,2	0,9	0,3	-0,1	-0,4	-0,1	0,0	-0,1	0,0	0,1	-0,1	0,0
28	Haugesundregionen	-0,3	-0,5	-0,3	-0,1	-0,2	-0,3	0,2	0,2	0,0	-0,4	0,1	-0,1	-0,1
30	Ryfylke	-0,4	-0,8	-0,4	-0,4	-0,1	-0,5	-0,7	-0,1	0,0	-0,1	0,3	-0,4	-0,2
35	Dalane	-0,5	-0,6	-0,7	-0,3	-0,5	-0,8	-0,1	-0,3	-0,3	0,0	-0,2	-0,4	-0,3
36	Grenland	0,2	-0,1	0,0	0,0	-0,2	-0,3	-0,3	-0,4	-0,3	-0,3	-0,3	-0,4	-0,3
39	Midt-Telemark	0,7	0,3	-0,3	-0,5	-0,2	0,0	-0,4	-0,1	-0,7	-0,5	-0,1	-0,4	-0,3
49	Setesdal	0,3	-1,3	-0,7	0,4	-1,0	-0,8	-0,8	-0,8	0,1	-0,6	0,6	-1,0	-0,4
51	Lister	-0,2	-0,7	0,1	-0,5	-0,5	-0,6	-0,7	-0,3	-0,4	-0,4	-0,8	-0,5	-0,5
57	Øst-Telemark	-0,2	-0,1	-0,7	-0,1	-0,1	-0,9	-1,3	-0,7	-0,7	-0,3	-0,5	-0,6	-0,6
73	Vest-Telemark	0,0	0,1	-0,8	-0,4	-0,3	-0,9	-0,7	-0,8	-0,5	-1,0	-1,3	-0,6	-0,8

Igjen ser vi tydelig at byregionene og deres omland trekker til seg innflyttere fra inn- og utland, og at de mer perifere regionene taper tilsvarende. Typisk for dette mønsteret ser vi at Stavangerregionen har gjort det spesielt bra, mens Vest-Telemark har gjort det svakt.

Kristiansandregionen har hatt en god relativ nettoflytting, og er rangert som nummer 22 av 83 regioner for progressivt snitt. Flyttebalansen har i perioden fram til 2010 vært over middels sammenliknet med andre regioner. Imidlertid har differensen mellom flyttebalansen i Kristiansandregionen og landet ellers blitt mindre de siste årene, og i 2011 var den relative flyttingen i Kristiansandregionen svakere enn middels. Som vi har sett tidligere, var det spesielt innvandringen som var svak dette året.

1.8 Befolkningsutvikling i kommunene

Alle kommunene i Kristiansandregionen har hatt høy vekst i folketallet. Søgne har hatt en vekst på hele 21,6 prosent siden 2000.

Iveland og Kristiansand har hatt en vekst på 15 prosent i samme perioden. Iveland hadde en nedgang i folketallet fra 2011 til 2012.

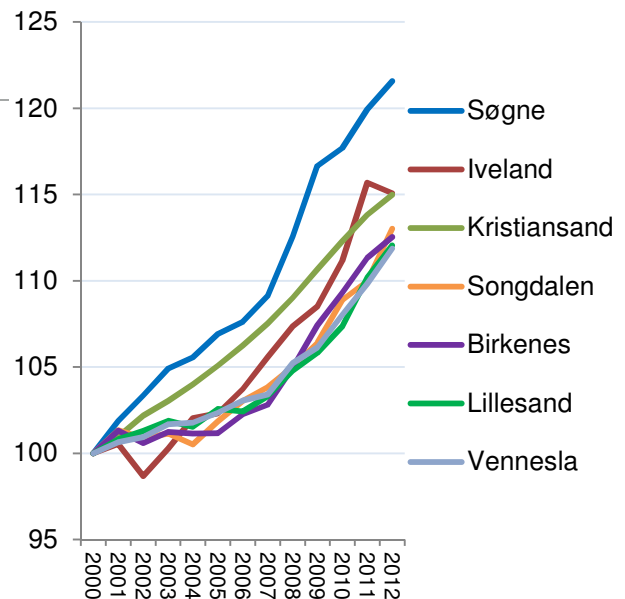
Vennesla, Lillesand, Birkenes og Songdalen har hatt en vekst på mellom tolv og tretten prosent. Dette er over landsgjennomsnittet. Dermed har alle kommunene i Kristiansandregionen hatt en befolkningsvekst som er sterkere enn veksten i Norge. Dette er bemerkelsesverdig, i en periode med historisk høy vekst i landet.

I figur 4 ser vi befolkningsveksten de siste fem år i kommunene i Vest-Agder, samt kommunene i Aust-Agder som er med i Kristiansandregionen. Figuren viser hvordan befolkningsveksten har fordelt seg på innvandring, innenlands flytting og fødselsbalanse. Alt er målt som prosent av folketallet.

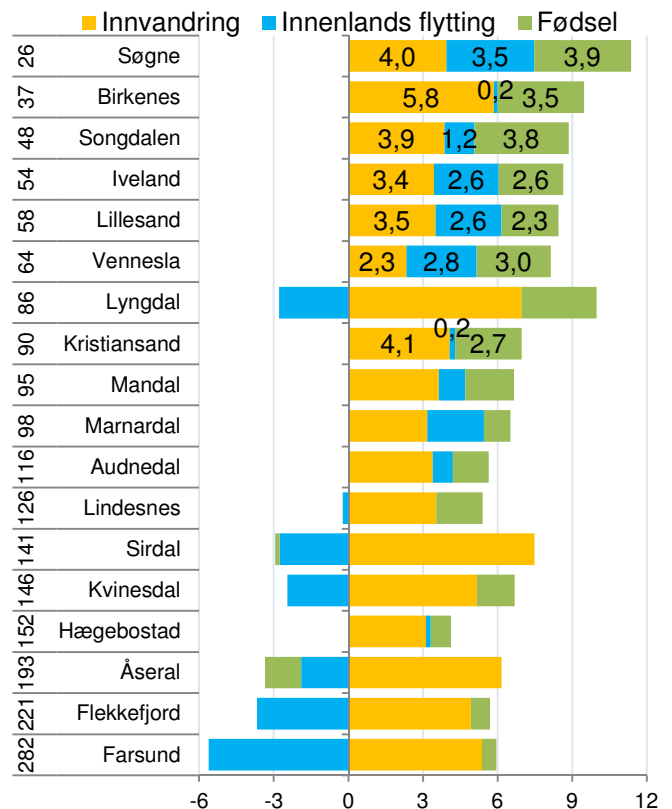
Kommunene i Kristiansandregionen er blant kommunene som har hatt sterkest vekst i både Agder og Norge.

Søgne har hatt den beste befolkningsutviklingen av alle kommunene i Vest-Agder de siste fem årene, og er rangert som nummer 26 i landet. Søgne har vokst gjennom et høyt fødselsoverskudd og netto innflytting fra både utlandet og andre kommuner i Norge.

Alle kommunene i Kristiansandregionen har hatt vekst gjennom alle tre komponenter, men ikke alle har hatt like høy netto innflytting. Birkenes og Kristiansand har hatt en netto innflytting som kun tilsvarende 0,2 prosent av folketallet. Birkenes har imidlertid vokst sterkt gjennom en høy innvandring. Kristiansand har hatt lavest folketallsvekst av kommunene i regionen de siste fem år, men er likevel rangert som nummer 90 blant kommunene i landet. Dette viser hvor sterk vekst det har vært i regionen de siste fem årene.

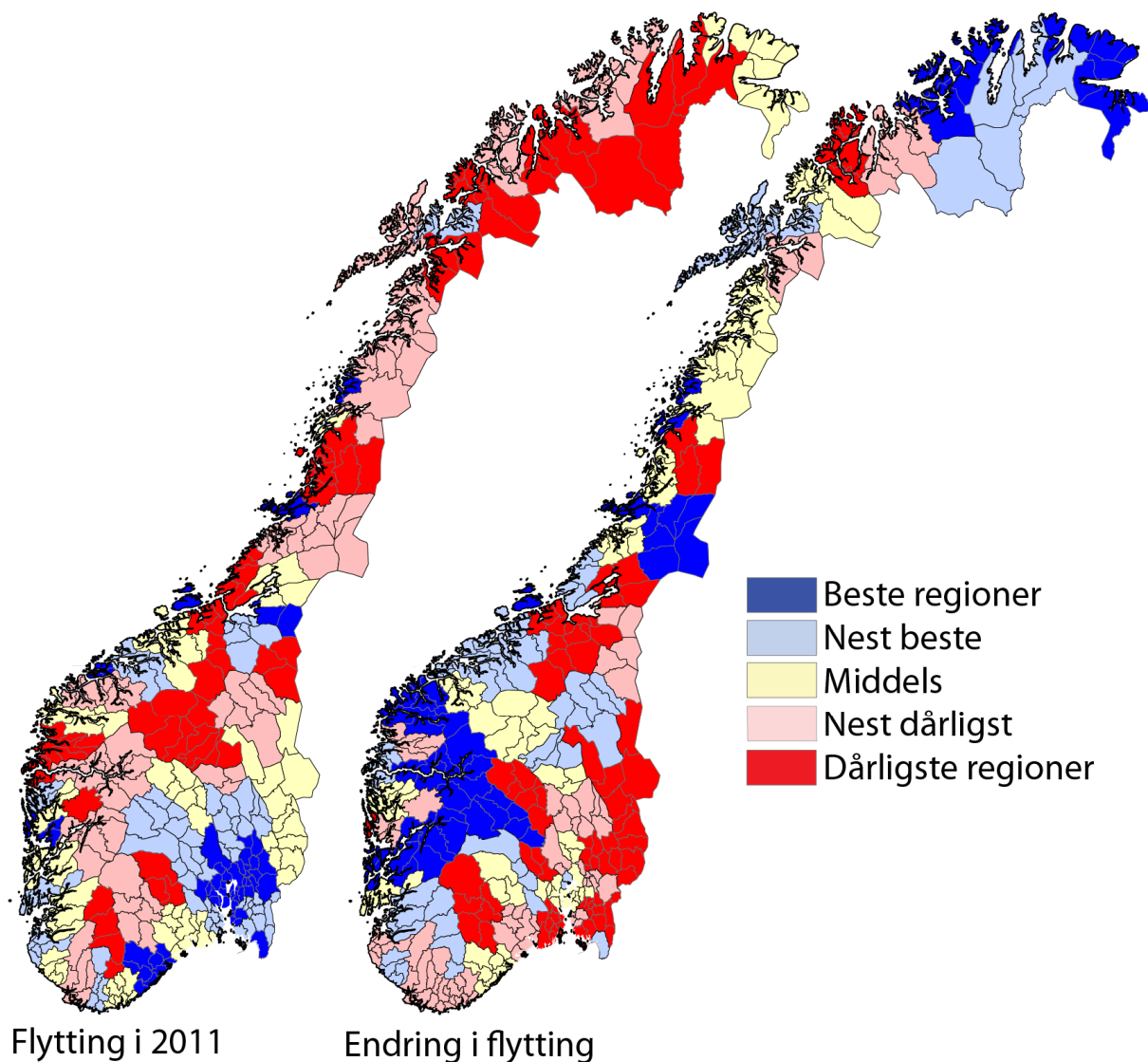
Figur 3: Befolkningsutvikling i kommunene i Kristiansandregionen i perioden 2000-2012, indekset slik at nivået i 2000=100.

Figur 4: Befolkningsutviklingen i kommunene i Vest-Agder, samt kommunene i Aust-Agder som er med i Kristiansandregionen, dekomponert for siste fem år. Tallene til venstre angir rangering med hensyn til vekst siste fem år blant landets 429 kommuner.

1.9 Nye regionale mønstre

I de siste årene har det blitt noen nye trekk i de regionale flyttemønstrene i Norge. I figuren under viser vi flyttemønsteret mellom regioner i 2011, samt flyttemønsteret i perioden 2009-2011 sammenliknet med perioden 2000-2006.

Figur 5: Regionale forskjeller i nettoflytting i 2011, samt endringer i relativ nettoflytting fra perioden 2000-2006 til perioden 2009-2011.

Kartet til venstre viser regionale variasjoner i nettoflyttingen i 2011. Det sentrale Østlandet trakk til seg mange innflyttere i 2011. Enkelte regioner rundt Bergen og Trondheim hadde også høy innflytting. Dette er et mønster som vi har sett tidligere. Det nye er at regioner som Ytre Helgeland, Hitra/Frøya og Kystgruppen (Nord-Trøndelag) var blant regioner med høyest innflytting. Dette er regioner som har hatt stor utflytting tidligere.

I kartet til høyre ser vi hvordan flyttemønsteret har endret seg de siste tre årene i forhold til tidligere. Finnmark har mye lavere utflytting enn tidligere, samtidig som at kystregioner som Ytre Helgeland, Hitra/Frøya, HALD, Søre Sunnmøre, Kystgruppen, Sunnhordland og Nordfjord har fått mye bedre flyttebalanse. Østlandet har relativt sett fått mye lavere innflytting enn tidligere, men vi ser på kartet over flytting i 2011 at det fremdeles er Østlandet som trekker til seg flest innflyttere.

1.10 Befolkningsframskrivningerⁱⁱ

Hvert år beregner og publiserer Statistisk Sentralbyrå framskrivninger for Norges befolkning, den siste for perioden 2012-2100. SSBs befolkningsframskrivninger viser hvordan landets folkemengde vil endre seg under gitte forutsetninger om fruktbarhet, dødelighet og nettoinnvandring.

Ulike prognoser for levealder og fruktbarhet påvirker framskrivningene i noen grad, men ganske lite i forhold til ulike prognoser for innvandring. De siste befolkningsframskrivningene viser at både samlet folkemengde og antall innvandrere i de nærmeste tiårene vil øke sterkt med de fleste kombinasjoner av forutsetninger. I følge modellen vil innvandring øke noen år til, og deretter ha betydelig nedgang.

Som følge av en lav arbeidsledighet og høyt inntektsnivå i Norge ventes det en høy innvandring de nærmeste årene. Etter hvert er det imidlertid ventet at inntektene fra petroleumssektoren vil minke og den relative inntekten i Norge synke. Dette vil kunne gjøre det mindre attraktivt å innvandre for å arbeide i Norge.

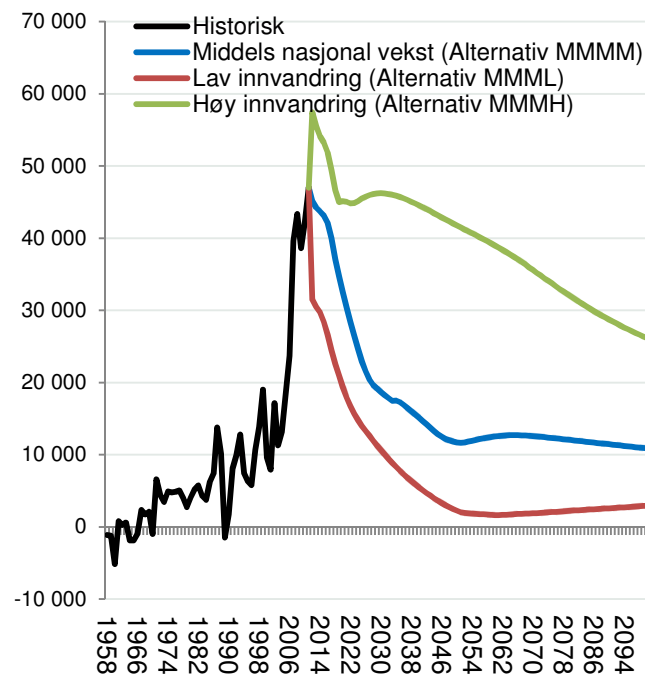
SSB presenterer tre framskrivningsbaner som kalles middels nasjonal vekst, lav innvandring og høy innvandring. I figur 6 kan vi se at nettoinnvandringen er ventet å gå betydelig ned. I høyalternativet er det forutsatt konstant relativt inntektsnivå, og nedgangen i innvandring blir dermed mindre i dette alternativet. I lavalternativet er det forutsatt at det relative inntektsnivået i Norge vil falle sterkt, noe som vil føre til at innvandringen vil synke raskt.

Modellen tar hensyn til at innvandrere har høyere sannsynlighet for utvandring enn resten av befolkningen. Sannsynligheten for utvandringen varierer med alder, kjønn, botid i Norge og landbakgrunn. Et økende antall innvandrere i Norge medfører derfor større utvandring, og særlig av innvandrere med kort botid.

Som figur 6 viser, vil nettoinnvandringen i 2040 komme ned i 15 000 i mellomalternativet. Dette er en konsekvens av at den synkende innvandringen ikke klarer å kompensere for den økende utvandringen. Men også i høyalternativet blir nettoinnvandringen lavere på lang sikt, til tross for det svært høye nivået på innvandringen. Dette viser hvordan den økende utvandringen, som påvirkes

av den tidligere høye innvandringen, er en sentral forutsetning for framskrivningene.

Det er imidlertid stor usikkerhet forbundet med disse banene. Usikkerheten er knyttet både til selve modellen og anslagene for ledighet og relativ inntekt i framtiden. Denne usikkerheten gjør at innvandringstallene vil kunne avvike betydelig fra anslagene. Store avvik kan oppstå som konsekvens av uforutsette økonomiske og politiske forhold i andre land, spesielt vil kriser og konflikter kunne føre til at flere personer kommer til Norge for å få beskyttelse eller arbeid. Videre kan den økonomiske eller politiske utviklingen bli endret i de landene som arbeidsinnvandrere kommer fra, og i eventuelle nye EU-medlemsland som får lettere adgang til det norske arbeidsmarkedet. Den økonomiske og/eller politiske utvikling i andre europeiske land kan også føre til at arbeidsinnvandrere reiser til andre land enn Norge, for eksempel at polakker heller reiser til Tyskland enn Norge. I tillegg vil endringer i økonomiske og politiske forhold i Norge kunne påvirke innvandringen, som blant annet innvandringspolitikk, etterspørsel etter arbeidskraft, ledighet og inntektsnivå.

Figur 6: Historisk netto innvandring i 1958-2011 og framskrevet netto innvandring i perioden 2010-2100 i følge de tre banene middels nasjonal vekst, lav innvandring og høy innvandring.

Utviklingen i innvandringen, som altså er antatt å være høy i de nærmeste årene for deretter å gå ned, vil ha stor påvirkning på den generelle befolkningsutviklingen i Norge. Det er ventet at de siste års sterke befolkningsvekst vil fortsette noen år til, for deretter å avta.

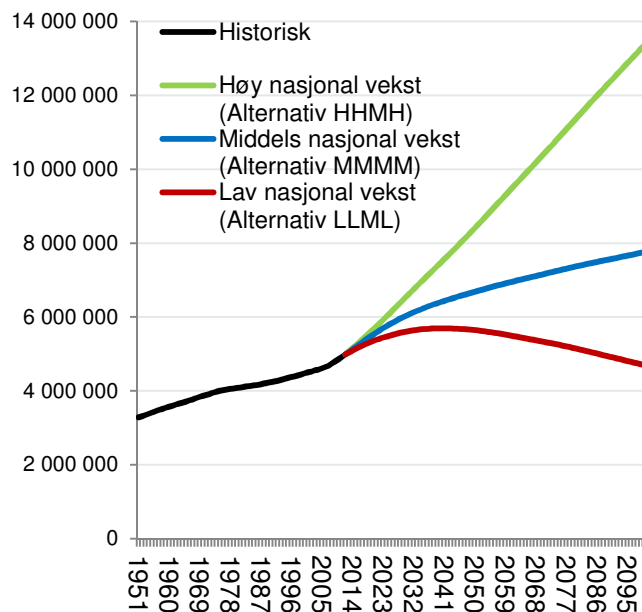
Figur 7 viser befolkningsstørrelsen i Norge i perioden 1951-2012 og den framskrevne befolkningsstørrelsen i perioden 2012-2100 i følge de tre banene middels nasjonal vekst, lav nasjonal vekst og høy nasjonal vekst. I følge framskrivningene blir befolkningsveksten særlig høy i de første årene, men lenger ut i perioden avtar befolkningsveksten. Ifølge hovedalternativet MMMM vil den årlige veksten være på topp om fire år, med en økning på 67 000 innbyggere i 2016, for deretter å synke til under 40 000 om 20 år, i 2032.

Folketallet passerte 5 millioner i mars 2012. I hovedalternativet MMMM vil folketallet ha nådd 6 millioner i 2030, og havne på 7,8 millioner i 2100. I alternativet med høy nasjonal vekst vil Norge nå 6 millioner allerede i løpet av 2023, og få over 13 millioner innbyggere i 2100. I lavalternativet øker befolkningen til 5,7 millioner i 2041, for deretter å avta.

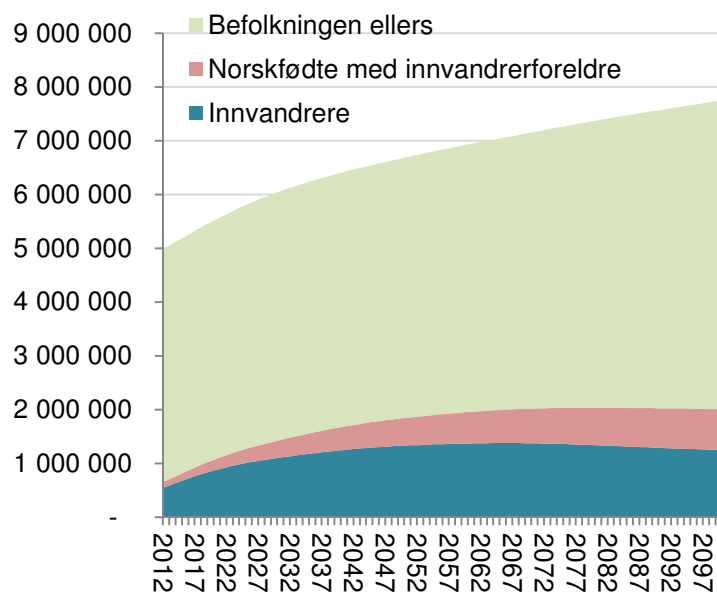
Det store spriket mellom alternativene vitner om den store usikkerheten som er knyttet til tallene, og SSB understreker at tallene blir mer og mer usikre jo lenger fram i tid vi går. Det er som nevnt spesielt knyttet stor usikkerhet til innvandringen.

Figur 8 viser befolkningen i Norge i perioden fram til 2100 i følge hovedalternativet MMMM, fordelt på gruppene innvandrere, norskfødte med innvandrerforeldre og befolkningen ellers.

Antall innvandrere og barn født i Norge av innvandrerforeldre er forventet å øke sterkt i årene som kommer, spesielt fra de nye EU-landene i Øst-Europa. I hovedalternativet MMMM vil innvandrerbefolkningen, som er en sammenslåing av gruppene innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, øke fra 655 000 i 2012 til over 2 millioner i løpet av 2060-årene. Den øvrige befolkningen vil øke fra 4,3 millioner i 2012 til over 5 millioner i samme periode.

Figur 7: Befolkningsstørrelsen i Norge i perioden 1951-2012 og den framskrevne befolkningsstørrelsen i perioden 2011-2100 i følge de tre banene middels nasjonal vekst, lav nasjonal vekst og høy nasjonal vekst.

Figur 8: Befolkningsstørrelsen i Norge i perioden 2012-2100 i følge hovedalternativet MMMM fordelt på innvandrere, norskfødte med innvandrerforeldre og befolkningen ellers.

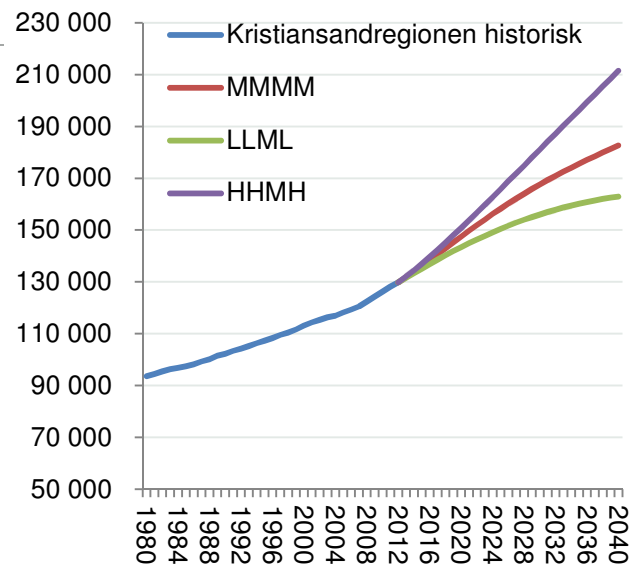
1.11 Framskrivning for Kristiansandregionen

Figur 9 viser veksten i Kristiansandregionen i perioden 1980-2012, samt SSBs framskrivningsalternativ for perioden 2012-2040. For perioden 1980-2012 brukes de historiske tallene, mens de tre framskrivningsalternativene middels nasjonal vekst, lav nasjonal vekst og høy nasjonal vekst brukes for perioden 2012-2040.

Folketallet i Kristiansandregionen var på 129 850 per 1. januar 2012. Middelsalternativet framskriver at befolkningen vil øke, men med avtagende styrke etter hvert. Folketallet vil øke til 182 708 i 2040.

I høyalternativet er veksten sterk og konstant, og resulterer i et folketall på 211 445 i 2040, altså en økning på nærmere 81 595 innbyggere.

Lavalternativet sier også at folketallet skal øke gjennom hele perioden, men med avtagende styrke, før det vil ende på 162 959 i 2040.

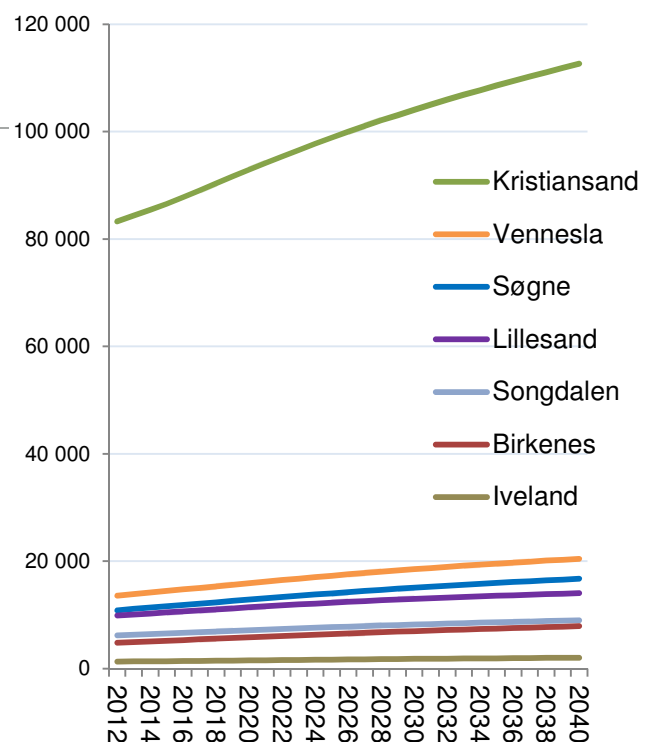
Figur 9: Historisk vekst i Kristiansandregionen i perioden 1980-2012 og de tre banene for framskrivning i perioden 2012-2040.

1.12 Framskrivning for kommunene i Kristiansandregionen

Når vi ser på framskrivningene i det midlere alternativet til SSB, ser vi at det er Kristiansand som ikke både er klart størst i dag, men som også vil få den store veksten i årene framover. I dette alternativet vil Kristiansand runde 100 000 innbyggere i løpet av 2026, og havne på 112 625 innbyggere i 2040. Det vil si en vekst på nærmere 30 000 innbyggere fra 2012 til 2040.

Sammenliknet med Kristiansand, er den framskrevne utviklingen i de andre kommunene ganske flat. Alle kommunene vil imidlertid få moderat vekst. Vennesla vil få et folketall på over 20 000 mot slutten av perioden, noe som er en økning på nærmere 7 000 innbyggere fra 2012.

Når SSB lager sine framskrivninger forutsetter de at siste fem års flyttemønster videreføres. Det er klart at mange kommuner vil kunne få en helt annen utvikling enn framskrivningene viser dersom de lykkes med sin næringsutvikling eller øker sin attraktivitet som bosted. Dette kommer vi tilbake til i slutten av denne rapporten.

Figur 10: SSBs midlere framskrivningsalternativ for kommunene i Kristiansandregionen i perioden 2012-2040.

2. Arbeidsplasser

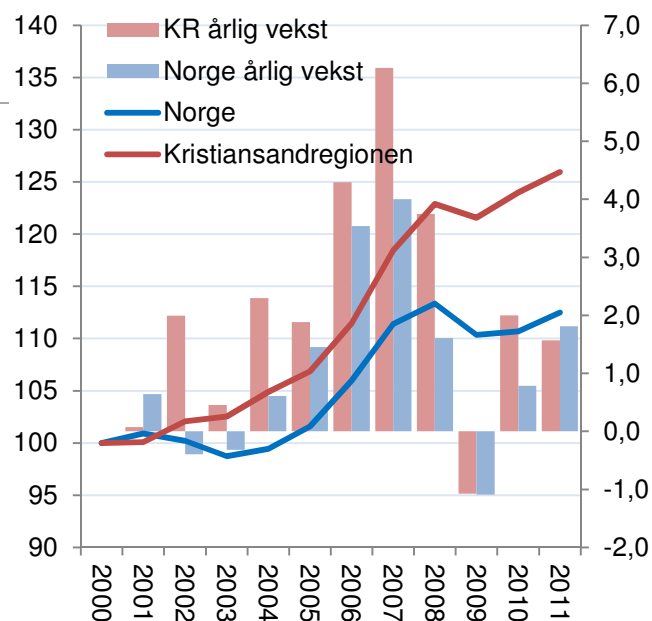
Arbeidsplasser er ved siden av folketallet den mest sentrale størrelsen i regional utvikling. Fra 2000 er det svært godt statistikkgrunnlag for å beskrive utviklingen. Data hentes fra SSBs registerbasert sysselsettingsstatistikk.

2.1 Utviklingen i Kristiansandregionen

Siden 2000 har antall arbeidsplasser i Norge økt med 13,3 prosent. Veksten i Norge var spesielt høy i 2005 og 2006. Men 2011 ble også et godt år, med tredje høyeste vekst etter 2000.

Kristiansandregionen har hatt nesten dobbelt så høy vekst i antall arbeidsplasser som Norge. Fra 2000 til 2011 økte antall arbeidsplasser i regionen med 25,9 prosent. Kristiansandregionen fikk imidlertid litt svakere vekst i antall arbeidsplasser enn veksten på landsbasis det siste året.

De var registrert 67 527 arbeidsplasser i Kristiansandregionen på slutten av 2011. Dersom Kristiansandregionen hadde hatt samme vekst som Norge etter 2000, ville det vært 6 779 færre arbeidsplasser i regionen i dag.

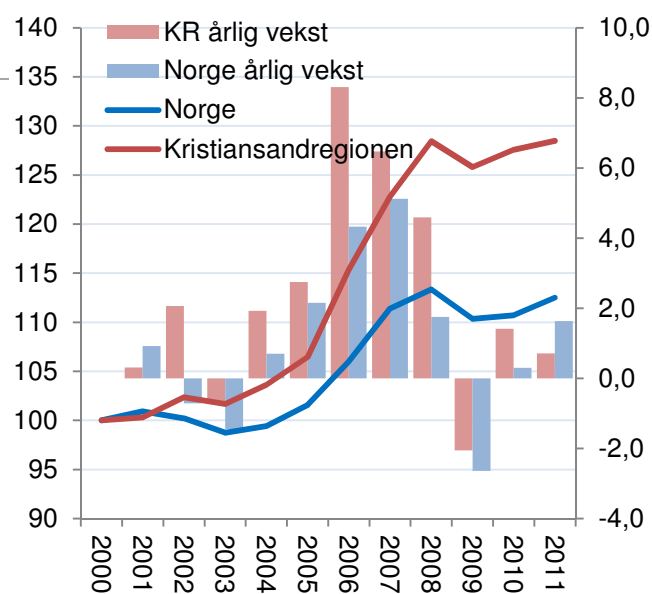
Figur 11: Utviklingen i antall arbeidsplasser i Kristiansandregionen og Norge indeksert slik at nivået i 2000=100, samt årlig vekst.

2.2 Private arbeidsplasser

Vi kan også se på utviklingen i de private arbeidsplassene spesielt, vist i figur 12. Vi kan se at utviklingen av private arbeidsplasser er ganske lik figuren med alle arbeidsplasser. Omtrent to tredeler av arbeidsplassene er private, og de private svinger mest med konjunktorene.

Antall private arbeidsplasser i Norge økte med 12,5 prosent fra 2000 til 2011. Økningen var dermed litt svakere for privat enn for offentlig sektor.

I Kristiansandregionen økte antall arbeidsplasser i næringslivet med 28,5 prosent fra 2000 til 2011. Det er dermed næringslivet som har ledet an i den sterke arbeidsplassveksten i regionen. Næringslivet i Kristiansandregionen fikk imidlertid svakere vekst i antall arbeidsplasser enn landsgjennomsnittet i 2011.

Figur 12: Utviklingen i antall arbeidsplasser i næringslivet i Kristiansandregionen og Norge indeksert slik at nivået i 2000=100, samt årlig vekst.

2.3 Arbeidsplassvekst i regionene

For å kunne sammenlikne utviklingen i regionene over tid er det praktisk å bruke relativ vekst. Relativ vekst er veksten i antall arbeidsplasser i regionen fratrukket veksten på landsbasis samme år. Dermed får vi utlignet konjunktursvingningene og kan sammenlikne hvordan regionene gjør det i forhold til hverandre over en lengre tidsperiode.

Tabell 6: Relativ vekst i antall arbeidsplasser i regionene i Agder, Telemark og Rogaland i 2001-2011, samt progressivt gjennomsnitt. Regionene er rangert etter progressivt gjennomsnitt.

Rang	Region	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Prog. snitt
2	Stavangerregionen	3,0	0,2	0,4	0,9	1,0	3,6	2,2	1,5	1,1	1,1	2,5	1,7
5	Kristiansandregionen	-0,6	2,4	0,8	1,7	0,4	0,8	2,3	2,1	0,0	1,2	-0,2	0,9
7	Ryfylke	-0,1	-0,9	2,5	0,9	0,5	-1,5	1,0	-0,5	2,1	4,2	-2,8	0,6
17	Haugesundregionen	0,1	1,5	0,8	1,5	-0,2	1,2	0,8	-0,5	0,0	-0,4	0,5	0,3
34	Mandalsregionen	0,5	4,1	2,1	1,9	-0,4	0,2	0,9	-1,3	-1,5	-1,0	-0,6	-0,3
35	Dalane	-0,4	-0,4	-0,2	0,4	-0,3	-2,2	1,7	1,0	-0,1	-0,6	-1,9	-0,4
40	Arendalregionen	0,9	-2,8	0,0	0,8	-0,6	-0,4	1,2	-0,1	-0,3	-0,9	-1,5	-0,4
43	Setesdal	-5,3	-1,7	4,2	-1,3	1,0	-1,4	-1,8	-1,1	0,1	1,0	-1,6	-0,5
51	Midt-Telemark	-3,1	1,5	0,5	-0,9	0,0	-1,0	-2,7	-0,7	-0,5	-0,7	0,1	-0,7
60	Vest-Telemark	-2,3	0,7	-0,4	0,3	-1,7	2,4	-5,1	0,3	0,2	-0,8	-1,9	-0,8
61	Grenland	-0,9	-0,7	-0,7	-0,2	-0,2	-0,8	-0,5	0,2	-1,0	-1,5	-1,6	-0,9
63	Lister	-0,2	1,6	2,4	0,4	-0,9	-2,5	-0,5	-2,0	0,1	-0,8	-1,9	-0,9
82	Øst-Telemark	0,0	-2,0	0,2	-2,9	-0,8	-2,6	-3,0	-1,0	-1,4	0,5	-2,5	-1,5

Kristiansandregionen er rangert som den femte beste vekstregionen når vi måler med progressivt gjennomsnitt, som er gjennomsnitt for de ti siste årene, men som vektlegger de siste årene sterkest. Hadde vi sett samme tabell for næringslivet isolert ville Kristiansandregionen ha vært fjerde beste vekstregion.

Mye av grunnlaget for at Kristiansandregionen har hatt så sterk arbeidsplassvekst var den sterke veksten i enkeltårene 2002, 2007 og 2008, da veksten i antall arbeidsplasser i Kristiansandregionen lå to prosentpoeng over veksten på landsbasis.

I det siste året, 2011, var imidlertid arbeidsplassveksten i Kristiansandregionen 0,2 prosentpoeng lavere enn veksten på landsbasis. Det er første gang siden 2001 at Kristiansandregionen ikke har hatt høyere vekst enn resten av landet. I næringslivet var arbeidsplassveksten 0,9 prosentpoeng lavere enn veksten på landsbasis.

2.4 Bransjerⁱⁱⁱ

Handel er den største bransjen i Kristiansandregionen. Det var 10 246 arbeidsplasser i handelen i Kristiansandregionen i 2008. Det var små endringer siden 2008

Industrien er nest største bransje i Kristiansandregionen, med 9 764 arbeidsplasser, en nedgang fra 10 010 i 2008.

Kristiansandregionen har hatt vekst i personlig tjenesteyting, overnatting og servering og bygg og anlegg. I de andre bransjene har det vært nedgang. Landbruk og fiske er en liten næring i Kristiansandregionen, men har hatt prosentmessig sterk nedgang.

2.5 Bransjer og lokaliseringkvotienter

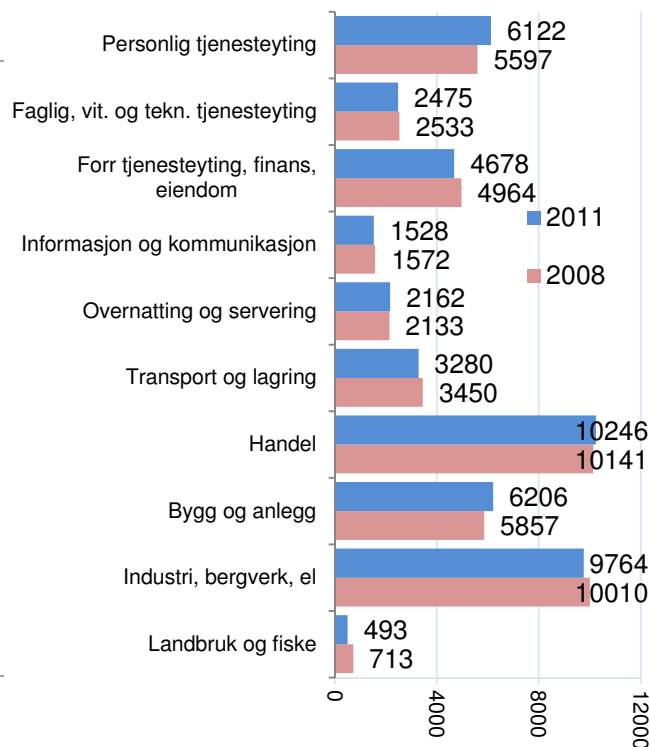
Lokaliseringkvotienten er bransjens andel av samlet sysselsetting i Kristiansandregionen delt på bransjens andel av sysselsettingen i Norge. Der verdien er over 1, har Kristiansandregionen en høyere andel enn landsgjennomsnittet. I figur 14 er bransjene i privat sektor fordelt etter lokaliseringkvotient (LQ) og vekst.

Kristiansandregionen har høyest LQ i industri og bygg og anlegg, der er andelen i regionen er 30 prosent høyere enn de andelen som disse bransjene har på landsbasis. I handel og overnatting og servering er det også litt høyere andeler i Kristiansandregionen enn resten av landet. I informasjon og kommunikasjon og faglig, vitenskapelig og teknologisk tjenesteyting er det lavest LQ.

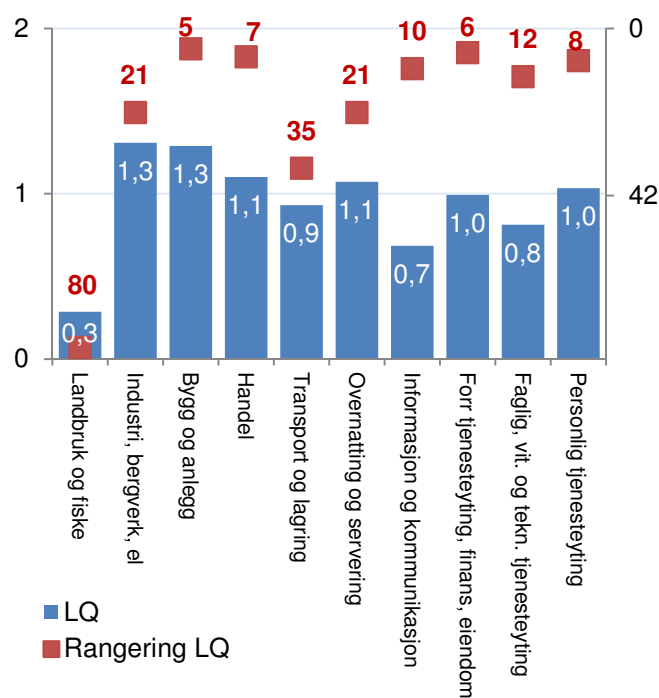
I diagrammet har vi også lagt inn hvilket rangeringsnummer Kristiansandregionen har for LQ sammenliknet med de 83 regionene i landet. Her kan vi se at det bare er bransjen landbruk og fiske som det er spesielt lav andel av i regionen.

For bransjer som informasjon og kommunikasjon og faglig, vitenskapelig og teknologisk tjenesteyting er faktisk andelen høy i Kristiansandregionen i forhold til de fleste andre regioner. Det er fordi disse bransjene er veldig konsentrert til de største byene.

Kristiansandregionen har dermed en bransjestruktur som er ganske jevn og lik landet som helhet, når en ser bort fra den lave andelen i landbruk og fiske.

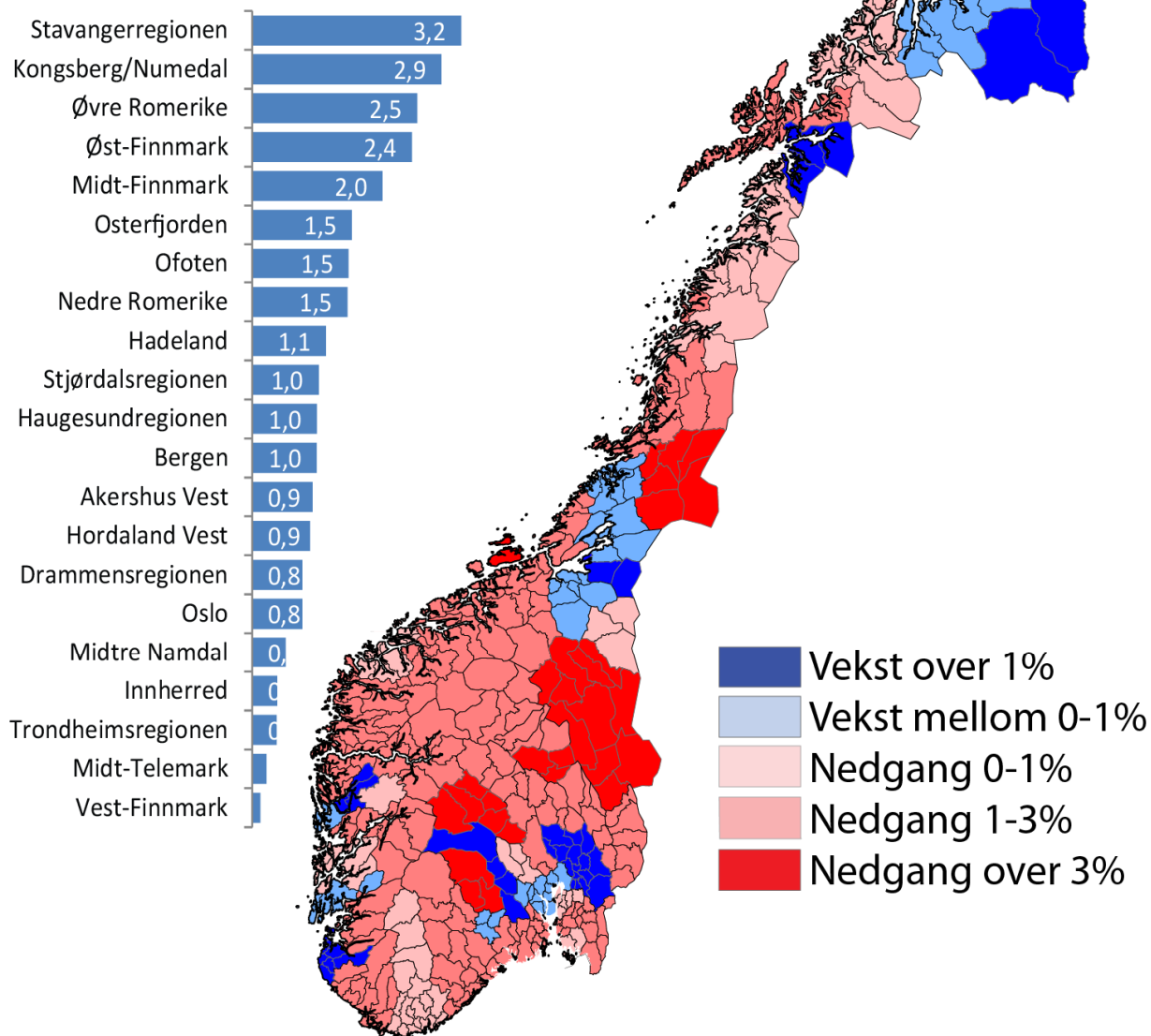
Figur 13: Antall arbeidsplasser i hovedbransjer i privat sektor i Kristiansandregionen i 2008 og 2011.

Figur 14: Lokaliseringkvotienter for hovedbransjer i Kristiansandregionen og rangering for lokaliseringkvotientene blant de 83 regionene i landet.

2.6 Relativ vekst i regionene

Relativ vekst i antall arbeidsplasser i næringslivet i 2011, prosent:

Figur 15: Relativ prosentvis vekst i antall arbeidsplasser i næringslivet i regionene i 2011.

Figur 15 viser den relative veksten i antall arbeidsplasser i regionene i 2011. Det var bare 21 regioner som hadde høyere vekst i 2011 enn veksten på landsbasis. Både Oslo, Bergen, Stavangerregionen og Trondheimsregionen hadde høyere vekst enn landsgjennomsnittet. Disse regionene dro opp landsgjennomsnittet, og dermed fikk flertallet av regionene lavere vekst enn veksten på landsbasis. Mange av de andre regionene med høyere vekst enn landsgjennomsnittet var naboregioner til de fire største byene. Finnmark og Ofoten (Narvikregionen) hadde også påfallende sterk vekst i næringslivet i 2011.

Kristiansandregionen er i gruppen av regioner med litt lavere arbeidsplassvekst enn landet som helhet i 2011.

2.7 Relativ vekst i kommunene

Hvilke kommuner i Agder har hatt best vekst i antall arbeidsplasser i næringslivet?

I tabellen under viser vi relativ vekst for kommunene i årene etter 2000, og har rangert kommunene etter progressivt gjennomsnitt.

Tabell 7: Relativ vekst i antall arbeidsplasser, både privat og offentlig, i perioden 2001-2011 samt progressivt gjennomsnitt. Rangert etter progressivt gjennomsnitt for siste ti år.

Rang	Kommune	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Prog snitt
5	Åseral	6,6	-2,7	-3,3	-1,9	-1,0	3,7	4,4	7,1	12,6	1,6	-1,2	3,3
9	Lillesand	-8,2	-0,4	0,3	0,4	-1,2	1,7	5,3	3,3	-1,4	11,3	-0,3	2,7
13	Songdalen	0,7	2,6	14,1	3,2	-4,2	4,2	1,7	9,5	-2,8	-0,7	4,4	2,5
24	Iveland	-6,5	4,5	4,0	-2,2	5,1	6,2	-13,2	9,1	6,6	2,1	-2,6	1,6
52	Kristiansand	0,2	2,5	0,3	2,0	0,4	0,8	2,8	2,1	0,6	0,6	-0,6	0,9
55	Froland	-5,0	7,1	-1,1	-1,3	3,6	-2,5	-0,2	-0,9	4,1	1,8	0,5	0,9
56	Bykle	-4,5	4,2	4,6	-2,0	4,8	2,0	-1,0	2,4	-1,5	2,1	-0,4	0,9
59	Evje og Hornnes	-6,6	-2,8	7,9	2,1	2,5	1,3	-1,2	-1,0	2,3	2,0	-1,6	0,8
63	Søgne	0,2	4,9	3,9	-3,0	5,5	2,4	-0,2	-1,3	-1,2	-1,1	3,2	0,7
95	Lyngdal	0,2	4,8	5,2	5,5	0,4	-0,5	-0,1	0,7	-0,3	-2,1	0,2	0,3
109	Mandal	0,5	2,9	3,1	3,8	-1,8	-0,3	2,0	-2,3	-2,4	-1,2	3,1	0,2
111	Tvedestrand	-2,6	0,9	2,7	4,6	2,0	1,0	2,6	-1,3	-1,4	-3,1	0,8	0,2
130	Birkenes	1,6	2,0	-4,7	4,1	-0,5	-4,3	-1,9	1,1	-8,1	6,2	2,6	-0,1
142	Audnedal	1,9	2,4	3,1	-0,1	4,3	-2,2	-3,6	0,8	2,4	-5,9	2,4	-0,2
152	Arendal	2,8	-4,5	0,3	0,0	-1,5	-0,3	1,6	1,7	0,0	-0,5	-1,8	-0,2
164	Hægebostad	-8,8	6,2	8,0	-7,8	5,9	0,8	-8,3	4,3	-1,2	-1,9	0,2	-0,3
169	Vegårshei	-0,5	-0,7	4,9	3,8	-4,0	-0,7	3,9	-0,7	3,2	-4,1	-2,6	-0,3
170	Vennesla	-3,2	1,1	0,2	1,4	0,1	-1,4	-0,7	0,2	-0,6	1,1	-2,2	-0,4
178	Sirdal	0,9	7,8	-2,1	-1,2	2,0	1,1	3,1	-8,4	3,7	0,4	-3,0	-0,4
204	Grimstad	-0,3	-2,6	-0,4	1,8	0,7	0,6	0,1	-3,7	0,1	-0,8	-0,8	-0,6
242	Flekkefjord	0,7	2,2	4,3	-5,8	0,8	-1,4	0,3	-3,7	2,7	2,7	-5,8	-0,8
265	Lindesnes	-0,7	11,4	1,8	0,2	0,9	2,1	-0,7	-3,8	-1,7	-1,3	-2,6	-0,9
284	Valle	-11,9	3,3	0,5	-0,6	9,0	-3,5	-6,1	-3,0	0,8	-0,9	-2,0	-1,1
294	Risør	-0,9	-0,5	-4,8	-0,5	-0,3	-3,6	1,2	1,5	-4,2	-1,8	-0,1	-1,2
299	Kvinesdal	-0,6	-0,8	1,7	-1,3	-2,1	1,6	2,4	-2,1	-2,3	-4,0	-0,9	-1,2
368	Åmli	-2,4	0,8	0,5	-1,3	-0,8	-4,1	6,2	-0,3	-5,3	0,7	-7,6	-1,9
377	Farsund	-0,1	-2,1	-1,2	5,6	-4,5	-9,1	-3,3	-1,8	-1,7	-1,4	0,1	-2,0
384	Gjerstad	-5,9	3,7	3,3	6,3	-0,1	1,0	-5,6	-4,9	2,1	-4,5	-5,4	-2,0
424	Bygland	2,5	-7,3	0,3	-8,2	-12,8	-9,0	1,0	-2,8	-5,0	-0,8	-2,4	-3,9
428	Marnardal	-1,6	3,2	-1,9	-4,1	3,5	-0,9	-1,9	5,1	-6,7	3,1	-25,8	-4,8

Kristiansandregionen har flere kommuner med rask vekst i næringslivet. Lillesand er nummer ni av alle kommunene med hensyn til vekst de siste årene. Songdalen er nummer 13 og Iveland nummer 24. Kristiansand er også rangert høyt, som nummer 52. Vennesla har hatt lavest vekst, men er likevel rangert som nummer 170, som betyr at veksten i Vennesla har vært over middels av norske kommuner.

3. Næringsmessig sårbarhet

Næringsmessig sårbarhet er definert som risiko for å få en sterk nedgang i sysselsettingen. Hvordan måler vi slik næringsmessig sårbarhet? Og hva kan vi fortelle om utviklingen i regioner og kommuner med sterk grad av sårbarhet?

I kapitlet om næringsmessig sårbarhet for regioner skal vi først introdusere noen begreper og en enkel modell. I tabell 8 til høyre ser vi hvordan vi tenker oss å splitte opp veksten i hver region i tre komponenter.

For det første er det naturlig å tenke seg at regionenes næringsliv tar del i den generelle nasjonale veksten i Norge. I den perioden vi skal analysere, fra 2000 til og med 2011, har antall arbeidsplasser i næringslivet i Norge økt med 12,4 prosent. Hvis vi trekker fra den generelle veksten fra regionens vekst, får vi et tall som vi kaller *relativ vekst*. Dette tallet forteller om en region har vekst eller nedgang i antall arbeidsplasser i næringslivet sammenliknet med landsgjennomsnittet.

Dernest beregner vi *struktureffekten*. Struktureffekten er et teoretisk mål for hvor mye av endringene i en regions næringsliv som skyldes bransjestrukturen. Logikken bak struktureffekten er at det i en bestemt periode er noen bransjer som har vekst, mens andre bransjer har nedgang. En region med en høy andel av arbeidsplassene i vekstbransjer i én periode vil ha en tendens til å få vekst, i forhold til andre regioner med en stor andel av arbeidsplassene i bransjer med nedgang.

Når vi har beregnet struktureffekten, får vi også ut et annet interessant tall, som vi kaller *bransjejustert vekst*. Det er forskjellen mellom den relative veksten som regionen har hatt, og struktureffekten. Den bransjejusterte veksten forteller om regionen har hatt høyere eller lavere vekst enn forventet, gitt den bransjesammensetningen som regionene hadde i utgangspunktet. Denne bransjejusterte veksten vil dermed være et mer interessant mål for hvor godt regionen har prestert i sin næringsutvikling, enn den faktiske veksten.

Tabell 8: En enkel modell for å dekomponere vekst i arbeidsplasser i en region i tre faktorer.

Komponent	Forklaring
Vekst	Den faktiske veksten i antall arbeidsplasser i en region
- Generell vekst	Den generelle veksten i antall arbeidsplasser i Norge
= Relativ vekst	Regionens vekst i forhold til veksten på landsbasis
- Struktur-effekten	Endringen i antall arbeidsplasser i regionen som skyldes bransjestrukturen
= Bransjejustert vekst	Endringen i antall arbeidsplasser i regionen som verken skyldes bransjestruktur eller generell vekst i landet

Den neste indikatoren tar også utgangspunkt i regionenes bransjestruktur, men måler hvor ulik bransjestrukturen i hver enkelt region er fra bransjestrukturen på landsbasis. Vi har kalt dette for *strukturavviket*. Regioner med en spesiell bransjestruktur som avviker sterkt fra landet ellers vil ha høyere risiko for at næringsutviklingen skal bli vesentlig annerledes enn i resten av landet. Denne risikoen kan gi seg utslag i sterk nedgang, dersom bransjene som regionen har sitt tyngdepunkt i får nedgang, men kan også gi grunnlag for sterk vekst dersom regionen har en stor andel av næringslivet sitt i vekstbransjer.

Dernest skal vi se på regionens arbeidsmarkedsintegrasjon. Arbeidsmarkedsintegrasjonen har mye å si for om en region er sårbar eller robust, og er en indikator som også har mye å si for bostedsattraktivitet, som vi skal se senere.

3.1 Bransjenes utvikling

I figur 16 ser vi hvordan veksten i antall arbeidsplasser har vært i ulike bransjer i perioden 2000 til 2011. Det er svært stor forskjell på veksten i de ulike bransjene i denne perioden. Kulturbransjen har mer enn doblet antall arbeidsplasser i denne perioden, mens trykkerier har hatt en reduksjon på over 40 prosent.

Når bransjene har hatt så forskjellig vekst, er det åpenbart at en regions bransjestruktur i 2000 har hatt svært mye å si for hvordan utviklingen i antall arbeidsplasser har forløpt fram til i dag.

3.2 Måling av struktureffekten

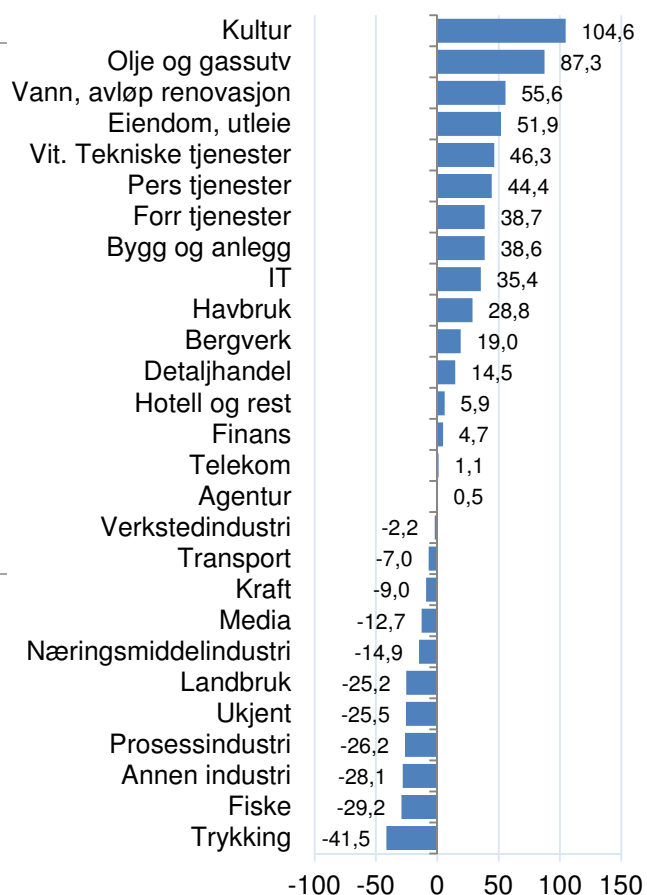
Hvor mye av endringene i antall arbeidsplasser i næringslivet siden 2000 i en region er en konsekvens av næringsstrukturen? Det kan vi måle gjennom først å regne ut hvilken vekst en region ville ha hatt, dersom de hadde gjennomsnittlig vekst i hver enkelt bransje, og deretter måle hvordan denne veksten avviker fra veksten på landsbasis. Veksten i antall arbeidsplasser på landsbasis var 12,4 prosent fra 2000 til 2011.

Hvis en region hadde hatt all sin næringsvirksomhet i prosessindustrien ville den fått en faktisk vekst på -26,2 prosent hvis veksten i prosessindustrien hadde vært som landsgjennomsnittet. Vi kan se av figur 16 at prosessindustrien hadde en nedgang på 26,2 prosent fra 2000 til 2011.

Ettersom veksten på landsbasis har vært 12,4 prosent, ville da veksten i denne regionen ha vært 38,6 prosent lavere enn landsgjennomsnittet. Struktureffekten ville således blitt 38,6 prosent.

Alle regionene har en miks av ulike bransjer, og da vil sammensetningen av bransjer fordelt på vekst- og nedgangsbransjer definere struktureffekten.

Det er interessant å finne ut hvor mye av veksten som skyldes struktureffekten, fordi vi da også indirekte får et mål for hvor mye av arbeidsplassveksten som ikke skyldes bransjestrukturen. Den ekstra veksten, eller nedgangen, utover struktureffekten kaller vi *bransjustert vekst*.

Figur 16: Vekst i antall arbeidsplasser fra 2000 til 2011 for ulike bransjer.

Hvis regionen med all sin næringsvirksomhet i prosessindustrien faktisk hadde en nedgang i antall arbeidsplasser på 10 prosent, ville den bransjusterte veksten blitt +16,2 prosent. Regionen «skulle egentlig» ha hatt en nedgang på 26,2, men hadde bare en nedgang på 10 prosent. De har da hatt en utvikling som var 16,2 prosent bedre enn forventet ut fra næringsstrukturen. Regionen hadde da framstått som vellykket, fordi de hadde hatt en langt bedre utvikling enn landsgjennomsnittet i den bransjen de hadde all sin næringsvirksomhet i.

Den bransjusterte veksten er på denne måten en mer interessant metode for å benchmarke regionenes vekst i næringslivet enn bare å se på den faktiske veksten.

Struktureffekt og bransjustert vekst

Når vi har målt struktureffekten for hver enkelt region, kan vi sammenholde struktureffekten mot den faktiske arbeidsplassveksten for regionene i Norge, som vist i figur 17.

Vi kan se at det er en ganske sterk sammenheng mellom struktureffekten og faktisk vekst i regionene. Forskjeller i bransjestruktur i regionene forklarer dermed ganske mye av forskjellene i arbeidsplassvekst. Et annet trekk vi kan se, er at det bare er ti regioner som har hatt en positiv struktureffekt. Det er blant annet de aller største regionene, som Oslo, Bergen, Trondheim- og Stavangerregionen.

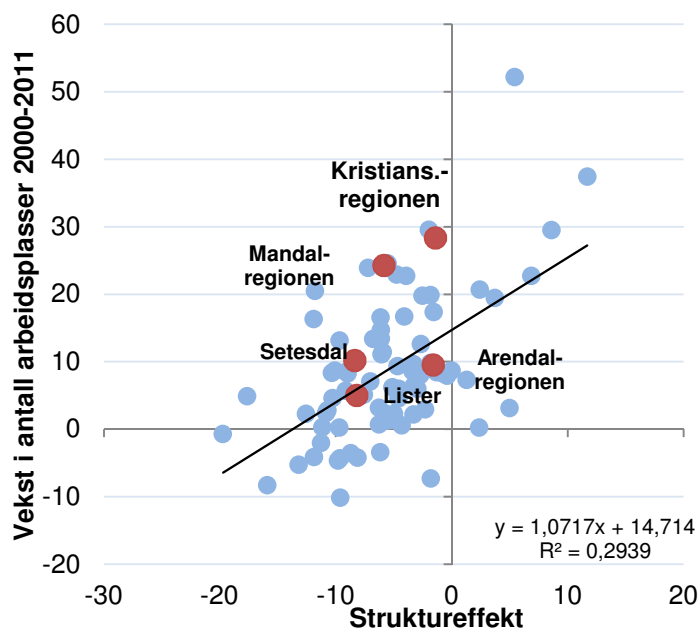
Regionene i Agder har alle hatt en negativ struktureffekt, dette ser vi ved at de ligger til venstre i diagrammet. Det betyr at de hadde en sammensetning av bransjer med svak vekst i 2000, og at det har bidratt negativt til veksten. Struktureffekten i Kristiansandregionen har imidlertid bare vært marginalt negativ. Kristiansandregionen har hatt den mest gunstige struktureffekten av regionene i Agder.

Et annet forhold vi kan se av figur 17, er at Kristiansandregionen ligger over forventningslinjen. Det betyr at arbeidsplassveksten i næringslivet har vært mye sterkere enn forventet ut fra næringsstrukturen.

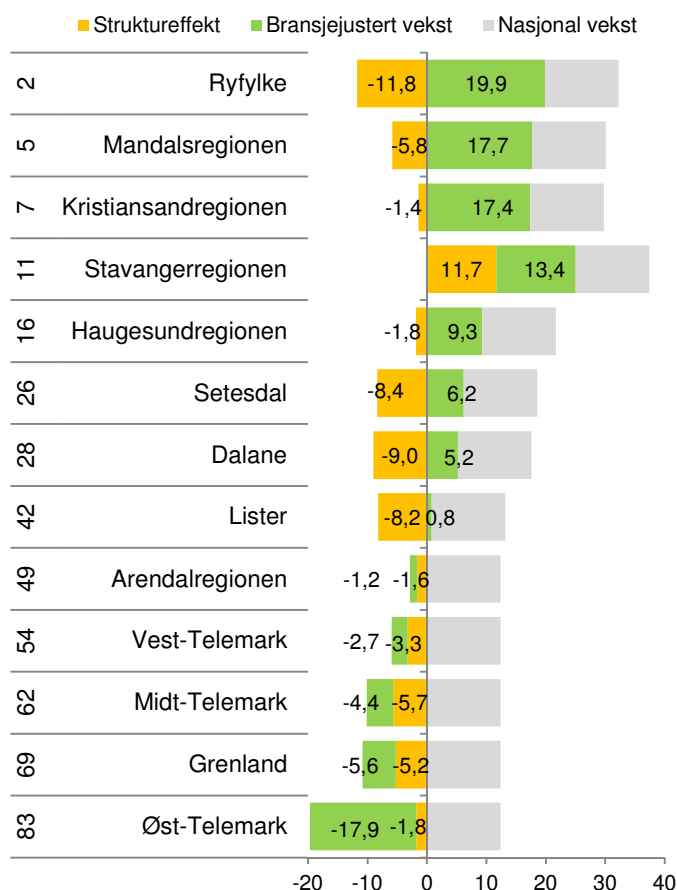
I figur 18 kan vi se arbeidsplassveksten i næringslivet i regionene i Agder, Telemark og Rogaland fra 2000 til 2011, dekomponert i tre ulike faktorer: Den nasjonale veksten i antall arbeidsplasser i næringslivet, som er på 12,4 prosent, struktureffekten, og bransjustert vekst.

Alle regionene i de fire fylkene har en negativ struktureffekt, bortsett fra Stavangerregionen, som har hatt en høy positiv struktureffekt. De fleste regionene i Agder og Rogaland har imidlertid en positiv bransjustert vekst, og har dermed hatt større vekst i næringslivet enn struktureffekten tilsier.

Kristiansandregionen hadde en relativ vekst på 16 prosent, det vil si 16 prosentpoeng høyere enn den nasjonale veksten på 12,4 prosent. Den bransjusterte veksten var på 17,4. Det betyr at veksten var 17,4 prosentpoeng høyere enn forventet ut fra bransjestrukturen. Struktureffekten var -1,4, noe som betyr at regionen var forventet en nedgang på 1,4 prosent ut fra bransjestrukturen i 2000.

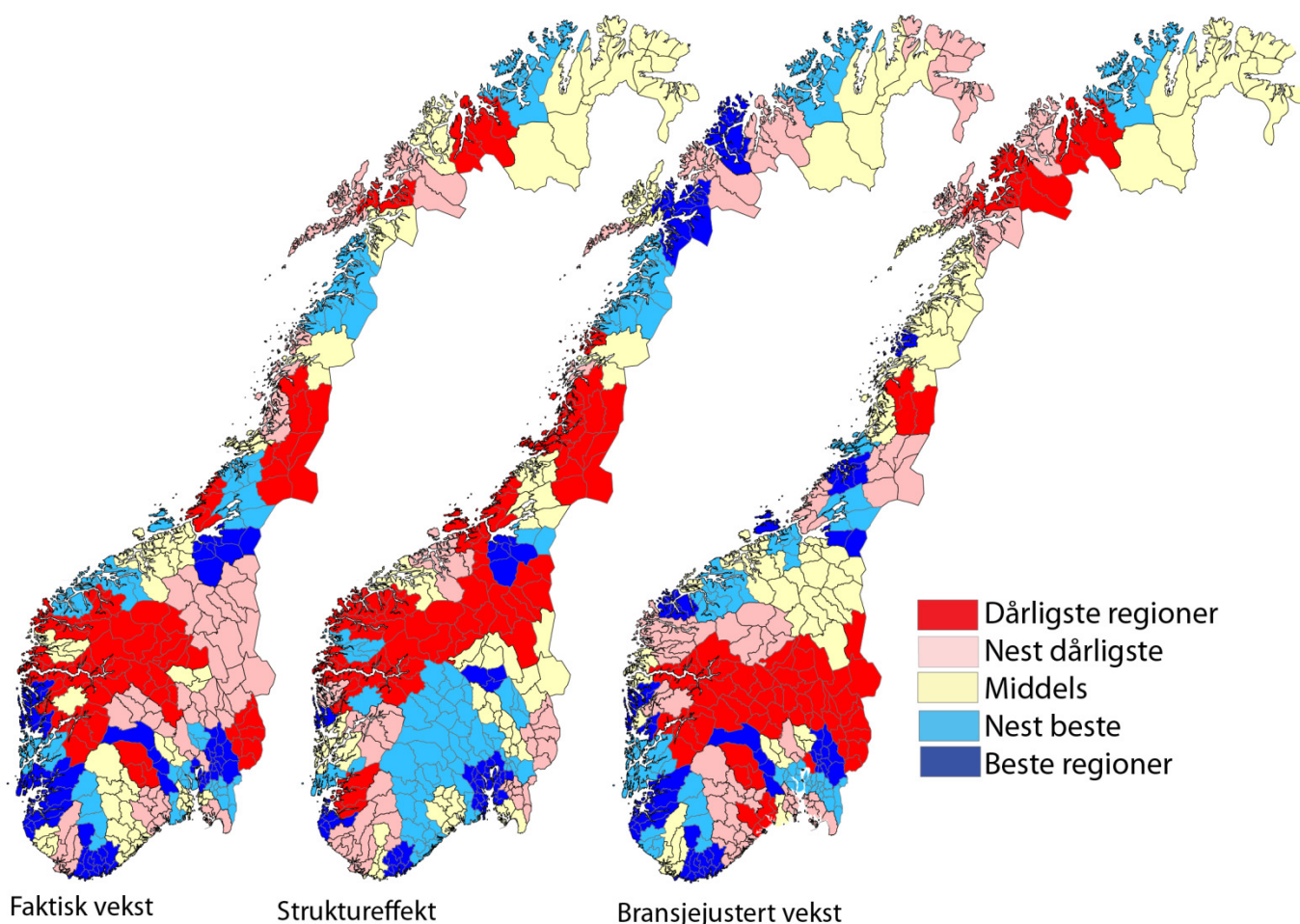

Figur 17: Struktureffekt og faktisk arbeidsplassvekst i næringslivet i regionene i perioden 2000-2011. Regionene i Agder er markert i rødt.

Figur 18: Endringer i antall arbeidsplasser i næringslivet i regionene, dekomponert i nasjonal vekst, struktureffekt og bransjustert vekst. Regionenes rangering med hensyn til bransjustert vekst til venstre.

Kart med struktureffekt og bransjustert vekst

Figur 19: Faktisk arbeidsplassvekst i næringslivet, struktureffekten og bransjustert vekst for regionene fra 2000 til 2011.

I kartet til venstre ser vi hvilke regioner som har hatt sterkest vekst i antall arbeidsplasser i næringslivet fra 2000 til 2011.

Kartet i midten viser struktureffekten i regionene i samme periode.

Kartet til høyre viser den bransjusterte veksten i antall arbeidsplasser i næringslivet i regionene fra 2000 til 2011. Som nevnt tidligere, er den bransjusterte veksten den faktiske veksten fratrukket struktureffekten. Vi så også i figur 17 at struktureffekten forklarer en del av variasjonene i veksten i antall arbeidsplasser i næringslivet i norske regioner. Kartet med bransjustert vekst er ikke svært forskjellig fra kartet med faktisk vekst, men det er noen forskjeller. Regioner som Søre Sunnmøre,

Midtre Namdal og Ytre Helgeland er blant regionene med høyeste bransjustert vekst. Dette er regioner som ikke er i gruppen med høyest faktisk vekst, men som har hatt svært sterk vekst når vi tar i betraktning at disse regionene hadde et vanskelig utgangspunkt med sine bransjestrukturer.

Samtidig er Trondheimsregionen og Bergen ikke med blant regionene med høyest bransjustert vekst, selv om de er blant regionene med høyest faktisk vekst. De hadde begge høy vekst i antall arbeidsplasser i næringslivet, men denne høye veksten kunne i stor grad tilskrives at de hadde en gunstig bransjestruktur i utgangspunktet.

3.3 Endring struktureffekt

Vi har så langt sett på struktureffekten for perioden 2000 til 2011. Denne er basert på den faktiske utviklingen i hver enkelt bransje.

Hva vil næringsstrukturen i de forskjellige regionene bety for framtidig vekst? Dersom vi gjør en antakelse om at framtidig vekst i hver enkelt bransje blir lik den historiske veksten fra 2000 til 2011, kan vi beregne framtidig struktureffekt, som vist i figur 20.

For de fleste regionene vil det ikke være så stor forskjell på historisk og framtidig struktureffekt, fordi næringsstrukturen forandres langsomt.

Stavangerregionen har den høyeste struktureffekten i landet. Samtidig ser vi at struktureffekten har økt fra perioden 2000-2011 til 2011-2022. Det betyr at Stavangerregionen har en svært gunstig bransjestruktur, og at situasjonen er enda bedre i 2011 enn den var i 2000.

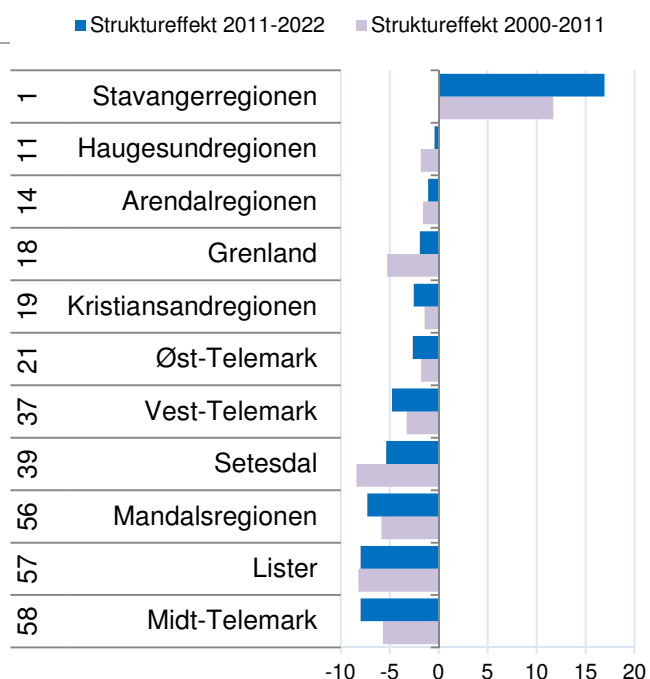
Kristiansandregionen har også en forholdsvis gunstig struktureffekt. Riktignok er struktureffekten negativ, men rangeringsnummeret 19 forteller at de fleste regioner har en mer ugunstig struktureffekt.

Vi kan også se at struktureffekten faktisk er litt svakere i 2011 enn i 2000. Struktureffekten var dermed mer gunstig i 2000.

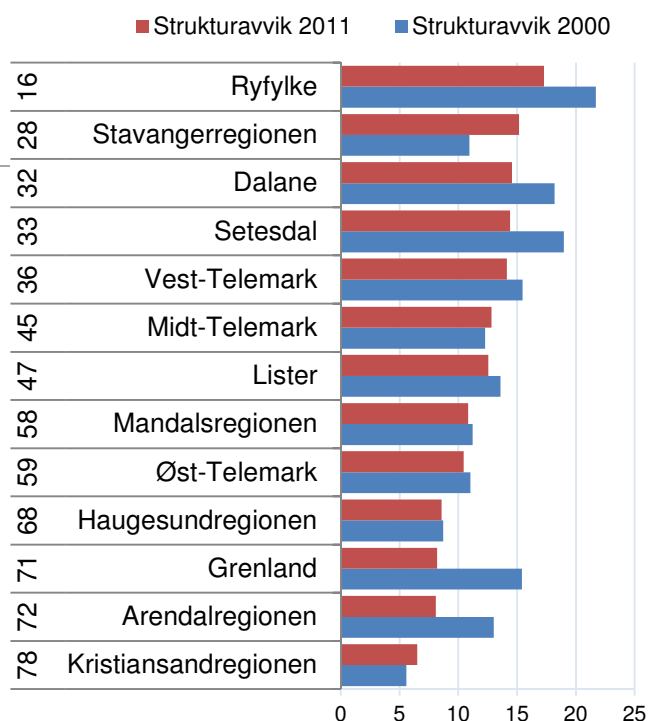
3.4 Strukturavvik

Strukturavviket viser hvor stort avvik det er mellom næringsstrukturen i en region og næringsstrukturen på landsbasis. Regioner med et høyt strukturavvik løper en risiko for å få en avvikende utvikling fra resten av landet. Er regionen heldig, vil de bransjene de har mye av få vekst, men de kan også risikere at de bransjene de har sitt tyngdepunkt i får nedgang. Et høyt strukturavvik kan dermed slå begge veier. De siste årene har de fleste regionene med høyt strukturavvik kommet uheldig ut, men det kan i teorien bli motsatt de neste årene.

Kristiansandregionen har ganske lite strukturavvik, og har dermed en bransjestruktur ganske lik landsgjennomsnittet. Rangeringen til Kristiansandregionen er 78, som betyr at det bare er fem regioner som har en bransjestruktur som er mer lik bransjestrukturen på landsbasis. Når vi likevel så at struktureffekten var negativ i figur 20, betyr det at det er en liten overvekt av bransjer som har svak vekst.

Figur 20: Struktureffekten for perioden 2000-2011, samt struktureffekten for de neste 12 årene med samme bransjevise vekstmønster. Tallene til venstre angir regionens rangering med hensyn til struktureffekten for 2011-2022.

Figur 21: Strukturavvik i regionene i 2000 og 2011.

3.5 Arbeidsmarkedsintegrasjon

Ekstern arbeidsmarkedsintegrasjon^{iv} er et mål for hvor godt arbeidsmarkedet i en region er integrert med arbeidsmarkedet utenfor regionen. Den interne arbeidsmarkedsintegrasjonen^v er et mål for hvor godt arbeidsmarkedet i kommunene i en region er integrert med hverandre. Arbeidsmarkedsintegrasjonen blir målt ved pendlingen, dess mer pendling mellom to kommuner, dess bedre er arbeidsmarkedet integrert. Arbeidsmarkedsintegrasjonen har betydning for den næringsmessige sårbarheten, fordi konsekvensene av bortfall av arbeidsplasser blir mye mindre i områder med høy arbeidsmarkedsintegrasjon. Høy arbeidsmarkedsintegrasjon gir robusthet for svingninger i antall arbeidsplasser, og er til fordel for næringslivet, som får et bredere rekrutteringsgrunnlag. Høy arbeidsmarkedsintegrasjon gir også høyere bostedsattraktivitet, fordi en har flere arbeidsplasser å velge blant når en bor i regionen.

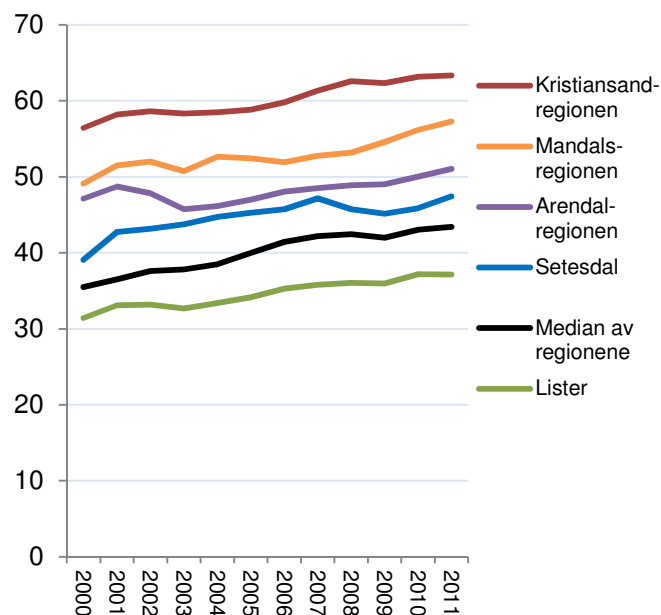
Figur 22 viser utviklingen i arbeidsmarkedsintegrasjonen i regionene i Agder, dvs summen av ekstern og intern arbeidsmarkedsintegrasjon.

Kristiansandregionen har høyest arbeidsmarkedsintegrasjon av regionene i Agder, og en del over midtels av regionene i landet. Arbeidsmarkedsintegrasjonen i Kristiansandregionen har økt mye fra 2000 til 2011, i likhet med i de fleste andre regioner.

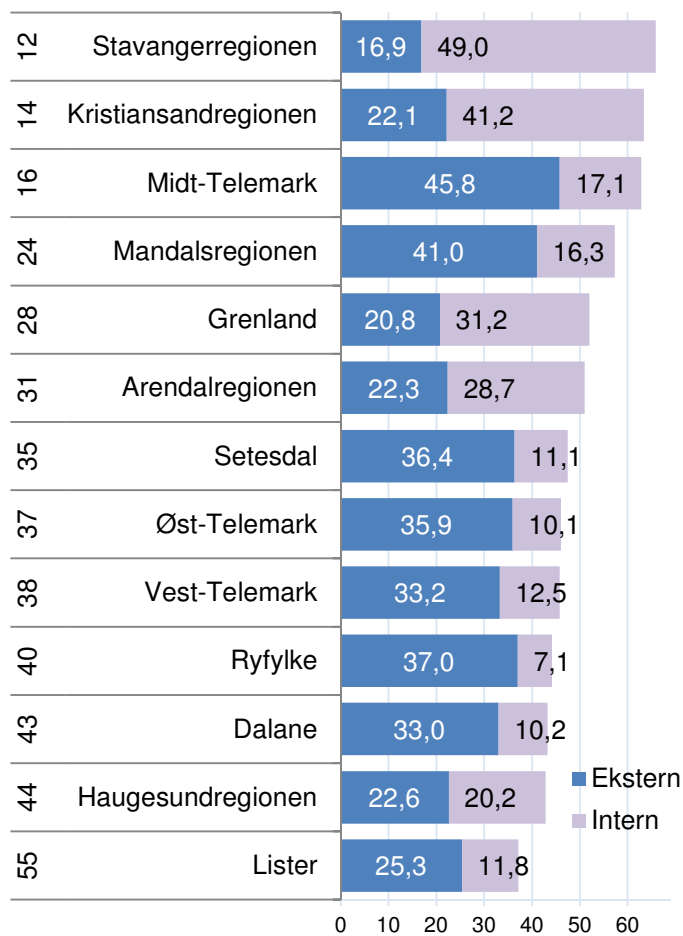
I figur 23 kan vi sammenlikne arbeidsmarkedsintegrasjonen i regionene i Agder, Rogaland og Telemark.

Regionene rundt de større byene har høy ekstern arbeidsmarkedsintegrasjon. Dette gjelder Stavanger, Bergen, Oslo og også Kristiansand. Den høye integrasjonen skapes for en stor del av høy pendling inn til byen.

Kristiansandregionen har ganske høy integrasjon samlet sett. Den eksterne arbeidsmarkedsintegrasjonen er ikke veldig stor, men en høy intern arbeidsmarkedsintegrasjon trekker opp. Det betyr at kommunene i regionen er tett integrert med hverandre. Faktisk er det kun Stavangerregionen som har høyere intern arbeidsmarkedsintegrasjon av alle regionene i landet. Kristiansandregionen er rangert som nummer 14 av 83 regioner for samlet integrasjon. Det er en styrke for regionen.

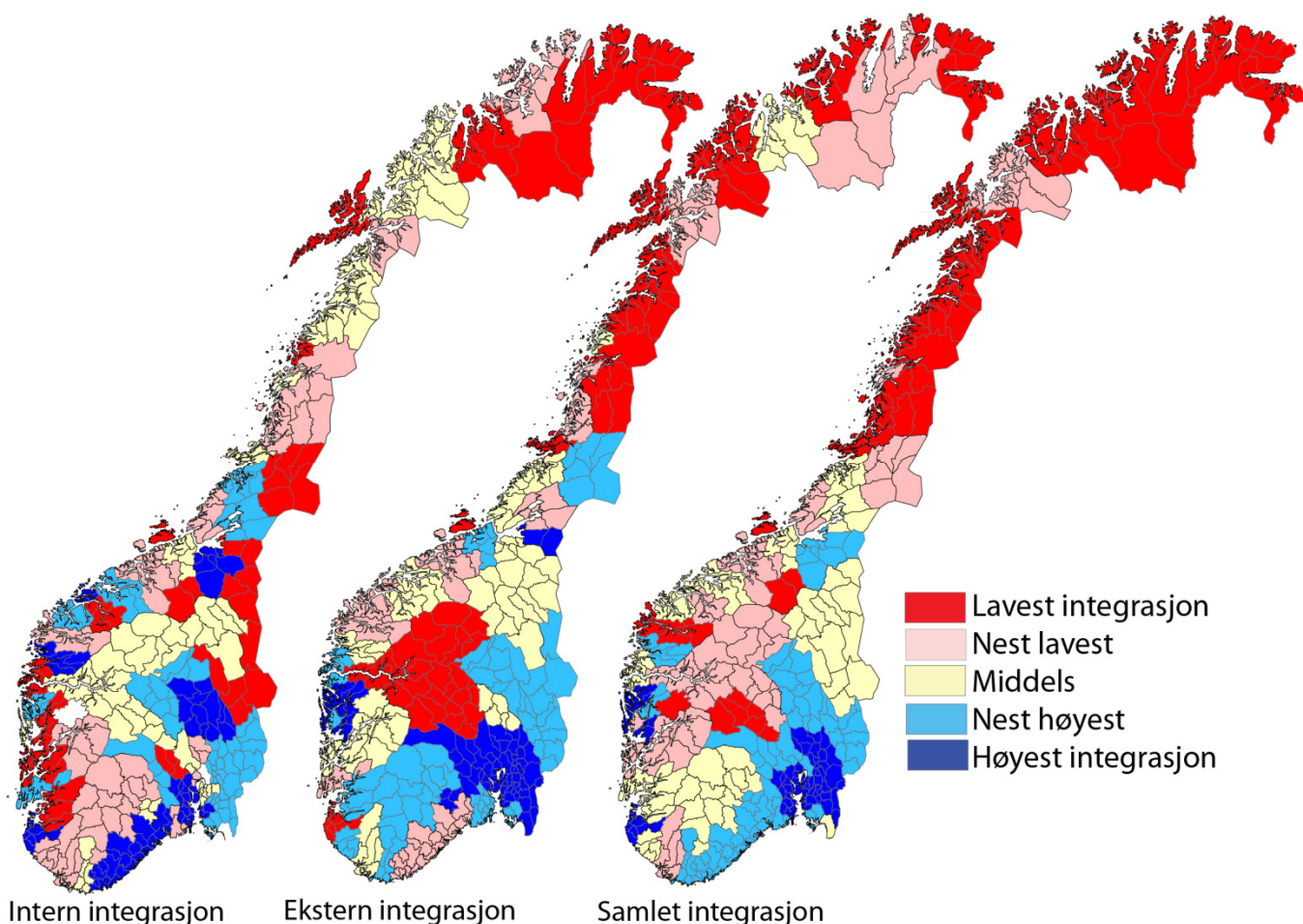

Figur 22: Samlet arbeidsmarkedsintegrasjon i regionene i Agder og median av regionene i Norge i perioden 2000-2011.

Figur 23: Ekstern og intern arbeidsmarkedsintegrasjon i regionene i 2011. Tallene til venstre angir regionens rangering med hensyn til samlet arbeidsmarkedsintegrasjon.

3.6 Mønstre for arbeidsmarkedsintegrasjon

Figur 24: Ekstern, intern og samlet arbeidsmarkedsintegrasjon i norske regioner 2011.

I kartene over ser vi variasjonene mellom regionene i Norge i 2011, for ekstern og intern arbeidsmarkedsintegrasjon. I det siste kartet, hvor vi summerer den eksterne og interne arbeidsmarkedsintegrasjonen, ser vi et tydelig mønster.

De tettest befolkede områdene har også den tetteste integrasjonen. Det sentrale Østlandet har et tett og sterkt integrert arbeidsmarked. Regionene rundt Bergen, samt Stavangerregionen har også sterk integrasjon, mens Nord-Norge generelt har lite arbeidsmarkedsintegrasjon, hvor arbeidsmarkedene er splittet opp.

Samlet sett er Kristiansandregionen i gruppen med nest høyest arbeidsmarkedsintegrasjon. For ekstern arbeidsmarkedsintegrasjon befinner Kristiansandregionen seg i gruppen med nest lavest integrasjon, men har samtidig svært høy intern arbeidsmarkedsintegrasjon. Kristiansandregionen er blant regionene med høyest intern arbeidsmarkedsintegrasjon. Kommunene i regionen har dermed et tett sammenvevd arbeidsmarked.

3.7 Samlet sårbarhet

Vi kan lage et samlet mål for sårbarhet i regionene, gjennom å kombinere struktureffekten, strukturavviket, ekstern og intern arbeidsmarkedsintegrasjon^{vi}.

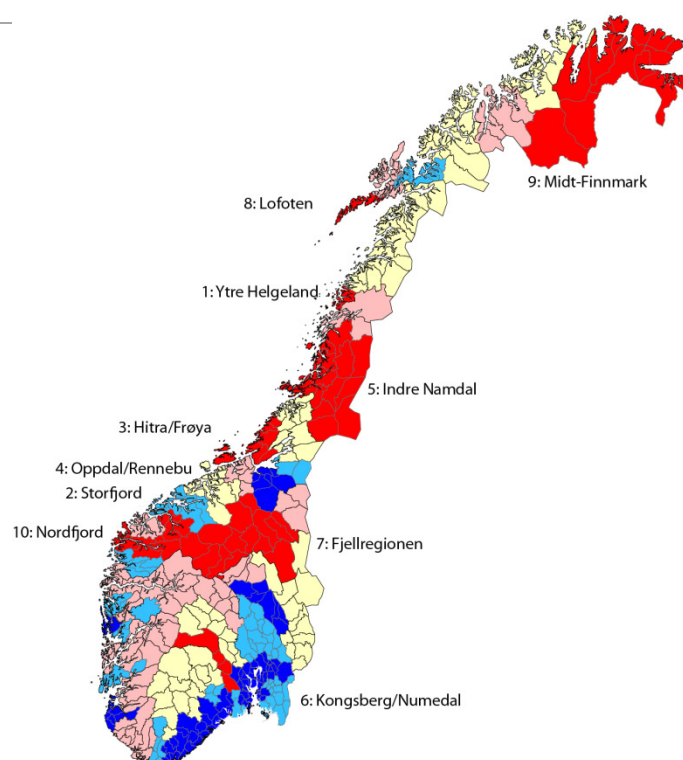
Sårbarheten i norske regioner vil variere som vist i kartet til høyre.

Kristiansandregionen er med i gruppen av regioner med høyest robusthet. Som vi kan se i figur 25, er Kristiansandregionen rangert som nummer 74, og er dermed blant de ti mest robuste regionene i landet.

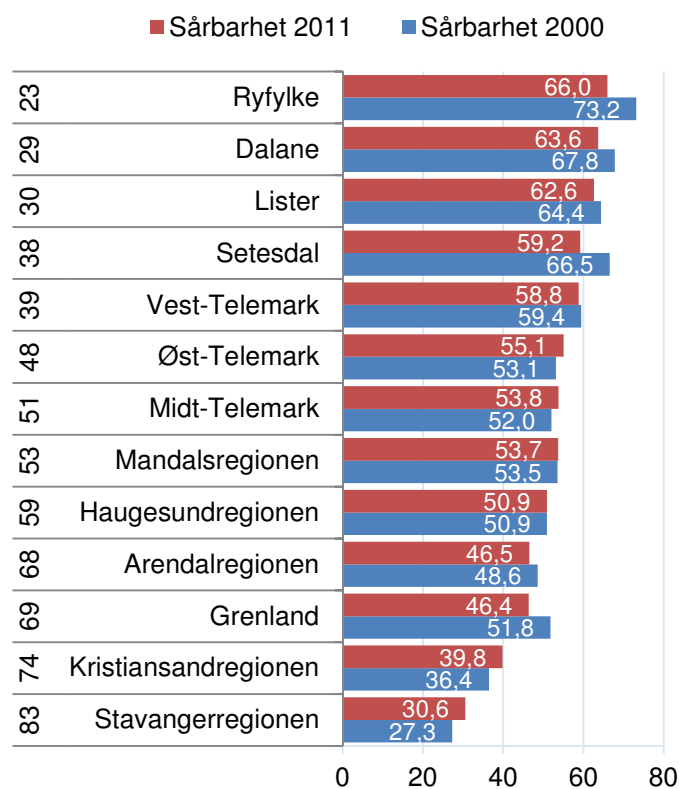
De regionene som var sårbare i 2000, har hatt systematisk lavere vekst i næringslivet enn regioner som var robuste. Av den femtedelen av regionene med høyest robusthet i 2000, hadde ingen av dem nedgang i antall arbeidsplasser i næringslivet fram til 2011. Det er dermed et godt tegn for Kristiansandregionen at regionen har høy robusthet.

I de fleste regioner eller kommuner som reduserer sårbarheten, skjer det gjennom kraftig nedgang i de bransjene hvor de har sitt tyngdepunkt. Når disse bransjene krymper, blir bransjestrukturen mindre spesialisert, og de får en lavere andel av næringslivet i nedgangsbransjer. Motsatt har regioner med sterk vekst ofte en økt sårbarhet, gjennom at veksten ofte skjer i de bransjene der de er sterke fra før. Sterk vekst betyr dermed som oftest økt sårbarhet, og veien til en mer robust næringsstruktur skjer som oftest gjennom nedgang og krise i de bransjene de var store i.

Det er dermed vanskelig, for ikke å si umulig, å kombinere en vekststrategi med økt robusthet. En region som har fått en sterk bransjevis spesialisering har nesten ikke noe valg, de må prioritere de delene av næringslivet der de er sterke for å få vekst. For Kristiansandregionen, som i utgangspunktet er robust, vil det ikke være noen viktig problemstilling, da det skal svært mye til for at regionen blir sårbar.

Figur 25: Sårbarhet for regionene i 2011.

Figur 26: Sårbarhetsindeksen for regionene i 2000 og 2011. Tallene til venstre angir rangering for sårbarhet i 2011.

3.8 Næringsmessig sårbarhet for kommuner

Næringsmessig sårbarhet for kommuner er målt med litt forskjellige indikatorer enn for regioner. Den næringsmessige sårbarheten til en kommune er bestemt av tre indikatorer:

1. Hjørnesteinsbedriftens relative størrelse
2. Den største bransjens andel av sysselsettingen
3. Arbeidsmarkedsintegrasjonen

Kommuner som har en stor hjørnesteinsbedrift er mer sårbare, ettersom lokalsamfunnet blir sterkt påvirket av endringer i den ene bedriften.

Kommuner med sterk konsentrasjon av sysselsettingen i en bestemt bransje, vil også være sårbare for konjunktursvingninger som rammer denne bransjen.

Arbeidsmarkedsintegrasjonen til kommunene får mye å si for konsekvensene av brå fall i sysselsettingen. Kommuner som har liten pendling ut og inn av kommunen blir mer direkte rammet, mens kommuner med stor ut- og innpendling blir mindre rammet.

3.9 Hjørnesteinsfaktoren

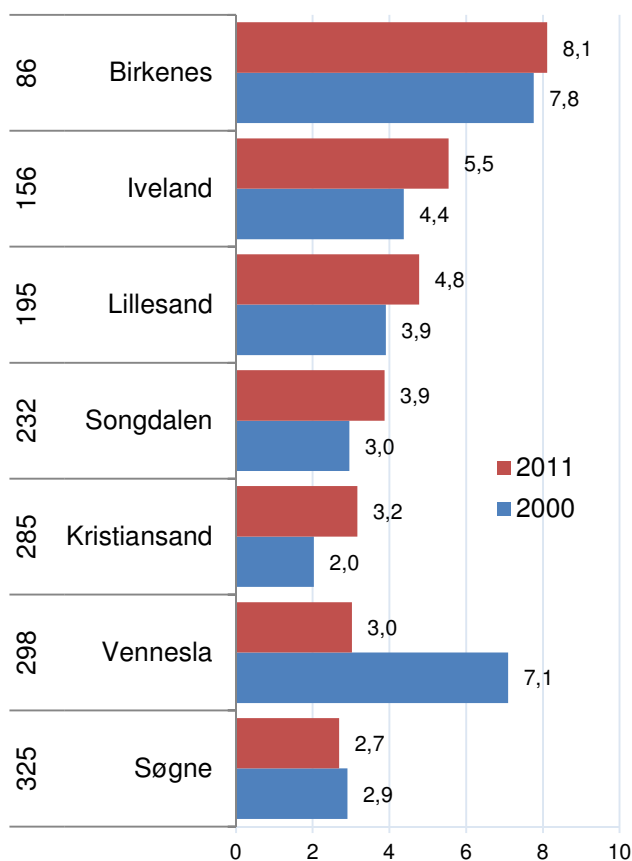
Hjørnesteinsfaktoren er målt som den største bedriftens andel av samlet sysselsetting i kommunen.

Birkenes har den høyeste hjørnesteinsfaktoren av kommunene i Kristiansandregionen, og er nummer 86 blant alle kommunene i landet. Det er dermed mange andre kommuner med langt høyere hjørnesteinsfaktor. Den største bedriften i kommunen står for 8,1 prosent av sysselsettingen i kommunen.

Iveland og Lillesand har også over middels hjørnesteinsfaktor, og er rangert som nummer 156 og 195 i landet.

De andre kommunene i Kristiansandregionen har en hjørnesteinsfaktor som er under middels i landet. Det gjør disse kommunene mindre sårbare.

Vennesla har redusert sin hjørnesteinsfaktor mye fra 2000 til 2011. I 2000 var hjørnesteinsfaktoren nesten like stor som i Birkenes.

Figur 27: Den største bedriftens andel av samlet sysselsetting i kommunene i Kristiansandregionen i 2000 og 2011 i prosent. Tallene til venstre angir kommunenes rangering med hensyn til hjørnesteinsfaktoren.

3.10 Bransjespesialisering

Bransjespesialisering er et uttrykk for om en kommune har en høy andel av sysselsettingen konsentrert til én bransje. Ofte vil kommuner med høy hjørnesteinsfaktor også ha en høy bransjespesialisering, men ikke alltid. Noen kommuner kan ha en høy andel av sysselsettingen i bransjer som landbruk og fiske, selv om hver enkelt bedrift er ganske liten.

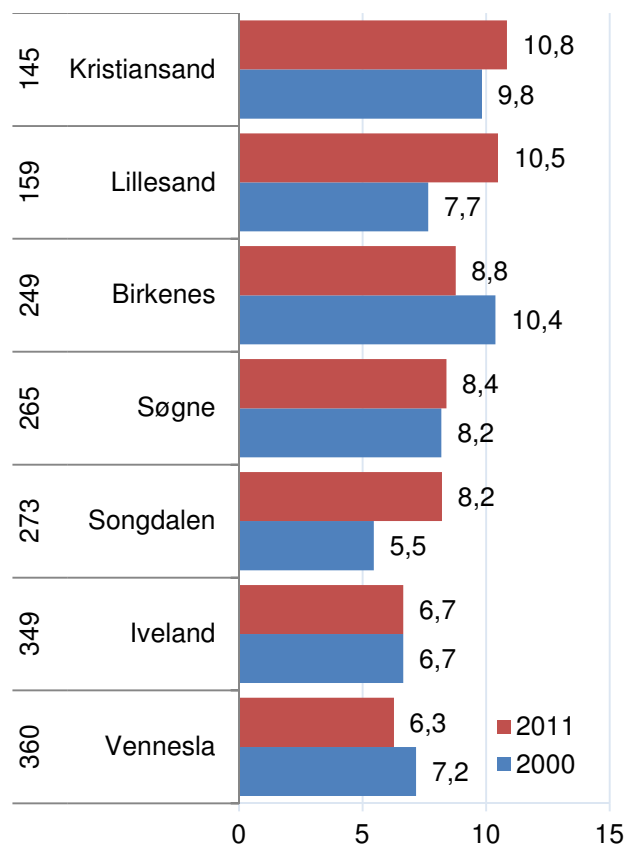
Dersom det er forhold som påvirker bransjen, vil alle bedriftene i bransjen bli påvirket.

Vi måler bransjespesialisering som antall arbeidsplasser i den største bransjen som andel av samlet sysselsetting i kommunen. Bransjene er da fordelt etter såkalt tosiffer NACE-koder, som er den bransjekategoriseringen som brukes i Norge og andre land.

Kristiansand er den som har høyest bransjespesialisering av kommunene i regionen. Antall arbeidsplasser i den største bransjen tilsvarer 10,8 prosent av sysselsettingen. Ettersom Kristiansand ikke hadde spesielt høy hjørnesteinsfaktor, betyr dette at det er flere bedrifter i den største bransjen.

Lillesand og Songdalen har økt bransjespesialiseringen mye fra 2000 til 2011, mens Birkenes og Vennesla har redusert bransjespesialiseringen.

Vekstkommuner får ofte økt bransjespesialisering, mens kommuner med nedgang i bransjespesialiseringen ofte har nedgang i antall arbeidsplasser i næringslivet.

Figur 28: Bransjespesialisering, antall arbeidsplasser i den største bransjen som andel av samlet sysselsetting i kommunene i Kristiansandregionen i 2000 og 2011. Kommunens rangering med hensyn til bransjespesialisering i 2011 er vist til venstre.

3.11 Arbeidsmarkedsintegrasjon

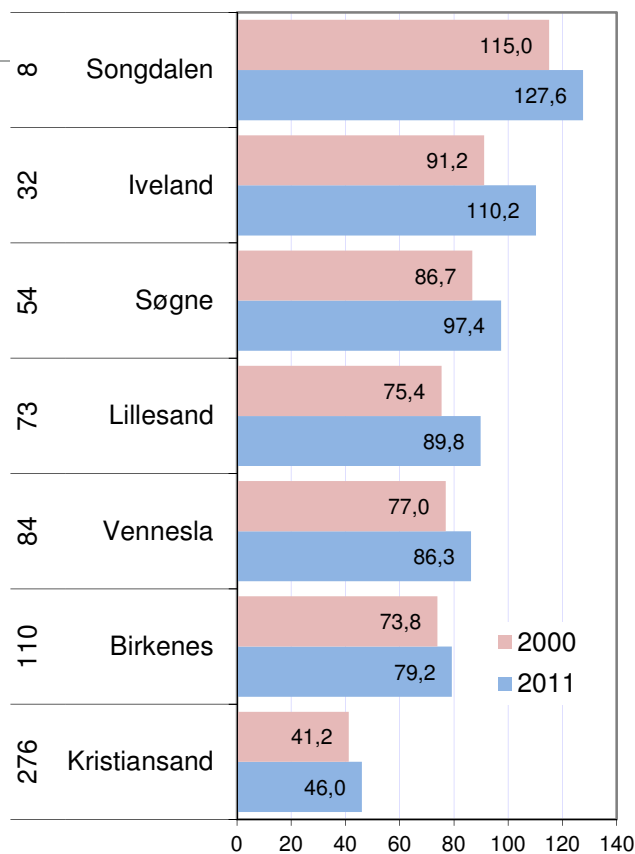
Den siste indikatoren som brukes til å måle næringsmessig sårbarhet er arbeidsmarkedsintegrasjon.

Arbeidsmarkedsintegrasjon er et mål for hvor godt integrert kommunens arbeidsmarked er med arbeidsmarkedet utenfor kommunen, og er det samme som intern arbeidsmarkedsintegrasjon i regioner. Den måles gjennom hvor mye ut- og innpendling det er i forhold til antall arbeidsplasser og sysselsatte i kommunen^{vii}.

Årsaken til at vi bruker arbeidsmarkedsintegrasjon som en av indikatorene for å måle næringsmessig sårbarhet, er at konsekvensene av brå fall i antall arbeidsplasser vil ha mye mer dramatiske konsekvenser i kommuner med lav arbeidsmarkedsintegrasjon enn i kommuner med høy.

I en kommune som Songdalen, der 59,1 prosent av arbeidsplassene i kommunen har sysselsatte fra andre kommuner, og hvor 68,5 prosent av de som har jobb pendler ut, vil et fall i antall arbeidsplasser for en stor del absorberes av andre kommuner. Et fall på 100 arbeidsplasser vil bare ramme 40 personer med bosted i kommunen, og vil dermed ikke bety så mye for samlet sysselsetting i kommunen. For en kommune som med lav arbeidsmarkedsintegrasjon, vil effekten blir mye sterkere. Kristiansand har en innpendling tilsvarende 30 prosent av arbeidsplassene. 70 prosent av nedgangen i antall arbeidsplasser vil dermed ramme sysselsatte som bor i kommunen. Kristiansand har samtidig lite pendling ut av kommunen, 15,4 prosent av de som bor i Kristiansand og har jobb, pendler ut av kommunen. Det vil dermed også være vanskelig å kompensere brå fall i antall arbeidsplasser i kommunen med økt utpendling. Kristiansand er en stor kommune omringet av mindre kommuner, og har mye innpendling fra disse.

Alle de mindre kommunene i Kristiansandregionen har høy arbeidsmarkedsintegrasjon. Songdalen har den åttende høyeste arbeidsmarkedsintegrasjonen i landet. Det kommer av at det er stor innpendling til Kristiansand. Sysselsettingen i disse kommunene er dermed sterkt knyttet til utviklingen i Kristiansand.

Figur 29: Arbeidsmarkedsintegrasjon i kommunene i Kristiansandregionen i 2000 og 2011. Kommunens rangering med hensyn til arbeidsmarkedsintegrasjon i 2011 er vist til venstre.

Samtlige kommuner i Kristiansandregionen har fått økt arbeidsmarkedsintegrasjon fra 2000 til 2011. Andelen som pendler mellom kommuner har vært økende, og dermed blir også integrasjonen mellom arbeidsmarkedene i kommunene høyere.

Arbeidsmarkedsintegrasjon har betydning på mange områder, ikke minst for bostedsattraktivitet, som vi skal se senere i denne rapporten.

3.12 Sårbarhetsindeksen

Sårbarhetsindeksen er sammensatt av de tre indikatorene hjørnesteinsfaktor, bransjespesialisering og arbeidsmarkedsintegrasjon. En kommune er sårbar dersom den har høy hjørnesteinsfaktor og høy bransjespesialisering, mens høy arbeidsmarkedsintegrasjon bidrar til å redusere sårbarheten. Når vi setter disse tre indikatorene sammen^{viii}, får vi et mål for næringsmessig sårbarhet.

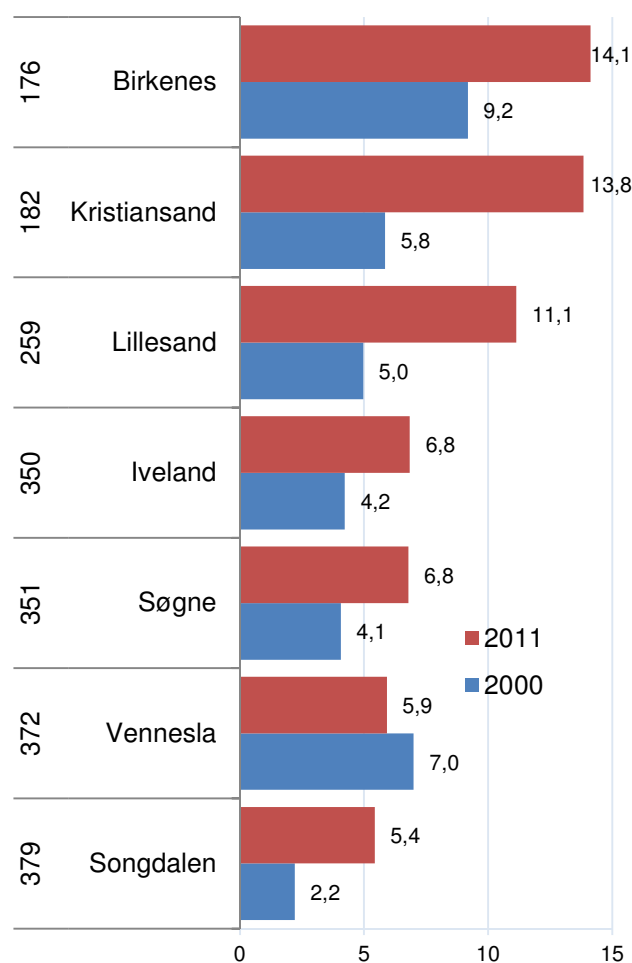
Ingen av kommunene i Kristiansandregionen har spesielt høy sårbarhet. Birkenes har høyest sårbarhet av kommune i regionen, men er bare rangert som nummer 176 i landet. Sårbarheten har imidlertid økt mye fra 2000 til 2011.

Med unntak av Vennesla, har alle kommunene i Kristiansandregionen økt sårbarheten fra 2000 til 2011. Det har vært en spesielt sterk økning i Kristiansand og Lillesand.

Indeksen måler hjørnesteinsfaktoren og bransjespesialiseringen relativt, dvs at kommunene blir målt opp mot hverandre. Kommunene med aller høyest verdi på hjørnesteinsfaktor og bransjespesialisering i 2000 har etter hvert fått lavere verdier. Det gjør at de fleste kommuner har fått høyere verdier på sårbarhetsindeksen i 2011 enn i 2000.

Vi skal senere se at kommuner med høy sårbarhetsindeks har mye større risiko for fall i sysselsettingen, og samtidig lavere vekst enn kommuner med lav sårbarhet. Derfor vil en reduksjon i sårbarhet være positivt for framtidig utvikling. Kommuner med fall i sårbarheten har imidlertid i de fleste tilfeller fått lavere sårbarhet fordi hjørnesteinsbedriften eller den dominerende bransjen har gått kraftig tilbake. De har dermed oppnådd lavere sårbarhet, i betydningen risiko for å få brå fall i sysselsettingen i framtiden, på grunn av at fallet allerede har skjedd.

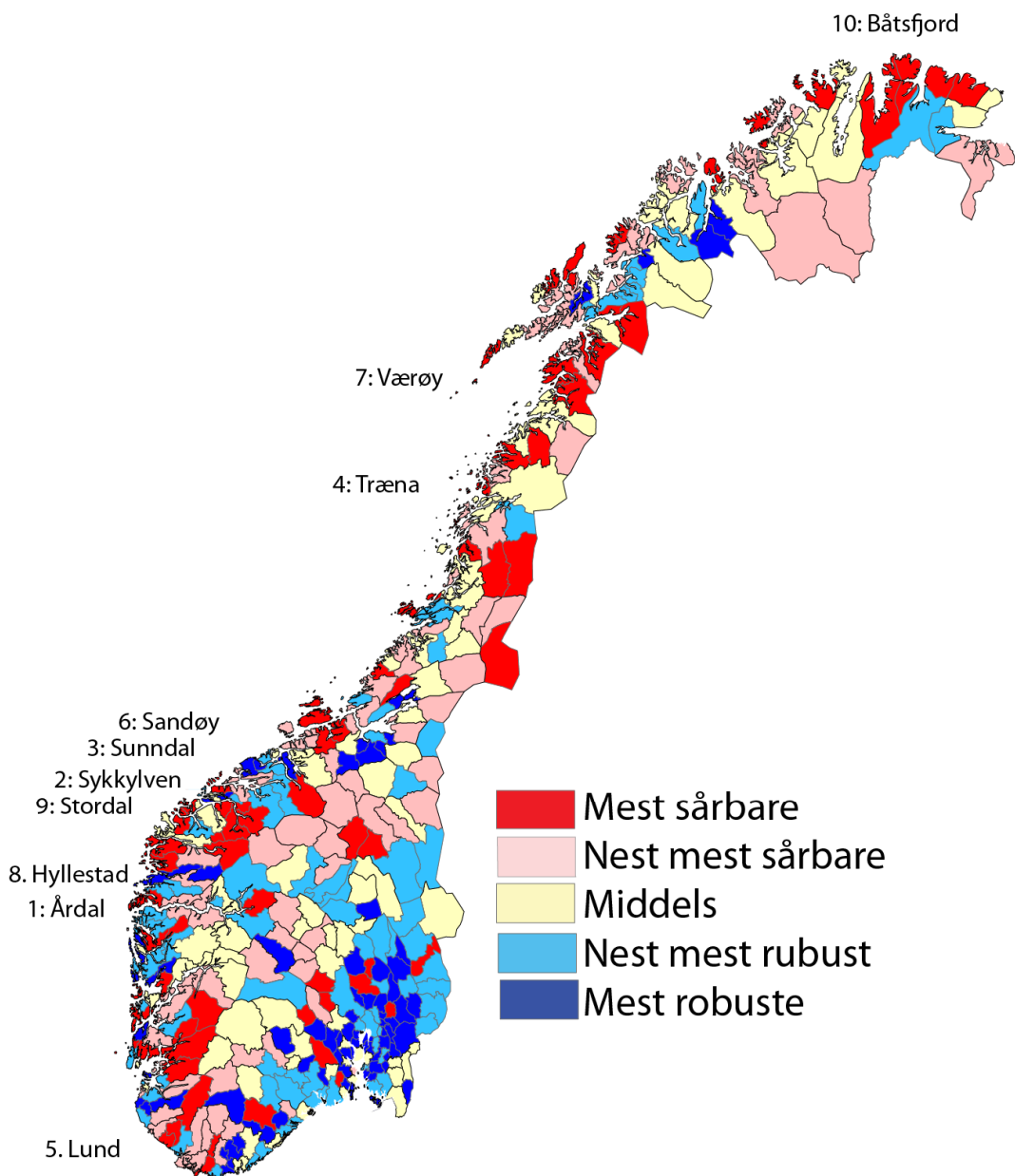
Sårbarhetsindeksen kan ha verdier fra 0 til 100. For å få en sårbarhetsindeks på 100, må en kommune ha høyest verdi på hjørnesteinsfaktoren av alle kommunene, og samtidig ha høyest verdi på bransjespesialisering samt ingen pendling ut og inn av kommunen. Det er ingen kommuner som ikke har noe pendling, så i praksis vil ikke sårbarhetsindeksen få en verdi på 100 for noen kommuner. Verdien er høyest for Årdal, som har en sårbarhetsindeks på 74,9.

Figur 30: Sårbarhetsindeksen for kommunene i Kristiansandregionen i 2000 og 2011. Kommunens rangering på sårbarhetsindeksen i 2011 er vist til venstre.

3.13 Variasjoner i sårbarhet i Norge

Kartet nedenfor viser variasjoner i næringsmessig sårbarhet i Norge.

Figur 31: Sårbarhet i norske kommuner i 2011.

Det er klare mønstre i næringsmessig sårbarhet i Norge. Kommunene på det sentrale Østlandet er mer robuste, mens kommunene i vest og nord oftere har høy sårbarhet. Arbeidsmarkedsintegrasjonen er generelt mye høyere på Østlandet, noe som reduserer sårbarheten i kommunene i dette området. Samtidig er det mest vanlig med store hjørnesteinsbedrifter og bransjemessig spesialisering i kommunene langs kysten i vest og nord.

3.14 Høy sårbarhet og vekst

Hva betyr det for en kommune å ha høy næringsmessig sårbarhet? Det kan vi finne ut gjennom å se på sårbarheten i norske kommuner i 2000, og se hvilken utvikling kommunene har hatt fram til i dag.

Tabell 9: Andeler av kommunene med vekst og nedgang i antall arbeidsplasser fra 2000 til 2011 i fem forskjellige grupper av kommuner etter grad av sårbarhet i 2000.

	Gjennomsnittlig vekst	Andel med nedgang	Andel mer enn 12% nedgang	Andel mer enn 12% vekst
Mest sårbar	-1,6	54,7	17,4	8,1
Nest mest	3,2	41,9	4,7	15,1
Middels	3,5	30,2	0,0	11,6
Nest mest	6,1	19,8	0,0	19,8
Mest robust	7,4	16,5	0,0	23,5

I tabellen over har vi delt kommunene i Norge i fem grupper etter deres sårbarhet.

Gjennomsnittlig vekst er arbeidsplassveksten i næringslivet i kommunene fra 2000 til 2011 i prosent av samlet sysselsetting i 2000. De mest sårbare kommunene hadde en arbeidsplassnedgang som i snitt tilsvarte 1,6 prosent av samlet sysselsetting. Veksten øker med økende robusthet, og den femtedelen av kommunene som var mest robuste i 2000 hadde i gjennomsnitt en arbeidsplassvekst som tilsvarte 7,4 prosent av samlet sysselsetting.

Når vi ser på andelen av kommunene med nedgang i andre kolonne, ser vi at 54,7 prosent av de mest sårbare kommunene hadde nedgang i antall arbeidsplasser i næringslivet, mens bare 16,5 prosent av de mest robuste kommunene hadde nedgang. *Det er dermed et ganske klart mønster at robuste kommuner har bedre næringslivsvekst enn sårbare.* Det er ikke nødvendigvis sårbarheten i seg selv som er årsaken til lav vekst. Mange sårbare kommuner er små og isolerte kommuner i distriktene, mens de fleste av de mest robuste kommunene er kommuner i sentrale strøk som ligger tett opp til storbyer. Mange av de mest robuste kommunene tilhører en kommunetype som har vært attraktiv som bosted, og som dermed har hatt sterk befolkningsvekst de siste ti årene. De sårbare kommunene er på sin side dominert av kommunetyper med lav bostedsattraktivitet. Befolkningsvekst gir en kraftig stimulans til næringslivsvekst, ettersom mange bedrifter opererer i et lokalt marked.

Når vi ser på andelen av kommuner med sterk nedgang i arbeidsplasser i næringslivet, blir bildet enda mer tydelig. Av de mest sårbare kommunene hadde 17,4 prosent en sterk nedgang, dvs at nedgangen i antall arbeidsplasser i næringslivet tilsvarte mer enn 12 prosent av samlet sysselsetting i kommunen i 2000. Av de nest mest sårbare hadde 4,7 prosent sterk nedgang, mens ingen av de andre kommunegruppene hadde sterk nedgang. Sårbarhetsindeksen er dermed svært effektiv til å plukke ut kommuner med ”risiko for å få en sterk nedgang i sysselsettingen”, som vi har brukt som vår definisjonen på sårbarhet. I absolutte tall var det 19 kommuner som hadde sterk nedgang i antall arbeidsplasser i næringslivet, og 15 av dem var i den mest sårbare gruppen.

Dermed vil sårbarhetsindeksen være ganske treffsikker for å identifisere den gruppen av kommuner som vil bli framtidige omstillingskommuner.

4. NæringsNM

NæringsNM er utviklet for å måle hvordan næringslivet presterer i ulike områder i Norge. For å måle næringsutviklingen i en kommune, ser vi på fire mål: Nyetableringer, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse^{ix}.

NæringsNM	Nyetableringer	<ol style="list-style-type: none"> 1. Etableringsfrekvens: Antall nyregistrerte foretak som andel av eksisterende foretak i begynnelsen av året 2. Bransjustert etableringsfrekvens: Basert på etableringsfrekvens, justert for effekten av bransjestrukturen 3. Vekst i antall foretak: Etableringsfrekvensen fratrukket nedlagte foretak
	Lønnsomhet	<ol style="list-style-type: none"> 4. Andel foretak med positivt resultat før skatt 5. Bransjustert lønnsomhet: Andel foretak med positivt resultat før skatt, justert for effekten av bransjestrukturen 6. Andel foretak med positiv egenkapital
	Vekst	<ol style="list-style-type: none"> 7. Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen (KPI) 8. Andel foretak med realvekst justert for effekten av bransjestrukturen 9. Andel foretak med vekst i verdiskaping
	Næringslivets størrelse	<ol style="list-style-type: none"> 10. Antall arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningen

Nyetableringer i regioner og kommuner blir målt med tre indikatorer. Den første, etableringsfrekvens, er antall nyregistrerte foretak i forhold til eksisterende antall foretak i begynnelsen av året. Bransjustert etableringsfrekvens er etableringsfrekvensen fratrukket virkningen av bransjestrukturen i regioner og kommuner. Denne indikatoren viser om regionen har få eller mange etableringer når vi tar hensyn til at etableringsfrekvensen varierer mye mellom ulike bransjer. Den tredje indikatoren er vekst i antall foretak. Dette vil være etableringsfrekvensen fratrukket frekvensen av nedlagte foretak.

Lønnsomheten i regionenes næringsliv blir målt med tre indikatorer. Den første er andel foretak med positivt resultat før skatt. I tillegg har vi målt andel lønnsomme foretak justert for bransjestrukturen. Den tredje indikatoren er andel foretak med positiv egenkapital.

Vekst i regionene er målt med andel foretak med omsetningsvekst større enn prisstigningen. Også her har vi en andre indikator som justerer for bransjestruktur. Den tredje indikatoren er andel foretak med vekst i verdiskaping.

Indikatoren ”næringslivets størrelse” er antall arbeidsplasser i næringslivet som andel av befolkningen.

For hver indikator rangeres regioner og kommuner. Rangeringsnumrene legges så sammen innenfor hver gruppe.

Til slutt summeres rangeringsnumrene for de fire indeksene nyetablering, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse. Den regionen og kommunen som har lavest sum, kommer ut som vinner av årets NæringsNM.

4.1 Nyetableringer

Etableringsfrekvensen er antall nyetablerte foretak som prosent av antall eksisterende foretak i begynnelsen av året.

Etableringsfrekvensen i Norge har vært ganske høy i hele perioden fra 2001 til 2006, før den begynte å synke. I denne perioden økte også antall foretak raskere enn veksten i økonomien. Det kan være flere årsaker til det. Kanskje ble det flere foretak som ble registrert, som tidligere var uregistrert. Kanskje ble det vanligere å splitte opp virksomheter i drifts- og eierselskap. En tredje årsak kan være at det kreves et registrert foretak å opprette et domene på internett. Det kan synes som om etableringsfrekvensen og veksten i antall foretak nå er på et mer normalt nivå, og at økningen de siste to årene reflekterer at veksten i næringslivet er på vei opp.

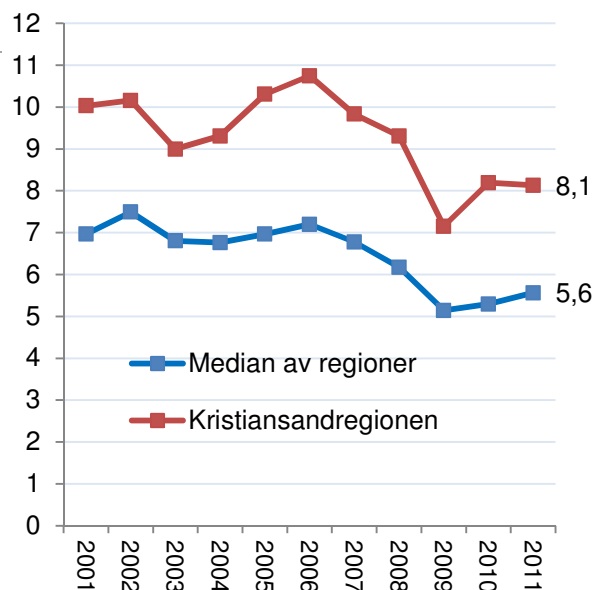
Etableringsfrekvensen i Kristiansandregionen har i alle årene i perioden 2000-2011 ligget et godt stykke over middels av regionene. I 2011 var etableringsfrekvensen i Kristiansandregionen 8,1 prosent, mens middels av regionene var 5,6 prosent.

Etableringsindeksen for regioner

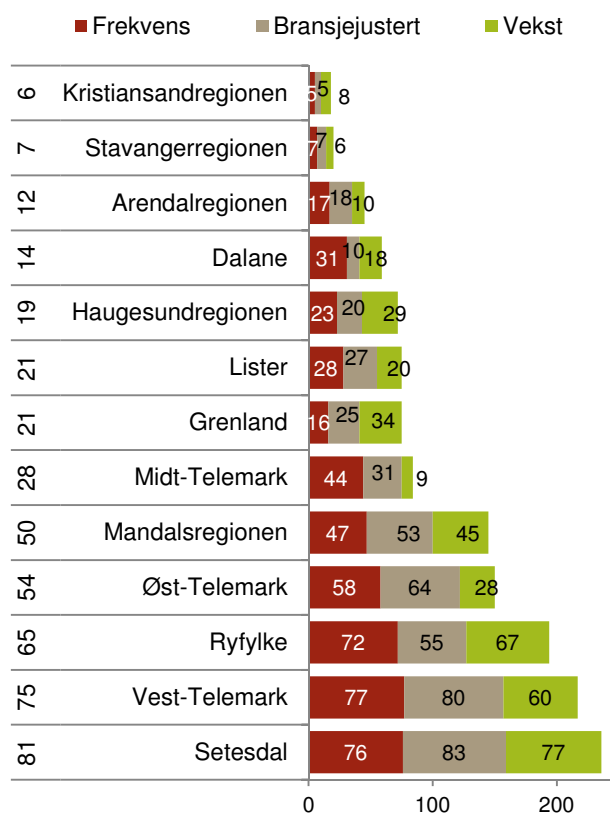
Etableringsindeksen har tre indikatorer for nyetablering; etableringsfrekvensen, den bransjejusterte etableringsfrekvensen og vekst i antall foretak. Den bransjejusterte etableringsfrekvensen tar hensyn til bransjestrukturen, og måler etableringsfrekvensen bransje for bransje. Vekst i antall foretak er etableringsfrekvens fratrukket andel nedlagte foretak. Til sammen gir etableringsindeksen et godt bilde på etableringsaktiviteten i regionene.

I figur 33 ser vi hvilken rangering Kristiansandregionen har for de tre etableringsindikatorerne, og for etableringsindeksen samlet.

Kristiansandregionen ble blant topp ti regioner for alle tre indikatorer; nummer fem for etableringsfrekvens, nummer fem for bransjejustert etableringsfrekvens og nummer åtte for vekst i antall foretak. Samlet blir Kristiansandregionen nummer seks av 83 regioner på etableringsindeksen i 2011.

Figur 32: Etableringsfrekvensen i Kristiansandregionen og medianen av regionene i Norge i perioden 2001-2011.

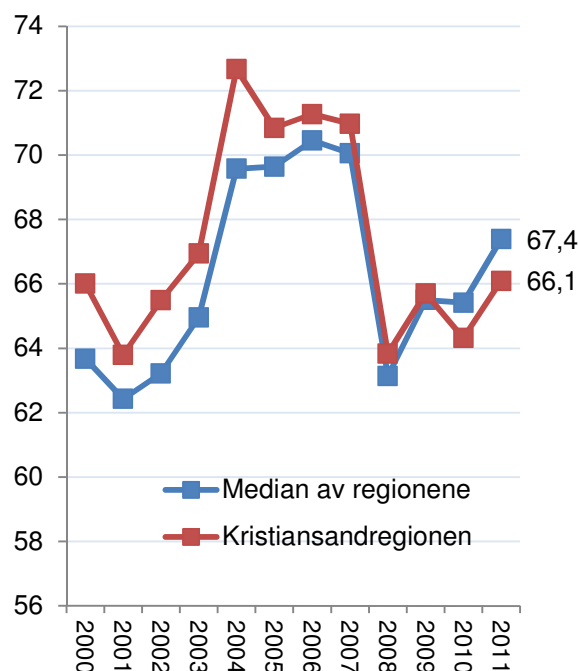
Figur 33: Etableringsindeksen for regionene i 2011, med rangeringsnummer for hver av indikatorerne. Rang for etableringsindeksen er vist helt til venstre.

4.2 Lønnsomhet

Lønnsomheten i næringslivet måles som andel av foretakene med positivt resultat før skatt. Med denne metoden teller små og store foretak likt.

Lønnsomheten i norsk næringsliv var på topp i årene fra 2004 til 2007. I 2008 sank lønnsomheten brått, men har vært stigende i de tre siste årene. I 2011 hadde 68,3 prosent av alle regnskapspliktige foretak et positivt resultat før skatt.

Andel lønnsomme foretak i Kristiansandregionen lå over middels av regionene i perioden 2000-2009, men har de to siste årene vært under middels. I 2011 hadde 66,1 prosent av de regnskapspliktige foretakene i Kristiansandregionen positivt resultat før skatt, mens medianen av regionene var 67,4 prosent.

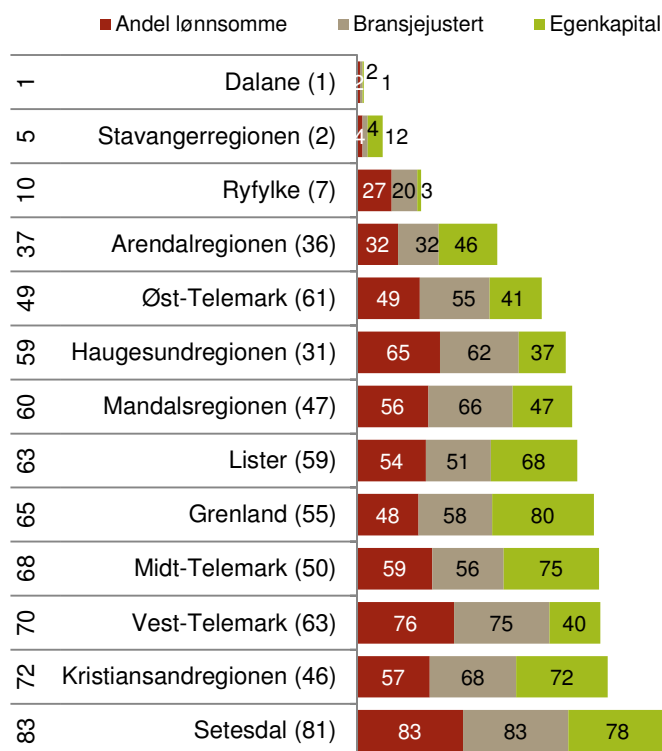
Figur 34: Prosentvis andel foretak med positivt resultat før skatt i Kristiansandregionen sammenliknet med medianen av regionene i Norge.

Lønnsomhetsindeksen for regioner

I figur 35 ser vi hvordan regionene gjør det på lønnsomhetsindeksen. Lønnsomhetsindeksen er sammensatt av tre indikatorer; andel foretak med positivt resultat, den bransjejusterte andelen og andelen av foretak med positiv egenkapital.

Kristiansandregionen kommer på en svak 72. plass av 83 regioner på lønnsomhetsindeksen for 2011. Kristiansandregionen gjør det under middels på alle de tre indikatorene for lønnsomhet, og aller svakest for egenkapital, der regionen blir rangert som nummer 72.

Dette er det andre året på rad Kristiansandregionen gjør det svakt på lønnsomhetsindeksen. Tidligere år har næringslivet i regionen hatt langt bedre lønnsomhet, Kristiansandregionen ble blant annet rangert som nummer sju på lønnsomhetsindeksen for 2004. For den siste tiårsperioden er derfor Kristiansandregionen rangert som nummer 46.

Figur 35: Lønnsomhetsindeksen for regioner. Rangering blant landets 83 regioner i 2011 til venstre, og rangering siste ti år i parentes. Rangering for de tre lønnsomhetsindikatorerne vises i figuren.

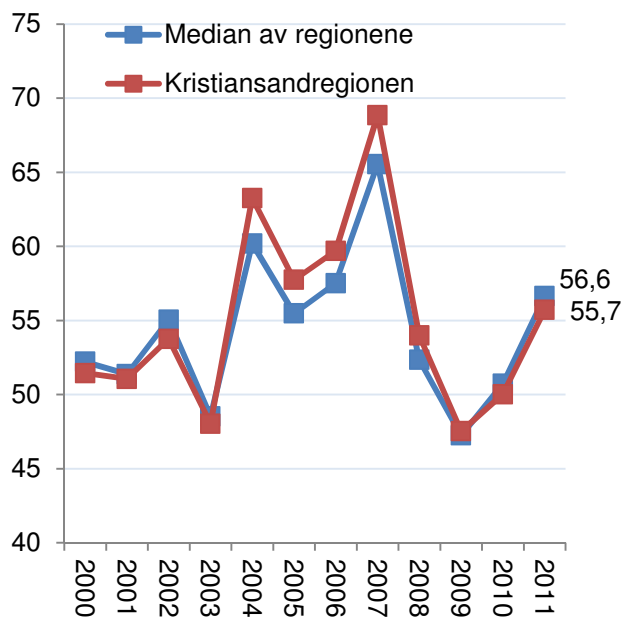

4.3 Vekst

Andel vekstforetak i Norge var rekordhøyt i 2007, da 65,2 prosent av foretakene hadde omsetningsvekst høyere enn prisstigningen. Andel vekstforetak sank deretter dramatisk de to neste årene, og var på 47,5 prosent i 2009. Etter dette har andel vekstforetak tatt seg opp, og det var en sterk økning i andel vekstforetak fra 2010 til 2011. I 2011 var det 57,2 prosent av foretakene i Norge som hadde vekst høyere enn prisstigningen.

Kristiansandregionen har ligget både over og under middels av regionene i Norge i perioden 2000-2011. De to siste årene har andelen vekstforetak i Kristiansandregionen ligget litt under middels av regionene.

55,7 prosent av foretakene i Kristiansandregionen hadde vekst i omsetningen høyere enn prisstigningen i 2011, mens middelverdien for regionene er 56,6 prosent.

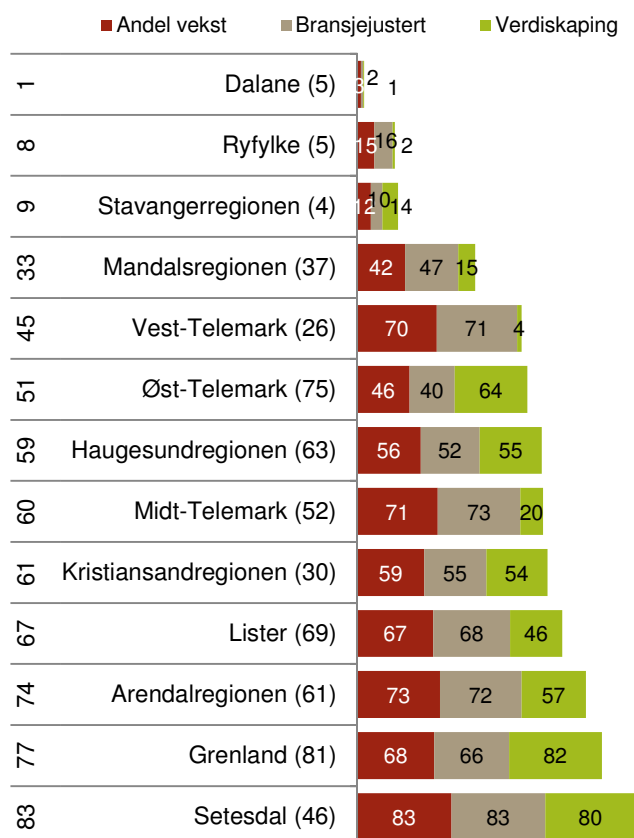
Figur 36: Andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen i Kristiansandregionen og medianen av regionene i Norge.

Vekstindeksen for regioner

Vi måler veksten i næringslivet i regionene ved hjelp av tre indikatorer. Den første indikatoren er andel foretak med omsetningsvekst høyere enn prisstigningen. Den andre indikatoren er andel vekstforetak, justert for bransjestrukturen i regionene. Den tredje indikatoren er andel foretak med vekst i verdiskapingen. Den endelige vekstindeksen er basert på regionenes rangering med hensyn til de tre vekstindikatorerne.

Kristiansandregionen gjør det litt under middels på alle de tre indikatorene i vekstindeksen i 2011, og havner som nummer 61 av 83 regioner på vekstindeksen for 2011.

Kristiansandregionen har gjort det langt bedre på vekstindeksen tidligere år, og blir for siste ti år rangert som nummer 30.

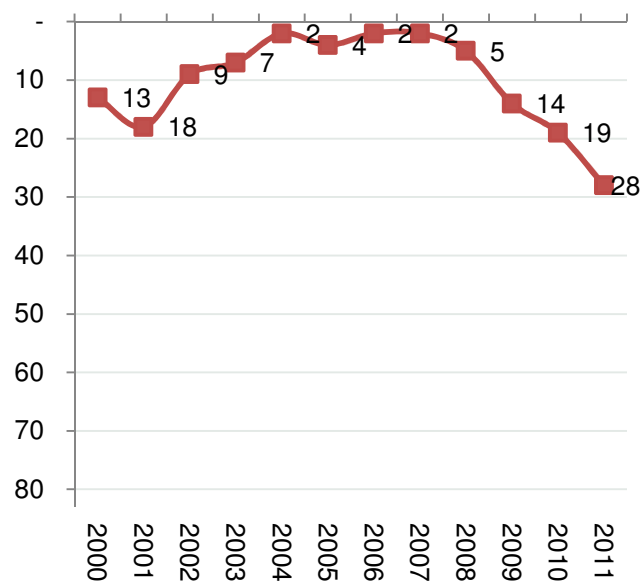
Figur 37: Vekstindeksen for regioner. Rangering blant landets 83 regioner i 2011 til venstre, og rangering siste ti år i parentes. Rangering for de tre vekstindikatorerne vises i figuren.

4.4 NæringsNM for regioner

NæringsNM er en rangering av kommuner, regioner og fylker basert på et sett med ti indikatorer for nyetableringer, lønnsomhet, vekst og næringslivets størrelse. Formålet er å komme fram til et mål som forteller hvordan næringslivet samlet sett gjør det i en region. Telemarksforskning har utarbeidet NæringsNM for NHO de siste ni årene.

Figur 38 viser plasseringen til Kristiansandregionen i årene 2000-2011. Kristiansandregionen har flere gode plasseringer i NæringsNM bak seg. I perioden 2004-2008 var Kristiansandregionen blant topp fem regioner, og var nummer to hele tre ganger i denne perioden. De tre siste årene har plasseringene gradvis blitt svakere, og 28. plassen i 2011 er Kristiansandregionens hittil svakeste plassering.

Som vi så tidligere, er det spesielt svak lønnsomheten og vekst som trekker årets plassering ned.

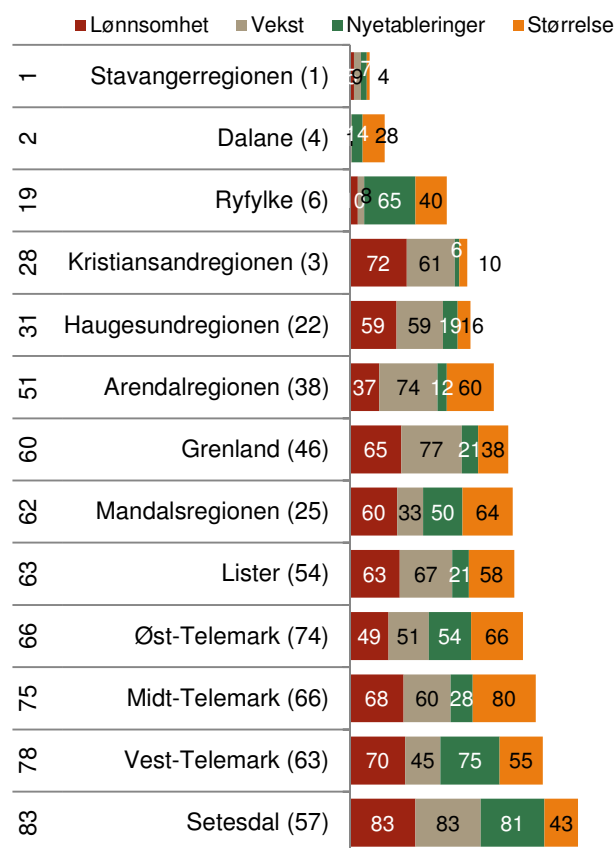
Figur 38: Rangeringen til Kristiansandregionen i NæringsNM i perioden 2000-2011.

Regionene i Ager, Telemark og Rogaland

Regionene på Vestlandet gjorde det igjen sterkt i NæringsNM i 2011, i likhet med tidligere år. Stavangerregionen er på topp for både 2011 og siste ti år, mens Dalane er nummer to for 2011.

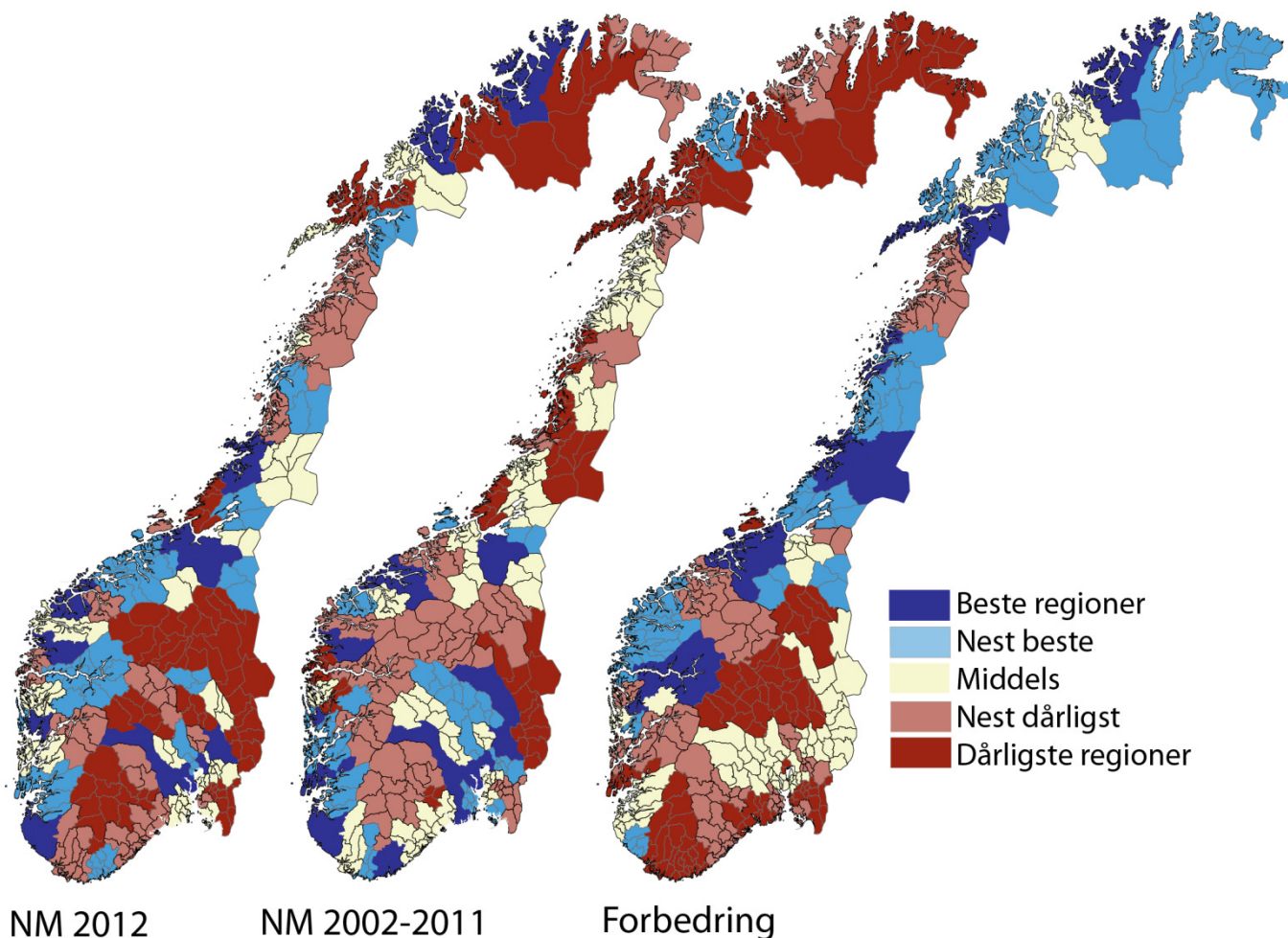
Kristiansandregionen kommer som nevnt på 28. plass i NæringsNM for 2011. Kristiansandregionen kom spesielt svakt ut på lønnsomhetsindeksen, og gjorde det også under middels på vekstindeksen. Det som trekker opp er et godt resultat for nyetableringer og en høy rangering for næringslivets størrelse.

Som det går fram av figur 38, er årets resultat i NæringsNM svakt i sammenligning med tidligere år. For siste ti år er Kristiansandregionen tredje beste region i landet i NæringsNM.

Figur 39: NæringsNM for regionene. Rangering blant landets 83 regioner i 2011 til venstre, og rangering siste ti år i parentes. Rangering for de fire indeksene vises i figuren.

Kart med endringer i NæringsNM

Figur 40: Resultater i NæringsNM for regioner, først for det siste året, dernest for den foregående tiårsperioden og til slutt endringene fra tiårsperioden 2002-2011 til NæringsNM 2012. NæringsNM 2012 er basert på regnskapstall fra 2011.

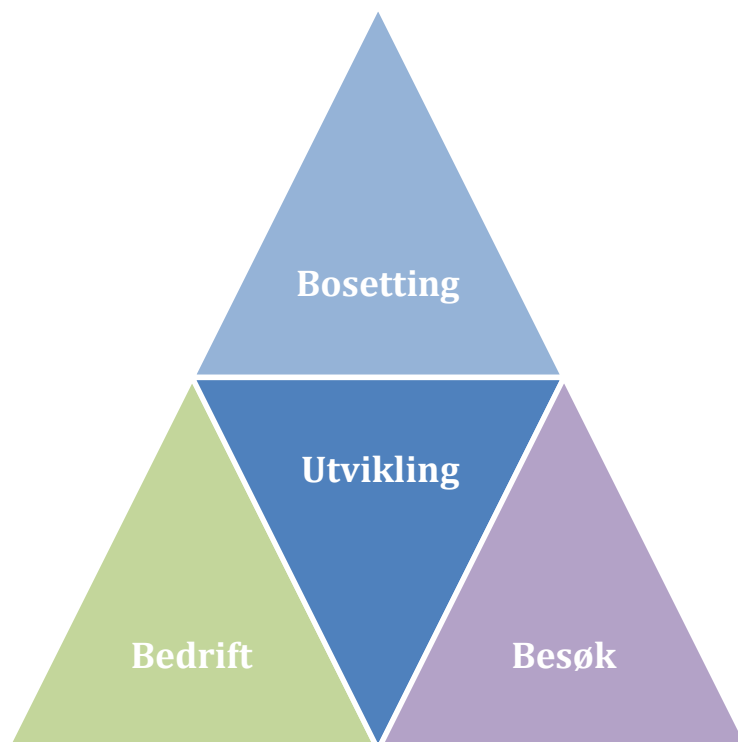
Kartet til venstre viser resultatene for NHOs NæringsNM for det siste året. Som vi ser er mange av de beste regionene lokalisert langs kysten, fra Rogaland og nordover.

I kartet i midten vises resultatene i NæringsNM for de ti årene forut for det siste året. I denne perioden er ikke dominansen fra Vestlandet like tydelig, da det var mange regioner på Østlandet som også var blant de beste. I denne tiårsperioden var resultatene fra Nord-Norge gjennomgående svake, med mange regioner fra Nord-Norge blant de som gjorde det svakest i NæringsNM.

I kartet til høyre vises endringen i regionenes resultater i NæringsNM fra perioden 2002-2011 til NæringsNM 2012. Da trer det fram et ganske klart mønster. Ingen av regionene på Østlandet har bedre resultater i siste NæringsNM enn i foregående tiårsperiode. De regionene som har forbedret seg mest i 2012 er alle fra Sogn og Fjordane eller de fem nordligste fylkene.

5. Attraktivitetspyramiden

Attraktivitet har blitt et velbrukt begrep innenfor regional utvikling. Telemarksforsking introduserte Attraktivitetspyramiden i 2010 for å systematisere attraktivitetsbegrepet i en modell for å forklare steders vekst, og da spesielt befolkningsveksten. I Attraktivitetspyramiden skiller vi mellom tre typer attraktivitet: Attraktivitet for bedrifter, for besøk og for bosetting.

Noen steder er gunstige for produksjon av varer og tjenester som kan selges i et større marked. Dette kan være produksjon basert på naturlige forutsetninger, som landbruk, fiske eller gruvedrift. Industriproduksjon har tradisjonelt også blitt lokalisert til steder med bestemte naturlige forutsetninger, som for eksempel fossefall, gode havneforhold eller nærhet til råvarer. I dag er en del tjenester også omsatt i et større marked, det gjelder spesielt teknologiske tjenester. Attraktivitet for denne typen produksjon, som vi kaller attraktivitet for bedrifter, vil dermed være den historiske forklaringen til mange steders vekst.

Attraktivitet for besøk er den andre typen attraktivitet. På steder som tiltrekker seg mange besøkende vil det oppstå mange arbeidsplasser i næringer som kjennetegnes av at kundene må være personlig til

stede. Dette er bransjer som overnatting, servering og butikkhandel. I de siste årene har besøksnæringer som kultur, aktiviteter og underholdning vokst raskt.

Attraktivitet for bosetting er en type attraktivitet som har blitt viktig etter hvert som stadig flere pendler. Når en kan bo ett sted og arbeide et annet sted, oppstår muligheten til at noen steder kan trekke til seg innbyggere uten å ha vekst i arbeidsplasser. Attraktivitet som bosted blir også viktig for næringsutviklingen fordi næringslivet på slike steder vil ha lettere for å rekruttere kompetent arbeidskraft.

Det er kombinasjonen av de tre attraktivitetsdimensjonene som gir vekst på et sted. Steder som er attraktive langs alle de tre aksene, vil få høy vekst.

5.1 Bedriftsattraktivitet

Bedriftsattraktivitet er knyttet til basisnæringene, som kjennetegnes av at de produserer varer og tjenester til et større marked. I hovedsak selges slike varer og tjenester ut av regionen hvor produksjonen foregår.

Basisnæringene består av naturbaserte næringer, som fiske, landbruk, havbruk og bergverk, samt industri og teknologiske tjenester, som IT, telekom, og engineering.

Naturbaserte næringer og industri har hatt synkende antall arbeidsplasser i Norge de siste ti årene. Det gjelder også i resten av Europa. Årsaken er at produksjonen blir stadig mer rasjonell slik at samme produksjon kan drives med stadig færre ansatte.

Teknologiske tjenester er en næring i rask vekst når det gjelder antall ansatte.

I Norge er industrien fremdeles størst i antall arbeidsplasser. Det var 265 575 arbeidsplasser i industrien på slutten av 2011. De teknologiske tjenestene hadde på samme tidspunkt 141 384 arbeidsplasser. Naturbaserte næringer hadde 61 319 arbeidsplasser.

Den sterke veksten i teknologiske tjenester har gjort at basisnæringene har opprettholdt antall arbeidsplasser i Norge siden 2000. I 2011 var det også en liten økning.

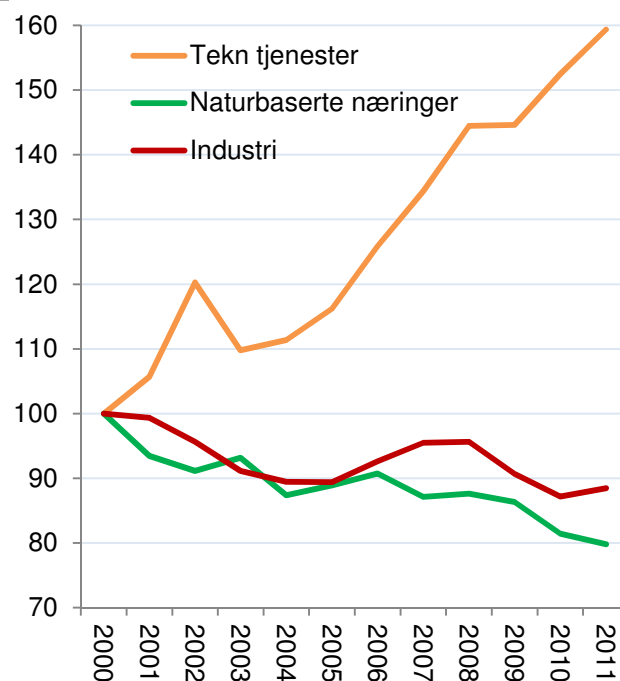
5.2 Basisarbeidsplasser i Kristiansandregionen

Kristiansandregionen hadde nedgang i basisnæringene fra 2000 til 2003. I denne perioden forsvant 10 prosent av arbeidsplassene i basisnæringene. Fra 2005 til 2008 var det en svært sterk vekst.

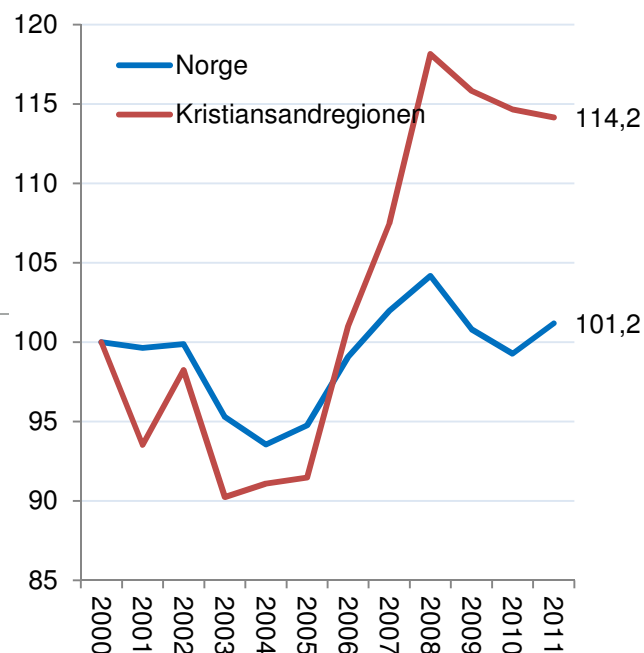
De tre siste årene har basisnæringene hatt litt nedgang igjen.

Vekstårene fra 2005 til 2008 førte til at basisnæringene i Kristiansandregionen fikk en vekst på 14,2 prosent. Veksten på landsbasis var bare 1,2 prosent.

I absolutte tall var det 10 617 arbeidsplasser i basisnæringene i Kristiansandregionen i 2000, og 12 120 i 2011.

Figur 41: Utvikling i de tre kategoriene av basisnæringer i Norge i perioden 2000-2011, indeksert slik at utviklingen i 2000=100.

Figur 42: Utviklingen i antall basisarbeidsplasser i Kristiansandregionen og Norge, indeksert slik at nivået i 2000=100.

5.3 Vekstimpulser fra basisnæringene regioner

Vi kan også se på utviklingen i basisnæringene regionvis. I tabellen under ser vi endring i antall arbeidsplasser i basisnæringene i regionene på Vestlandet som andel av samlet sysselsetting i regionene.

Tabell 10: Vekstimpulser fra basisnæringene i regionene i Agder og nabofylker i perioden 2001-2011, samt progressivt gjennomsnitt. Vekstimpuls er målt som endring i antall arbeidsplasser i basisnæringene som andel av samlet sysselsetting i regionen.

Rang	Region	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Prog. snitt
2	Stavangerregionen	3,1	-0,2	-1,1	-0,1	0,3	3,3	1,9	1,2	-0,2	0,3	2,1	1,1
6	Kristiansandregionen	-1,3	0,9	-1,5	0,2	0,1	1,8	1,2	1,8	-0,4	-0,2	-0,1	0,4
11	Ryfylke	-0,8	-0,8	0,7	-0,6	0,5	0,4	0,3	-0,5	-0,1	0,7	0,5	0,2
15	Haugesundregionen	0,5	0,2	-1,2	-0,3	0,5	1,5	1,0	0,4	-0,8	-0,3	0,2	0,1
28	Vest-Telemark	-1,3	0,3	0,8	-0,3	0,6	1,6	-0,5	0,5	-0,9	-0,9	0,2	0,0
29	Midt-Telemark	-1,6	0,0	-0,3	0,1	1,0	1,1	-0,4	0,7	-1,7	-1,0	0,8	0,0
41	Setesdal	-3,4	0,1	0,2	0,2	2,8	0,9	0,0	-0,7	-0,1	-1,0	-1,1	-0,1
56	Arendalregionen	0,0	-1,5	-0,8	-0,6	0,6	0,5	0,5	-0,1	-0,8	-1,1	-0,2	-0,3
57	Dalane	0,9	-1,7	-0,2	-1,1	0,9	0,5	0,1	-1,1	-1,3	0,0	0,1	-0,3
63	Mandalsregionen	0,3	1,4	0,9	0,5	1,3	0,9	-0,4	-0,3	-1,9	-1,2	-0,3	-0,3
68	Lister	0,0	-0,9	-1,2	0,6	-0,1	-0,8	0,7	-0,7	-1,3	-0,2	-0,3	-0,4
70	Grenland	-0,7	-0,7	-2,2	-0,4	0,0	-0,3	-0,5	0,7	-1,0	-0,8	-0,1	-0,4
80	Øst-Telemark	-1,3	0,3	-1,1	-1,4	0,9	0,5	-1,0	-0,3	-0,7	-1,4	-0,9	-0,6

Kristiansandregionen er rangert som nummer seks av de 83 regionene i landet med hensyn til vekstimpulser fra basisnæringene, til tross for litt nedgang de siste tre årene.

Basisnæringene har gått tilbake i de fleste regionene, og den veksten som har vært i basisnæringene har vært konsentrert til 16 av de 83 regionene i landet. Mer enn fire av fem regioner har dermed hatt nedgang i basisnæringene. En industriregion som Grenland har fått kraftige negative impulser.

De fleste regioner med vekst i basisnæringer har mye av basisnæringene i teknologiske tjenester og industri rettet mot olje- og gassvirksomheten. Industriregioner med tradisjonell industri har slitt med nedgang de siste årene.

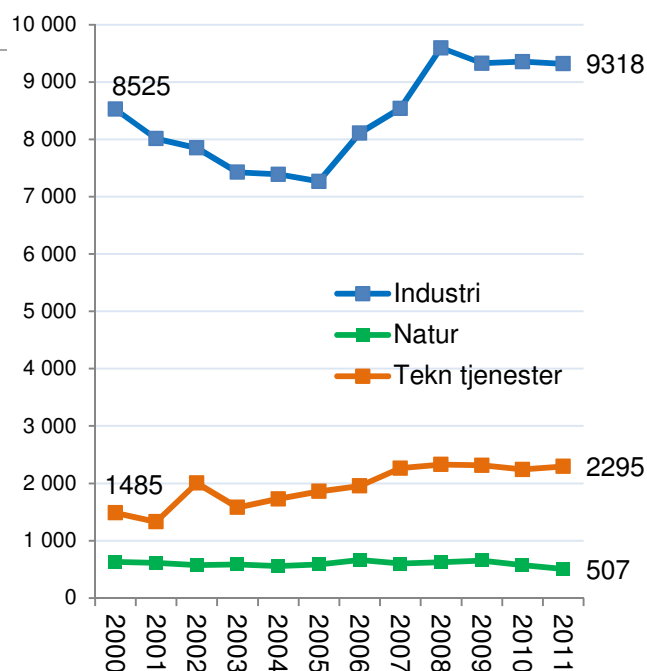
5.4 Basisnæringer spesifisert

Vi kan splitte opp basisnæringene i de tre kategoriene industri, naturbaserte næringer og teknologiske tjenester for å se hvordan disse har utviklet seg i Kristiansandregionen.

Industrien utgjør størsteparten av basisnæringene i Kristiansandregionen. Det var 8 525 arbeidsplasser i industrien i 2000. Fram til 2011 steg antall arbeidsplasser til 9 318. Veksten skjedde fra 2005 til 2008.

Teknologiske tjenester hadde bare 1 485 arbeidsplasser i Kristiansandregionen i 2000. I 2011 hadde antallet vokst til 2 295.

Naturbaserte næringer er det lite av i Kristiansandregionen. Nedgangen i naturbasert virksomhet betyr dermed lite for sysselsettingen i regionen.

Figur 43: Antall arbeidsplasser i de tre kategoriene av basisnæringer i Kristiansandregionen i perioden 2000-2011.

5.5 Basisnæringer i kommunene

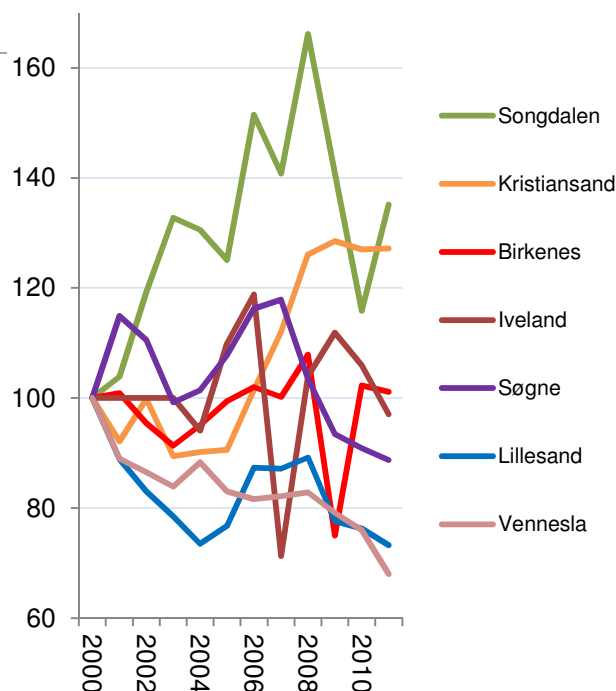
I figur 44 ser vi utviklingen av antall arbeidsplasser i basisnæringene i kommunene i Kristiansandregionen.

Songdalen har hatt sterkest vekst i antall arbeidsplasser i basisnæringene fra 2000 til 2011, med 35,1 prosent, etter å ha hatt store svingninger i løpet av perioden.

Kristiansand har de fleste arbeidsplassene og har hatt vekst på 27,2 prosent.

Birkenes og Iveland har hatt omtrent uendret antall arbeidsplasser.

Søgne, Lillesand og Vennesla har hatt ganske sterk nedgang i sine basisnæringer.

Figur 44: Utviklingen i basisnæringer i kommunene i Kristiansandregionen, indeksert slik at nivået i 2000=100.

5.6 Besøksattraktivitet

Besøksattraktivitet er knyttet til besøksnæringene, som kjennetegnes av at kundene må være fysisk tilstede. Kundene er derfor enten egne innbyggere, eller besøkende fra andre steder.

Besøksnæringene består av overnatting, servering, butikkhandel og ulike aktiviteter som kultur, underholdning, sport og andre aktiviteter. Her inngår også tjenester som frisører og drosjetransport.

Overnattingsnæringen har hatt en ganske sterk nedgang i antall arbeidsplasser i Norge siden 2000, til tross for at antall overnattingsdøgn har økt. Det viser at denne bransjen har hatt en produktivitetsvekst, på samme måte som industrien.

Antall arbeidsplasser i servering og butikkhandel har hatt sine konjunktursvingninger, men har økt litt mer enn resten av økonomien.

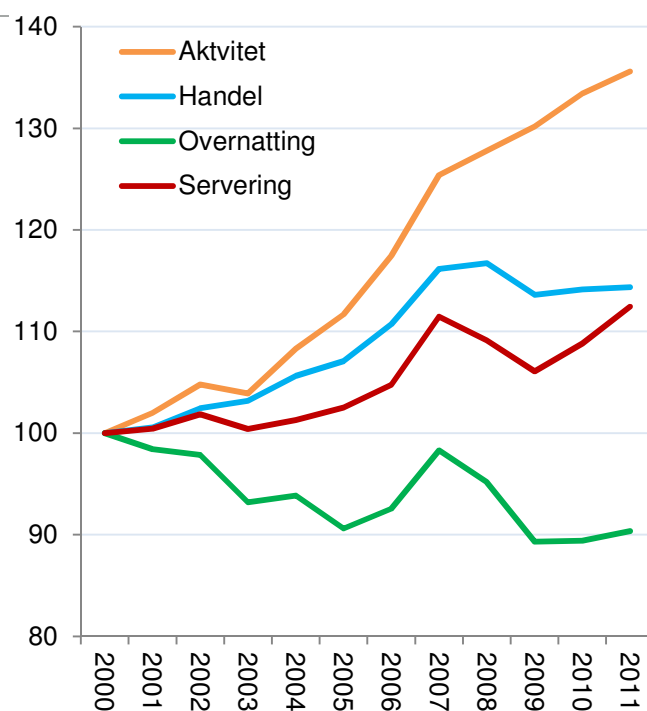
Antall arbeidsplasser innen aktiviteter har hatt klart sterkest vekst, og har nesten ikke blitt påvirket av økonomiske konjunkturer. Antall arbeidsplasser innenfor aktivitetsnæringene har økt med 35 prosent siden 2000.

5.7 Utviklingen i Kristiansandregionen

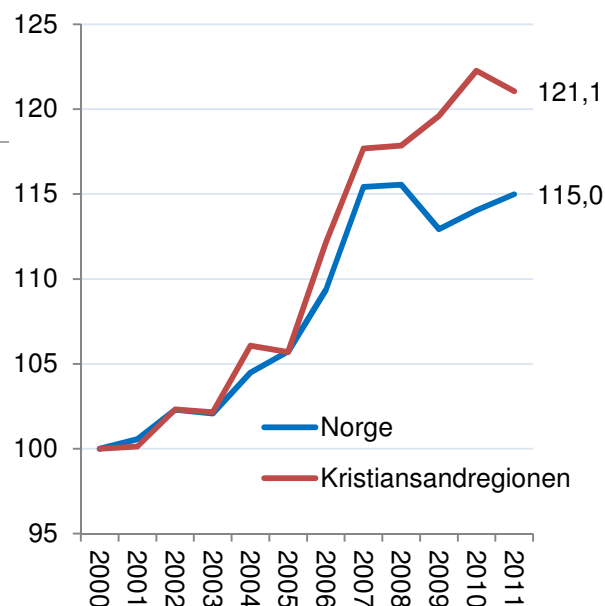
Antall arbeidsplasser i besøksnæringene i Kristiansandregionen har økt med 21,1 prosent fra 2000 til 2011, selv etter en liten nedgang i 2011. Veksten på landsbasis var 15,0 prosent.

Veksten i Kristiansandregionen har dermed vært 6,1 prosentpoeng lavere enn på landsbasis.

Kristiansandregionen hadde 8 794 arbeidsplasser i besøksnæringene i 2000, og 10 646 arbeidsplasser i besøksnæringene i 2011. Besøksnæringene er da bare litt mindre enn basisnæringene i Kristiansandregionen.

Figur 45: Utvikling i antall arbeidsplasser i de fire besøksnæringene i Norge i perioden 2000-2011, indeksert slik at nivået i 2000=100.

Figur 46: Utviklingen i antall arbeidsplasser i besøksnæringene i Kristiansandregionen og Norge i perioden 2000-2011, indeksert slik at nivået i 2000=100.

5.8 Besøksarbeidsplasser i Kristiansandregionen

Handel er den klart største av besøksnæringene både på landsbasis og i Kristiansandregionen. Det var 7 164 arbeidsplasser i butikkhandel i Kristiansandregionen i 2011, en økning fra 5 754 arbeidsplasser i 2000.

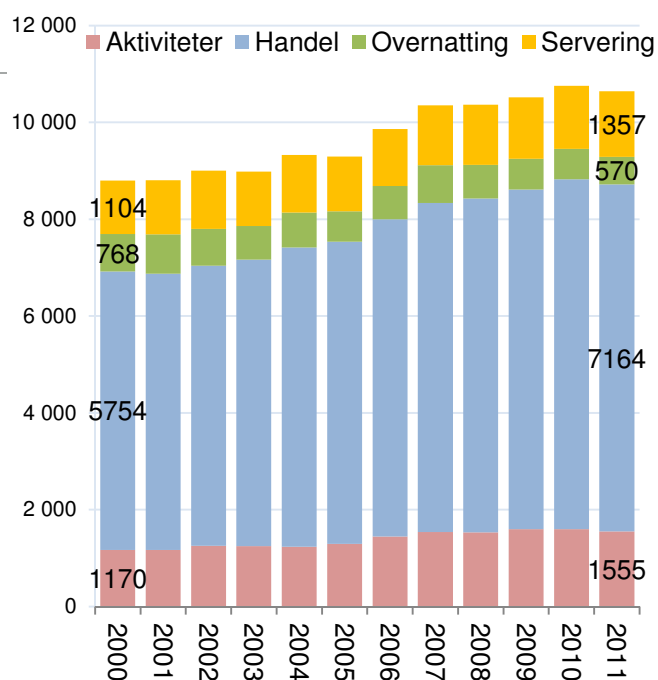
Kristiansandregionen har hatt en økning i antall arbeidsplasser innenfor aktiviteter, fra 1 104 til 1 357 i samme periode. Aktiviteter er en vekstnæring på landsbasis, og veksten i aktiviteter i regionen er lavere enn veksten i resten av landet.

Antall arbeidsplasser i overnatting har gått mye tilbake. I 2011 var det 570 arbeidsplasser innenfor overnatting i regionen. En nedgang fra 2000 da det var 768. Serveringsnæringen har hatt sterk vekst i Kristiansandregionen. Det var 1 555 arbeidsplasser innenfor serveringsnæringene i Kristiansandregionen på slutten av 2011.

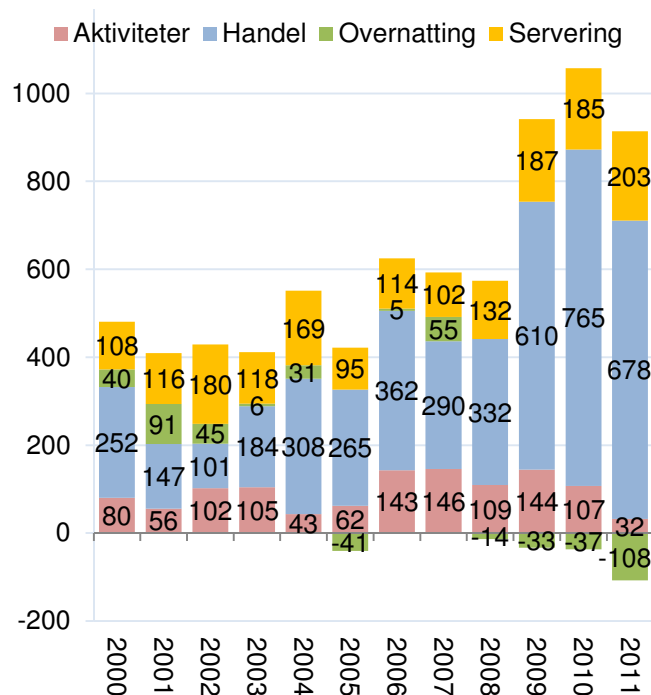
5.9 Overskudd i besøksnæringene

Mye av omsetningen til besøksnæringene er til egne innbyggere. Befolkningen handler i de lokale butikkene og benytter seg av serverings- og aktivitets-tilbudene på stedet. Det er derfor interessant å se på hvor store besøksnæringene er, relativt til antall innbyggere. Det kan vi gjøre gjennom å ta antall arbeidsplasser og trekke fra det antallet som skyldes egne innbyggere. Da bruker vi de nasjonale tallene til å beregne gjennomsnittlig antall arbeidsplasser i forhold til innbyggertallet. Vi får da et mål på om besøksnæringene er unormalt høye eller lave sammenliknet med innbyggertallet. Steder som har overskudd av besøksnæringer tiltrekker personer som bor andre steder, men benytter seg av tilbudet på stedet. Steder som har underskudd i besøksnæringer opplever lekkasje, der innbyggerne på stedet handler og benytter seg av tilbud andre steder.

Overskuddet i besøksnæringene i Kristiansandregionen er vist i figur 48. Kristiansandregionen har ganske stort besøksoverskudd, og økende overskudd i handel og servering. Det var mange arbeidsplasser i overnatting i 2000 i forhold til folketallet, men det har vært nedgang i overnattingsbransjen og i 2011 er det 108 færre arbeidsplasser enn folketallet tilsier. Kristiansandregionen har også overskudd i aktiviteter, men dette overskuddet har sunket litt.

Figur 47: Antall arbeidsplasser i besøksnæringene i Kristiansandregionen i perioden 2000-2011.

Figur 48: Overskudd i besøksnæringene i Kristiansandregionen i perioden 2000-2011.

5.10 Vekstimpulser fra besøksnæringene

Vi kan også se på utviklingen i besøksnæringene regionvis. I tabellen under ser vi endring i overskudd eller underskudd av antall arbeidsplasser i besøksnæringene i regionene i Agder og nabofylker, målt som andel av samlet sysselsetting i regionene.

Tabell 11: Besøksoverskudd som andel av samlet sysselsetting i regionene i Agder og nabofylker i perioden 2001-2011, samt progressivt gjennomsnitt. Regionene er rangert etter progressivt gjennomsnitt.

Rang	Region	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	Prog. snitt
12	Vest-Telemark	-0,16	-0,01	-0,01	0,57	0,09	0,27	-0,33	0,50	-0,28	0,41	0,21	0,15
19	Lister	-0,18	0,19	0,74	0,02	-0,33	0,36	0,29	0,36	0,24	0,02	-0,34	0,09
20	Dalane	-0,24	-0,29	-0,35	0,70	0,12	-0,92	-0,03	1,39	0,28	-0,44	0,02	0,09
22	Mandalsregionen	-0,35	-0,20	0,32	0,35	-0,30	-0,08	0,32	-0,60	0,56	-0,19	0,39	0,08
24	Øst-Telemark	0,27	-0,72	-0,33	0,88	-0,19	-0,48	-0,21	0,17	0,22	0,00	0,43	0,07
26	Setesdal	-0,14	0,01	1,60	-0,55	-0,90	1,12	0,87	1,10	-0,29	-0,80	-0,33	0,07
30	Kristiansandregionen	-0,13	0,04	-0,03	0,25	-0,30	0,42	-0,05	-0,05	0,54	0,18	-0,33	0,06
40	Haugesundregionen	-0,26	0,06	-0,03	-0,11	0,08	0,04	0,57	-0,22	-0,11	0,12	-0,02	0,04
41	Arendalregionen	0,10	-0,07	-0,02	0,21	-0,04	0,27	0,46	0,18	-0,13	-0,23	-0,10	0,03
47	Grenland	0,02	-0,32	0,26	-0,05	-0,11	0,25	0,36	0,14	-0,11	-0,07	-0,16	0,01
51	Stavangerregionen	-0,17	-0,28	-0,15	0,03	0,23	0,04	0,06	0,16	-0,13	-0,06	-0,03	0,01
70	Ryfylke	0,81	0,14	0,15	-0,28	-0,36	0,34	-0,55	0,36	0,27	-0,07	-0,48	-0,08
81	Midt-Telemark	-0,97	0,73	-0,44	-0,91	0,01	-0,14	-0,51	-0,39	0,83	-0,68	-0,44	-0,24

Regionene i Agder har alle fått positive vekstimpulser som følge av økt overskudd i besøksnæringene. Kristiansandregionen hadde en nedgang i 2011, men er likevel rangert som nummer 30 av 83 regioner. Med samme måling i 2010, før nedgangen i 2011, var Kristiansandregionen rangert som nummer 13.

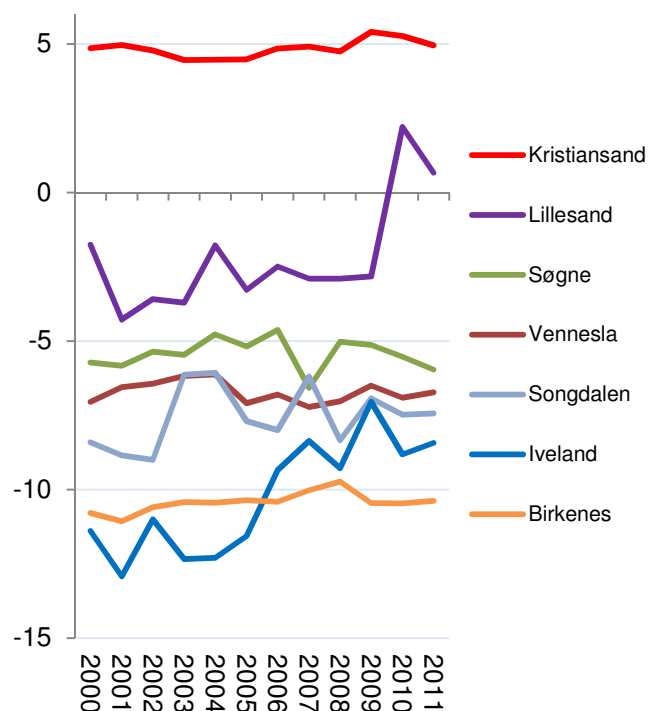
Besøksnæringene er langt mer stabile enn basisnæringene med hensyn til variasjoner i antall arbeidsplasser, og både vekst- og nedgangsimpulsene blir svakere. Det virker sannsynlig at besøksnæringenes utvikling er avhengig av folks reise- og handlingsmønstre, som endres langsomt. Det kan bety at endringer i besøksnæringene lettere blir varige, og at små forbedringer dermed blir viktige på lang sikt.

5.11 Besøksoverskudd i kommunene

Det er Kristiansand som er besøkskommunen i regionen. Kristiansand har et stabilt besøksoverskudd som tilsvarer omtrent fem prosent av samlet sysselsetting i kommunen. Kristiansand er rangert som nummer 31 av de 429 kommunene i landet med hensyn til konsentrasjon av besøksnæringer.

Lillesand har gått fra besøksunderskudd i 2009 til besøksoverskudd i 2010. IKEAs etablering var nok forklaringen til det.

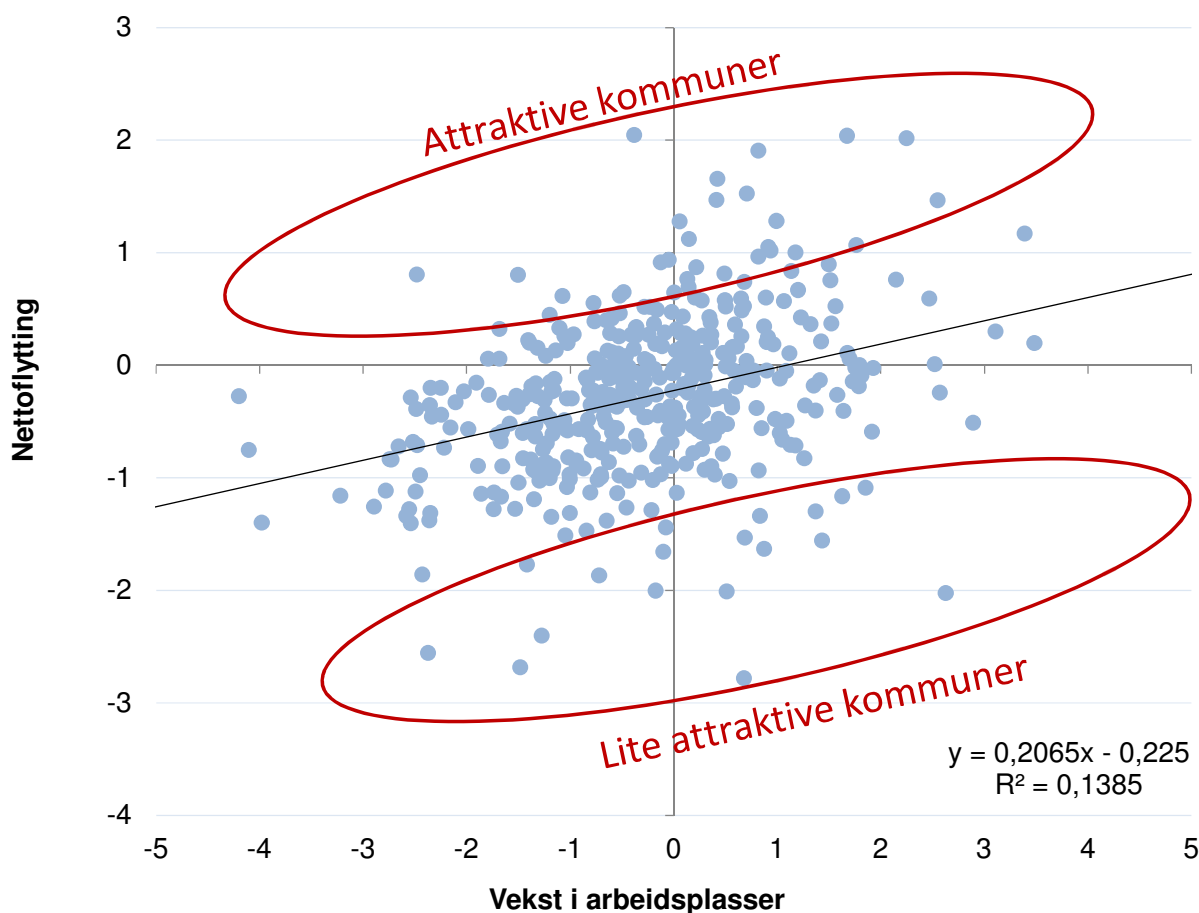
De andre kommunene i Kristiansandregionen har ganske store besøksunderskudd. Mye av besøksoverskuddet i Kristiansand ser dermed ut til å være et resultat av at de omkringliggende kommunene sogner til Kristiansand for handel, aktiviteter og restaurantbesøk. Kristiansandregionen har også et samlet besøksoverskudd som indikerer at det er en del besøk langveisfra, f.eks. til Dyreparken og de større festivalene.

Figur 49: Besøksoverskudd som andel av samlet sysselsetting i kommunene i Kristiansandregionen i perioden 2000-2011.

5.12 Bostedsattraktivitet - Attraktivitetsbarometeret

Attraktivitetsbarometeret er en modell som Telemarksforskning har utviklet for å analysere om flyttebalansen til et sted skyldes arbeidsplassvekst eller om flyttingen er forårsaket av stedets bostedsattraktivitet. Dette spørsmålet er interessant, fordi det peker på to ulike strategier for vekst: Næringsutvikling eller attraktivitetsutvikling, som er grunnleggende forskjellige.

Figur 50: Illustrasjon av Attraktivitetsbarometeret. Figuren viser kommunenes årlige nettoflytting og kommunenes årlige vekst i arbeidsplasser i treårsperioden 2009-2011.

Attraktivitetsbarometeret tar utgangspunkt i sammenhengen mellom steders nettoflytting og arbeidsplassvekst. Denne sammenhengen er vist med den svarte streken i diagrammet. Det er en positiv sammenheng, slik at om en kommune har vekst i antall arbeidsplasser i en periode, vil det være en høyere sannsynlighet for at kommunen får netto innflytting. Mange kommuner har imidlertid en mye høyere innflytting enn arbeidsplassveksten skulle tilsi. Det betyr at det er andre forhold enn arbeidsplassvekst som har ført til denne nettoutflyttingen. Dette tilskriver vi kommunes bostedsattraktivitet. Tilsvarende er det kommuner som har mye høyere fraflytting enn arbeidsplassveksten skulle tilsi. Dette vil da bety at kommunen har manglende attraktivitet som bosted. Attraktivitetsbarometeret måler kommunenes attraktivitet som differansen mellom den faktiske nettoflyttingen og den statistisk forventede nettoflyttingen gitt arbeidsplassveksten, den svarte streken i figuren.

5.13 Bostedsattraktivitet i Kristiansandregionen

I figur 51 har vi vist hvordan den relative nettoflyttingen og arbeidsplassveksten i de 83 regionene har variert i de ni siste treårsperiodene. Kristiansandregionens plassering i disse periodene er markert med de røde prikkene.

Kristiansandregionen har vært plassert til høyre i alle periodene. Det viser at regionen har hatt en høyere arbeidsplassutvikling enn middels i alle periodene. I den siste perioden har veksten nærmet seg middels av regionene, men er fremdeles over.

Nettoflyttingen til Kristiansandregionen har vært nær forventet verdi i alle periodene. Noen år over, mens andre år under forventningslinjen. I periodene med aller høyest arbeidsplassvekst var det ikke tilflytting som sto i forhold til arbeidsplassveksten, men når arbeidsplassveksten ikke var så ekstremt høy, ble nettoflyttingen til Kristiansandregionen litt bedre enn forventet. Samlet sett framstår Kristiansandregionen som en region med middels bostedsattraktivitet.

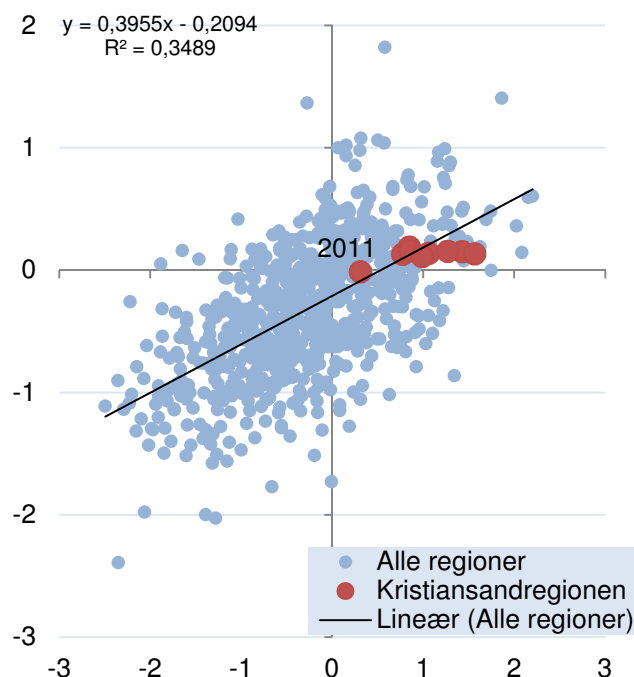
5.14 Bostedsattraktivitet i kommunene

Vi kan også måle bostedsattraktiviteten til kommunene i Kristiansandregionen. I figur 52 ser vi situasjonen i den siste treårsperioden vi har tall for.

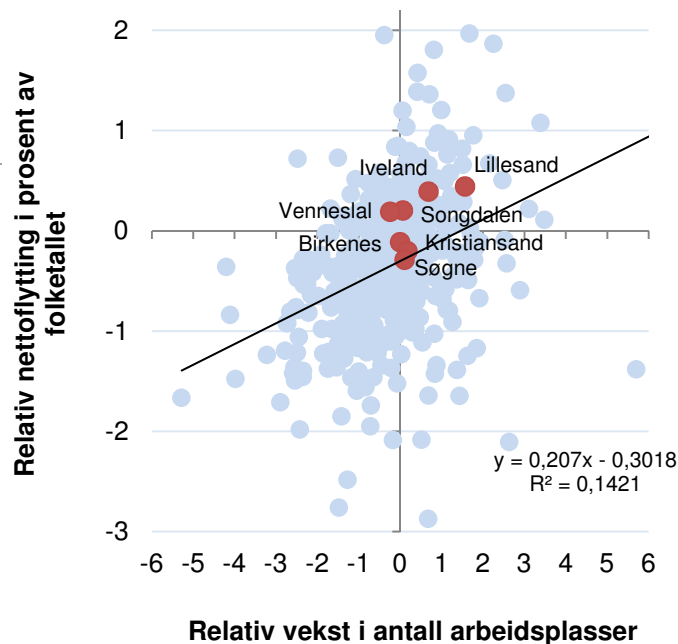
Lillesand og Iveland har hatt noe høyere arbeidsplassvekst de siste tre årene enn landsgjennomsnittet, og har også hatt høyere nettoinnflytting enn forventet. De er dermed både attraktive som bosted og har høy vekst i arbeidsplasser.

Vennesla og Songdalen har arbeidsplassvekst som gjennomsnittet, men framstår som attraktive ettersom de har høyere innflytting enn forventet.

Birkenes, Kristiansand og Søgne ligger nær senteret i diagrammet, som betyr at både arbeidsplassvekst og nettoflytting har vært nær middels, og bostedsattraktiviteten synes dermed også å være nær middels, men vi kan se at Kristiansand og Birkenes ligger litt over.

Figur 51: Sammenhengen mellom nettoflytting og arbeidsplassvekst for regionene i de ni siste treårsperiodene. Kristiansandregionen er markert i rødt.

Figur 52: Bostedsattraktiviteten i kommunene i Kristiansandregionen i perioden 2008-2011.

5.15 Kristiansandregionens profil

Vi kan bruke Attraktivitetspyramiden til å beskrive profilen til en region. Vi ser da ikke på utviklingen, men på nivået til basis- og besøksnæringene. Dette måler vi som bedrifts- og besøksnæringenes andel av samlet sysselsetting i regionen. Samtidig ser vi på andel av de sysselsatte som pendler, slik at vi får et mål på regionen er en bostedsregion eller arbeidsregion.

Kristiansandregionen har utviklet seg positivt som bedriftsregion fra 2000 til 2011. I 2000 var Kristiansandregionen rangert som nummer 47 med hensyn til konsentrasjon av basisnæringer, men i 2011 er regionen på 33. plass. Kristiansandregionen har dermed gått fra å være en region med under middels andel av sysselsettingen i basisnæringene, til en region med godt over middels andel.

Kristiansandregionen har en høy andel av sysselsettingen i besøksnæringene og er rangert som nummer 18 både i 2000 og i 2011.

Kristiansandregionen er en av relativt få regioner med netto innpendling. Sysselsettingen er dermed ikke basert på at folk bor i regionen og pendler ut, men tvert i mot. Dermed er ikke Kristiansandregionen en bostedsregion. Rangeringen på 78. plass viser at det bare er fem regioner i landet med høyere innpendling.

I figur 54 ser vi hvordan andelen av sysselsettingen i Kristiansandregionen fordeler seg på basisnæringer, besøksnæringer, anna privat virksomhet samt de offentlige sektorene, og til slutt pendling ut av regionen.

Her ser vi at basisnæringene i regionen utgjør 18,6 prosent av samlet sysselsetting. Det er en del over middels av norske regioner. Som vi så i figur 53 ble Kristiansandregionen rangert som nummer 33 av 83 regioner for konsentrasjon av basisnæringer.

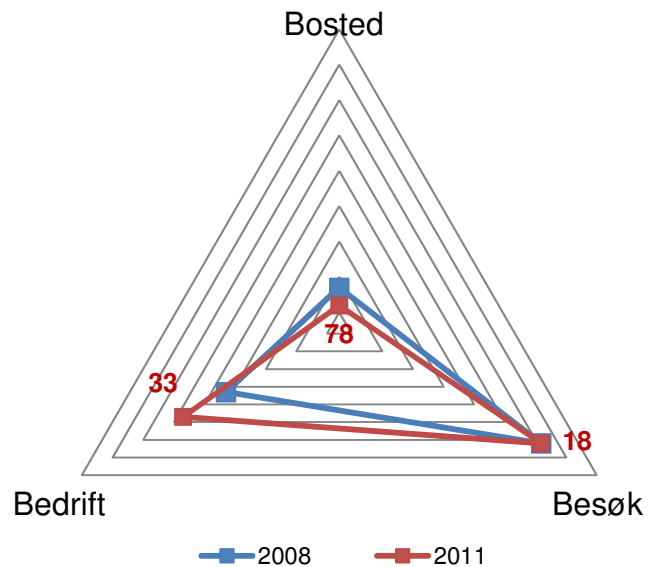
Besøksnæringene utgjør 16,3 prosent av sysselsettingen. Det er også over middels av norske regioner. Her er rangeringen til Kristiansandregionen 18 av 83 regioner.

Kristiansandregionen har også en høy andel av sysselsettingen i anna privat virksomhet og i stat og fylke. Dette er arbeidsplasser som er konsentrert til større byer, som Kristiansand.

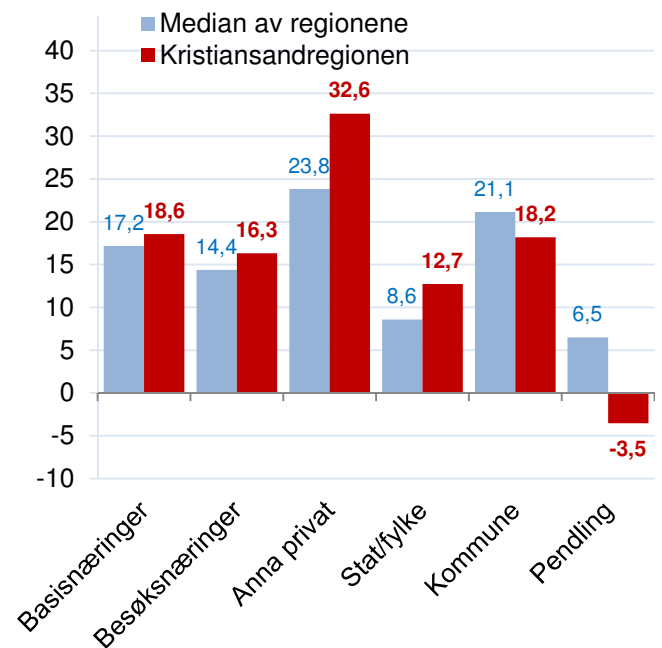
Det er noe lavere andel i kommunal sektor i Kristiansandregionen enn middels.

Andelen som pendler inn til Kristiansandregionen er 3,5 prosent. De fleste regionene har utpendling, derfor ligger middelerdien på 6,5 prosent.

Kristiansandregionen har dermed forholdsvis mye av de fleste bransjer og sektorer. Det kan de ha fordi det er innpendling.

Figur 53: Rangeringen til Kristiansandregionen i forhold til de 83 regionene med hensyn til nivået til bedrifts- og besøksnæringene, samt andelen som pendler ut.

Figur 54: Andel av samlet sysselsetting i Kristiansandregionen, sammenliknet med middelerdien (median) av regionene.

5.16 Kommuneprofiler

Kommunene kan også beskrives med samme profiler som vi anvendte på Kristiansandregionen på forrige side. Kommunene i regionen har hver for seg ganske ulike profiler, som kan være annerledes enn profilen til Kristiansandregionen. Vi har delt opp de sju kommunene i regionen i to figurer.

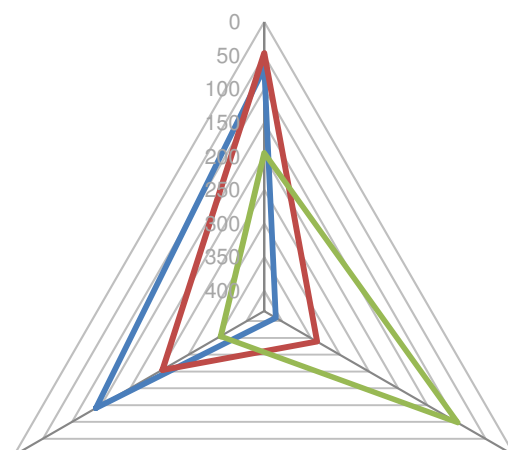
Kristiansand og Lillesand er utpregede besøkskommuner.

Kristiansand er rangert på 31. plass når det gjelder konsentrasjon av besøksnæringer blant alle kommunene i landet. Lillesand er rangert som nummer 98. De andre kommunene i Kristiansandregionen er rangert langt under middels for besøksnæringer.

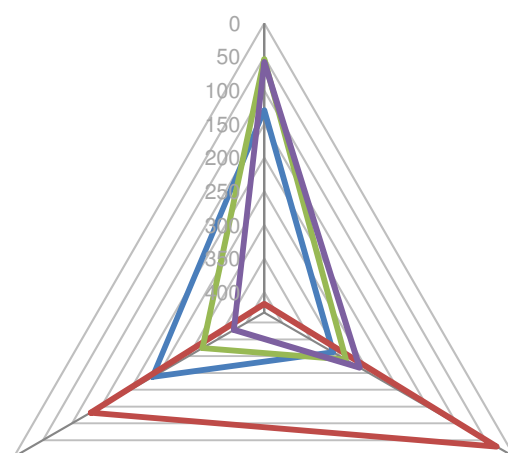
Kristiansand og Birkenes er til en viss grad bedriftskommuner. De er rangert som henholdsvis nummer 132 og 141. Det er dermed ganske mange andre kommuner som har høyere konsentrasjon av basisnæringer. Kristiansand har mange arbeidsplasser i mange næringer og sektorer. Dermed blir ikke andelen av basisnæringene så stor, selv om det i absolute tall er en stor basisnæring i kommunen.

Birkenes, Iveland, Søgne, Vennessla og Songdalen er først og fremst bostedskommuner, hvor mye av bosettingen er basert på pendling til andre kommuner.

Det å ha kommuner med ulik profil i en region er antakelig en styrke. Det betyr imidlertid at en må ha en regional utviklingsstrategi som tar hensyn til dette. En strategi er å forsøke å styrke kommunene der de er gode fra før. Ulempen med denne strategien er at det vil øke enkelt kommunenes sårbarhet, men det kan hende at det likevel er hensiktsmessig for regionen samlet sett.

— Birkenes — Iveland — Lillesand

— Songdalen — Kristiansand
— Vennessla — Søgne

Figur 55: Rangeringen til kommunene i Kristiansandregionen i forhold til de 429 kommunene i landet med hensyn til nivået til bedrifts- og besøksnæringene, samt andelen som pendler ut.

5.17 Oppsummering av utviklingstrekk

I figur 56 og 57 viser vi utviklingen i antall arbeidsplasser i Kristiansandregionen for de ulike kategoriene. I figur 56 er utviklingen indeksert slik at vi ser utviklingen i antall arbeidsplasser i forhold til hverandre, mens i figur 57 har vi trukket fra veksten på landsbasis, slik at vi ser utviklingen relativt til resten av landet.

Den sterke veksten i Kristiansandregionen er i kategorien Anna, som er næringsvirksomhet som ikke er kategorisert som basis- eller besøksnæringer. Det er bransjer som bygg og anlegg, engroshandel og utleie av arbeidskraft som har økt mest i denne kategorien.

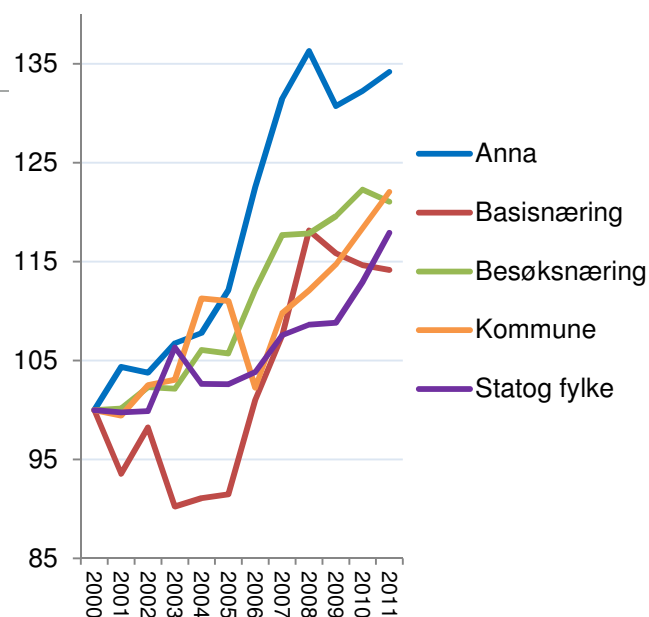
Alle de andre kategoriene har også hatt sterk vekst.

Når vi ser på utviklingen i de ulike kategoriene sammenliknet med veksten på landsbasis er det annen næringsvirksomhet og basisnæringene som har best utvikling relativt til utviklingen på landsbasis. Den sterke utviklingen i basisnæringene har antakelig vært en drivende kraft bak veksten i andre næringer. Det kan være at mange av de bransjene innenfor annen virksomhet er underleverandører til basisnæringene, og at veksten i basisnæringene har hatt ringvirkninger i disse næringene. Det gjelder kanskje spesielt for en bransje som utleie av arbeidskraft.

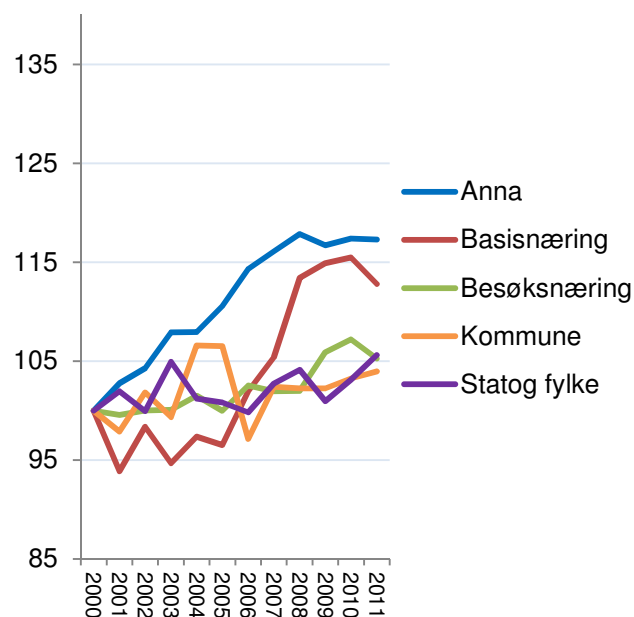
Den sterke veksten i basisnæringen har nok også påvirket besøksnæringer og kommunesektoren positivt, men da indirekte gjennom at arbeidsplassveksten har ført til høyere innflytting, som igjen har økt etterspørselen i regionen i disse næringene.

Ettersom bostedsattraktiviteten har vært nøytral, er det arbeidsplassveksten som skaper innflytting og befolkningsvekst.

Dermed kan vi konkludere med at den sterke befolkningsveksten i Kristiansandregionen først og fremst skyldes at basisnæringene har hatt vekst. Positiv utvikling i besøksnæringene har også bidratt positivt, men i mindre grad.

Figur 56: Utvikling i antall arbeidsplasser i Kristiansandregionen, indeksert slik at nivået i 2000= 100.

Figur 57: Utvikling i antall arbeidsplasser i Kristiansandregionen relativt til utviklingen på landsbasis, indeksert slik at nivået i 2000= 100.

6. Regional vekstkraft

Befolkningsframskrivningene til SSB viser hvordan ulike nasjonale forutsetninger vil påvirke befolkningsutviklingen regionalt, når historiske flyttemønstre framskrives. Hensikten i dette kapitlet er å se hvordan utviklingen i en kommune, region eller fylke vil påvirkes dersom en lykkes i å forsterke arbeidsplassveksten eller å forbedre bostedsattraktiviteten. Vi er dermed ute etter å se på hvilket rom det er for den enkelte kommune, region eller fylke til å påvirke egen utvikling.

Basisalternativet

Vi ønsker å lage ulike scenarier for framtidig utvikling, basert på om den regionen vi studerer lykkes eller mislykkes med sin næringsutvikling, attraktivitetsutvikling eller begge deler. Vi må da ha et basisscenario som de ulike scenariene relateres til. Basisscenariet er bygd opp i tre trinn:

Først tar vi hensyn til at de ulike regionene har forskjellig alders- og kjønnsfordeling, og at fruktbarheten er forskjellig. Dette viser hvilken naturlig befolkningsvekst som de ulike regionene vil få. Data for dette kan vi hente direkte fra SSBs befolkningsframskrivninger der de har et alternativ som heter «ingen flytting».

Dernest må vi gjøre forutsetninger om nivået til nettoinnvandringen til Norge. Dette henter vi også fra SSBs middelalternativ MMMM.

Til slutt må vi gjøre noen antakelser om det relative flyttemønsteret mellom de ulike regionene. Da forutsetter vi at hver enkelt region vil ha samme bostedsattraktivitet i framtiden som gjennomsnittet mellom 2001 og 2011, og at hver enkelt region får en arbeidsplassvekst som gjennomsnittet i Norge.

Gjennom disse tre leddene får vi et basisscenario for alle kommuner, regioner og fylker i Norge. Disse basisscenarioene vil være basert på mange av de samme nasjonale forutsetningene som SSBs middel-framskrivning og bli ganske like for de fleste steder, men avvike noe, spesielt for enkeltkommuner.

I de neste kapitlene gjør vi rede for basisscenariet i mer detalj.

Scenariene

Når vi har basisscenarier som utgangspunkt, kan vi modellere hvilken befolkningsvekst som en region kan få dersom de lykkes med sin næringsutvikling og får en bedre arbeidsplassvekst enn andre deler av landet. Samtidig vil vi vise hvordan utviklingen blir dersom regionen greier å forbedre bostedsattraktiviteten. Disse danner til sammen det beste scenariet der regionen både får høy vekst i arbeidsplasser og samtidig en forbedring i bostedsattraktiviteten.

Et spørsmål som da må avklares, er hvor mye høyere arbeidsplassvekst det er realistisk at en region kan oppnå? Og tilsvarende må vi sette en verdi på hvor stor forbedring i bostedsattraktivitet som det er realistisk å forutsette.

Vi bruker da den historiske utviklingen fra 2000 til 2011 til å bestemme verdier for hva som er realistiske alternativer for vekstscenariene. Disse verdiene vil være ulike for kommuner, regioner og fylker. For kommuner vil variasjonen være mye større enn for fylker, og dermed vil potensialet for forbedring også være større.

Vi lager deretter scenarier for hva som skjer dersom næringsutvikling og bostedsattraktivitet utvikler seg negativt, etter samme metode.

Resultatet blir at vi får synliggjort hvilket utviklingsrom som de ulike kommunene, regionene og fylkene har for framtidig utvikling, og som kan påvirkes gjennom egen næringsutvikling og egen attraktivitetsutvikling.

6.1 Naturlig vekst

SSBs framskrivningsalternativ «ingen flytting» er basert på prognoser over utviklingen av levealder og fruktbarhet. Dette er forhold som har vært ganske stabile historisk, og dermed er usikkerheten framover forholdsvis liten.

Kommunene har ulikt utgangspunkt med hensyn til befolkningens sammensetning. Noen steder har små andeler eldre og tilsvarende høye andeler av kvinner i fruktbar alder. Slike steder vil få et høyt fødselsoverskudd, mens andre steder har høyere andel eldre og små andeler kvinner i den fruktbare aldersgruppen. I slike steder vil det bli flere døde og færre fødte, og vil få fødselsunderskudd.

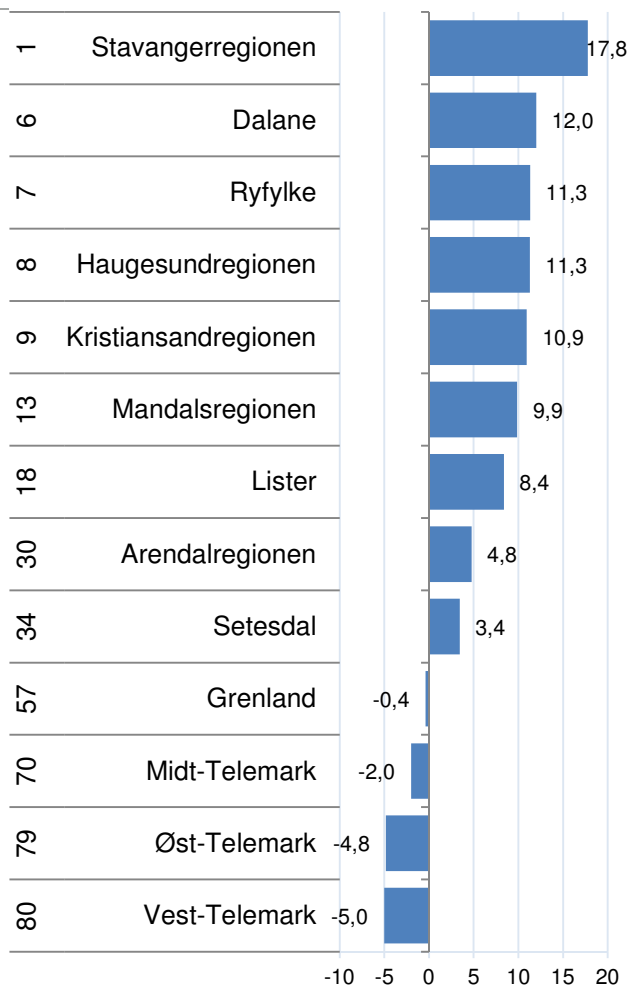
Fylkene har også historisk hatt ulik fruktbarhet, og mønstrene i fruktbarhet har vært ganske like i mange tiår. Rogaland og Sogn og Fjordane har tradisjonelt hatt høy fruktbarhet, mens Hedmark, Oppland og Telemark har hatt lav fruktbarhet.

I figur 58 ser vi hvordan befolkningsveksten i regionene i Agder og nabofylker vil bli dersom det ikke skjer flytting til og fra hvert enkelt fylke.

Det er stor variasjon i hvordan regionene er rigget for framtidig naturlig vekst. Stavangerregionen vil få vekst på 17,8 prosent uten flytting, mens Vest-Telemark vil få nedgang på 5 prosent.

Kristiansandregionen vil få en høy naturlig vekst på 10,9 prosent. Det er niende høyest av de 83 regionene i landet.

Når vi skal lage framtidsscenarioer, trekker vi med oss tallene fra denne framskrivningen.

Figur 58: Framskrevet befolkningsvekst i regionene i Agder, Rogaland og Telemark i SSBs framskrivning "ingen flytting" i perioden 2012 til 2040. Rangering med hensyn til de 83 regionene i landet er vist til venstre.

6.2 Framtidig flytting

Det som skaper den store usikkerheten i befolkningsframskrivingene, er framtidig flytting. Når vi skal lage regionale scenarier, har vi to forhold knyttet til flytting som skaper usikkerheten.

Det første er hvilken innvandring som Norge vil få i årene framover. I befolkningskapitlet viste vi hvordan SSB har laget tre alternative framskrivninger for nettoinnvandring til Norge. I våre scenarier for framtidig flytting vil vi ta utgangspunkt i det midlere alternativet. Det betyr at vi legger til grunn at Norge vil få en befolkningsvekst samlet sett tilsvarende det midlere alternativet.

Det andre forholdet som skaper stor usikkerhet, er den interne flyttingen mellom ulike steder i Norge. SSB har i sine framskrivninger forutsatt at de regionale flyttemønstrene fra de siste årene skal fortsette. I våre framtidsscenarioer vil vi gjøre andre forutsetninger, der vi bruker Attraktivitetsbarometeret som modell. I Attraktivitetsbarometeret dekomponerer vi nettoflyttingen til en region i en del som skyldes arbeidsplassvekst, og en annen del som skyldes bostedsattraktivitet.

Bostedsattraktiviteten i fylkene er vist i tabell 12. Der ser vi at bostedsattraktiviteten er ganske stabil over tid. De åtte fylkene med høyest bostedsattraktivitet i den siste perioden 2009-2011 hadde også høyest bostedsattraktivitet i den første perioden, 2003-2005.

Variasjonen i arbeidsplassveksten varierer mye mer, som vi kan se i tabell 13. Et fylke med høy arbeidsplassvekst har ofte lav arbeidsplassvekst i neste periode og omvendt.

Vi lager derfor et basisscenario der steders bostedsattraktivitet forutsettes å være ved, mens arbeidsplassveksten antas å være lik landsgjennomsnittet. Dette gir et basisscenario som er ganske likt med SSBs middelframskrivning. Forskjellen er at steder som har hatt arbeidsplassnedgang de siste årene, med dertil svekket flyttebalanse, kommer bedre ut, mens steder som har fått innflytting på grunn av over middels arbeidsplassvekst kommer svakere ut.

Tabell 12: Bostedsattraktivitet i fylkene de tre siste treårsperiodene.

Fylke	2003-2005	2006-2008	2009-2011
Buskerud	0,1	0,3	0,5
Østfold	0,6	0,3	0,5
Vestfold	0,3	0,3	0,4
Akershus	0,4	0,4	0,4
Oslo	0,6	0,8	0,4
Aust-Agder	0,0	0,1	0,3
Hedmark	0,2	0,0	0,2
Hordaland	-0,1	-0,1	0,1
Telemark	0,0	-0,1	0,1
Møre og Romsdal	-0,3	-0,3	0,0
Vest-Agder	-0,2	-0,2	0,0
Sør-Trøndelag	0,0	0,3	0,0
Oppland	-0,1	0,0	0,0
Rogaland	0,0	0,0	-0,1
Nord-Trøndelag	-0,2	-0,1	-0,3
Sogn og Fjordane	-0,3	-0,4	-0,4
Nordland	-0,2	-0,5	-0,4
Troms	-0,1	-0,2	-0,4
Finnmark	-0,8	-0,8	-0,6

Tabell 13: Årlig arbeidsplassvekst i fylkene de tre siste treårsperiodene.

Fylke	2003-2005	2006-2008	2009-2011
Rogaland	0,7	1,6	1,1
Akershus	0,3	0,6	0,6
Finnmark	0,0	-1,1	0,5
Hordaland	0,7	0,6	0,2
Oslo	-0,8	-0,1	0,1
Sør-Trøndelag	0,9	0,0	0,0
Nord-Trøndelag	0,3	-0,5	0,0
Møre og Romsdal	-0,3	-0,2	0,0
Nordland	-0,6	-0,9	-0,1
Vest-Agder	1,0	0,8	-0,2
Troms	-0,3	-1,2	-0,2
Sogn og Fjordane	-1,0	-1,7	-0,2
Buskerud	0,2	0,2	-0,4
Aust-Agder	0,1	0,3	-0,5
Oppland	-0,2	-1,2	-0,7
Østfold	-0,7	-0,2	-0,8
Vestfold	-0,1	-0,1	-0,9
Hedmark	-0,4	-0,7	-1,0
Telemark	-0,5	-0,6	-1,2

6.3 Basisalternativet

I basisscenariet har vi tatt utgangspunkt i SSBs framskrivninger om innvandringen til Norge, og samtidig brukt tall for befolkningsvekst i de enkelte stedene uten flytting.

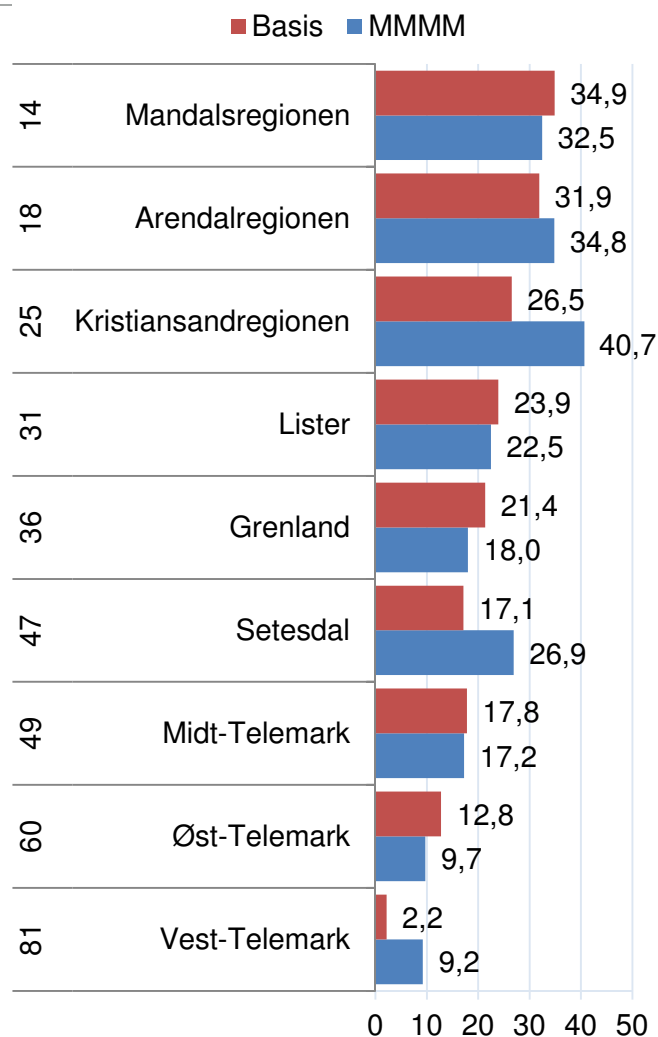
Utgangspunktet for scenariene vi skal presentere er at hvert enkelt område får en arbeidsplassvekst som gjennomsnittet i Norge, mens områdets bostedsattraktivitet de siste ti årene videreføres.

Forskjellen mellom vårt basisscenario og SSBs middelframskrivning vil da være at vi har dekomponert de historiske flyttemønstrene i én del som skyldes arbeidsplassvekst og én del som er forårsaket av bostedsattraktivitet. Vi har da ikke regnet med at flytting som skyldes forskjeller i arbeidsplassvekst vil fortsette.

Forskjellen mellom SSBs middelframskrivning og vårt basisalternativ blir større dess mindre områder vi ser på. Basisscenariet og SSBs middelframskrivning er vist i figur 59.

Det er stor forskjell på SSBs middelframskrivning og vårt basisscenario for befolkningsveksten i Kristiansandregionen fram til 2040. SSB har en vekst på 40,7 prosent i sitt MMMM-alternativ, mens vårt basisscenario bare har en vekst på 26,5 prosent.

Det kommer av at vi i våre scenarier forutsetter lik arbeidsplassvekst i alle regioner, fordi det er liten sammenheng mellom vekst i en periode og vekst i den neste perioden. Regioner med høy vekst i antall arbeidsplasser i de siste årene, vil dermed ikke har særlig høyere sannsynlighet for høy vekst i neste periode. Derimot antar vi at den historiske bostedsattraktiviteten framføres, fordi bostedsattraktiviteten har vært ganske stabil.

Figur 59: Befolkningsvekst fra 2012 til 2040 etter SSBs MMMM-alternativ og basisscenariet.

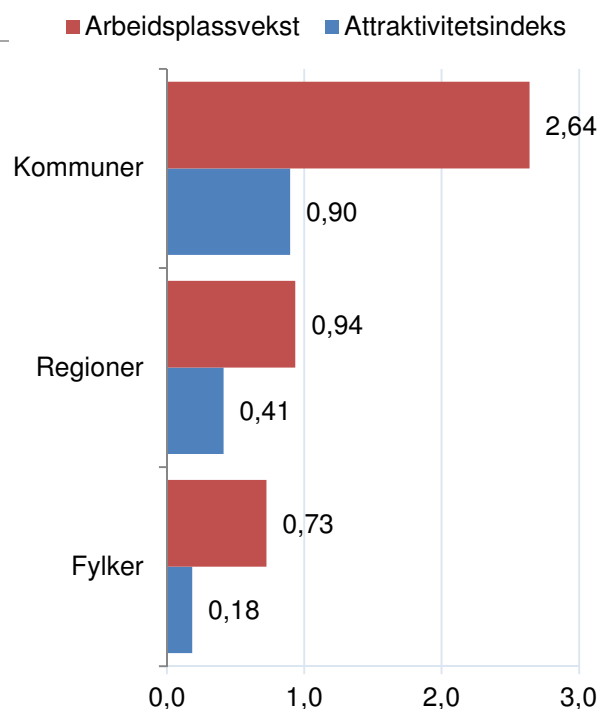
6.4 Scenarier

Vi har et basialternativ som framskriver den historiske bostedsattraktiviteten samtidig som den forutsetter at arbeidsplassveksten blir lik landsgjennomsnittet. Det neste vi ønsker å få fram, er hvilken utvikling en kommune, region eller fylke vil få dersom de lykkes med å få en god arbeidsplassvekst, om de lykkes med å øke bostedsattraktiviteten og om de lykkes på begge fronter.

Vi har valgt å lage seks ytterligere scenarier, med basisscenariet som utgangspunkt. Ett scenario som viser resultatet av bedre arbeidsplassutvikling, ett som viser resultatet av bedre bostedsattraktivitet og ett som viser resultatet av både bedre bostedsattraktivitet og arbeidsplassutvikling samtidig. På samme måte har vi laget scenarier for resultat av lavere bostedsattraktivitet, arbeidsplassutvikling og både svak bostedsattraktivitet og arbeidsplassutvikling.

For å lage disse scenariene må vi først definere hvor mye høyere arbeidsplassvekst det er realistisk å kunne forvente, og hvor stor forbedring av bostedsattraktivitet som det er rimelig å kunne oppnå. Dette er gjort ved å se på variasjonene i arbeidsplassvekst og bostedsattraktivitet i perioden 2000 til 2011. Vi har delt alle fylker, regioner og kommuner i fire grupper, og deretter sett på hvor høy vekst den beste fjerdedelen har hatt. Figur 60 viser gjennomsnittet av den beste kvartilen av fylker, regioner og kommuner for arbeidsplassvekst og bostedsattraktivitet. Bostedsattraktivitet er her målt med attraktivitetsindeksen. I figuren kan vi se at variasjonene for kommuner er større enn for fylker, derfor blir også verdiene større.

Disse gjennomsnittsverdiene er deretter brukt i scenariene. Det betyr at en kommune, region eller fylke oppnår en årlig arbeidsplassvekst som er lik den gjennomsnittlige veksten som den beste fjerdedelen av fylker, regioner og kommuner har hatt den siste perioden. For fylker vil det bety at fylket oppnår den arbeidsplassvekst lik gjennomsnittet av de beste fire fylkene, for en kommune at arbeidsplassveksten blir lik gjennomsnittet av de beste 86 kommunene. Scenariene for bedret bostedsattraktivitet er gjort tilsvarende. Dermed er de positive scenariene innenfor et realistisk nivå.

Figur 60: Verdier for ekstra arbeidsplassvekst og forbedret bostedsattraktivitet i scenariene. Verdiene er basert på variasjoner i disse størrelsene fra 2000 til 2011, og er satt til gjennomsnittet av den beste kvartilen.

De ulike scenariene vi skal presentere på de neste sidene er basert på at arbeidsplassveksten er enten 0,94 prosent bedre eller dårligere enn gjennomsnittet, og bostedsattraktiviteten blir 0,41 prosent bedre eller dårligere. Vi har også alternativer for at både arbeidsplassveksten og bostedsattraktivitet blir god eller svakere.

For Kristiansandregionen vil scenariet med god arbeidsplassvekst innebære at arbeidsplassveksten blir omtrent som i perioden etter 2000.

6.5 Scenarier for regionen

De ulike scenariene for Kristiansandregionen er vist i figur 61. I basialternativet vil befolkningen i Kristiansandregionen vokse til 164 274 innbyggere i 2040. Det er som nevnt en del mindre enn SSBs midlelframskrivning, som ender opp i 182 708 innbyggere i 2040.

I scenariet med høy arbeidsplassvekst vil befolkningen i Kristiansandregionen bli på 178 955. Dermed må Kristiansandregionen ha en litt bedre arbeidsplassvekst enn det som ligger i scenariet med god arbeidsplassvekst for å realisere befolkningsvekst i SSBs midlelframskrivning. Kristiansandregionen har hatt en arbeidsplassvekst eller 2000 som er så høy, så det er klart mulig.

I det mest positive scenariet, hvor både arbeidsplassveksten er høy, og bostedsattraktiviteten forbedres, vil befolkningen vokse til 198 130 personer i 2040.

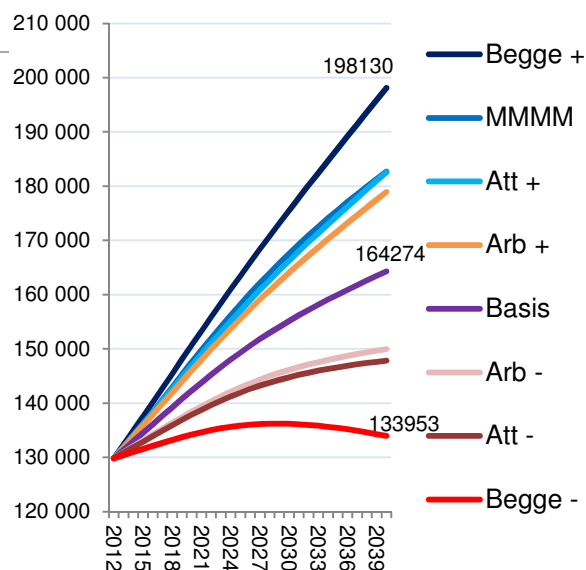
I det mest pessimistiske scenariet vil befolkningen bare øke til 133 953 innbyggere i 2040, og være synkende mot slutten av perioden.

6.6 Scenarier for kommunene

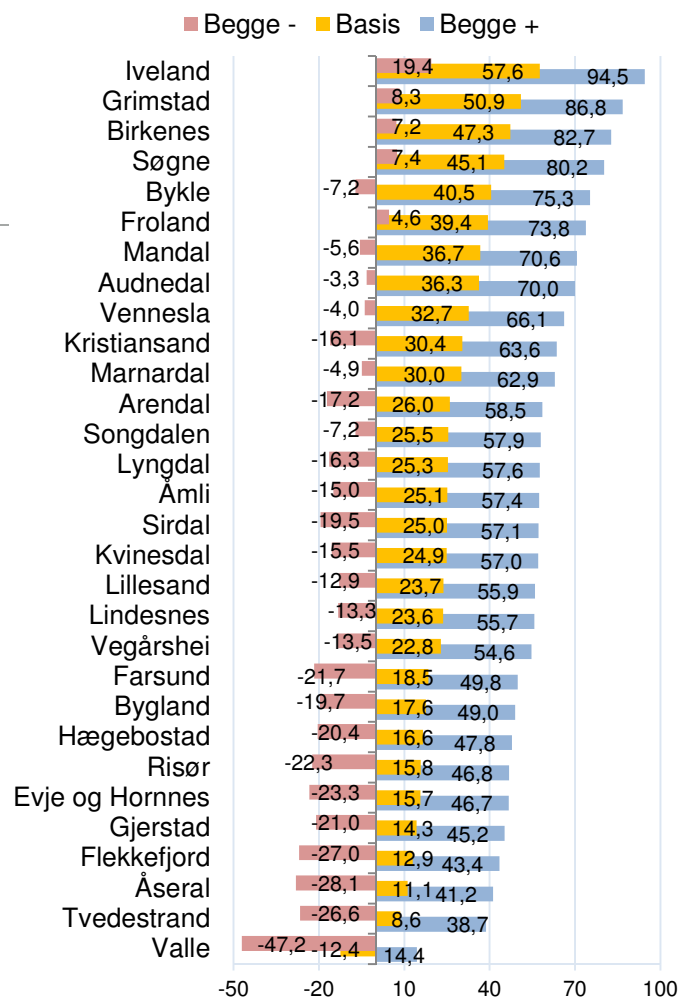
I figur 62 ser vi hvilken vekst kommunene i Agder får i basialternativet, i det mest positive scenariet og i det mest negative.

Iveland og Birkenes er mest robuste, og vil få vekst i befolkningen fram mot 2040, selv om både arbeidsplassveksten blir lav og bostedsattraktiviteten svekkes. Begge spås vekst på omtrent 50 prosent i basisscenariet, og vil få vekst på henholdsvis 94,5 og 82,7 prosent i det mest positive scenariet. Søgne får også vekst i de mest pessimistiske scenariet, men har litt lavere vekst i basisscenariet.

Kristiansand, Vennesla, Songdalen og Lillesand vil få nedgang dersom arbeidsplassen blir lav og bostedsattraktiviteten svekkes. Kristiansand har den høyeste downsiden. Det kommer av at en stor andel av sysselsettingen knyttet til arbeidsplasser i egen kommune. Dermed lekker lite av effekten av arbeidsplassendring ut. For de andre kommunene vil arbeidsplassveksten i Kristiansand få mye å si for egen befolkningsvekst. Blir det nedgang i Kristiansand rammer det bosettingen i nabokommunene. Kristiansand blir på sin side lite berørt av arbeidsplassveksten i nabokommunene.

Figur 61: Scenarier for befolkningsutviklingen i Kristiansandregionen i perioden 2012-2040.

Figur 62: Befolkningsvekst i kommunene i Agder fram til 2040 i de ulike scenariene.

-
- ⁱ Progressivt gjennomsnitt er gjennomsnitt for de siste ti årene, men med større vekt på de siste årene.
- ⁱⁱ Informasjonen om modellen er hentet fra SSBs hjemmesider om befolkningsframskrivinger og SSBs publisasjon Økonomiske analyser 4/2011.
- ⁱⁱⁱ Ettersom det ble innført en helt ny bransjeklassifisering fra og med 2008, så får vi ikke laget tidsserier på bransjer tilbake til 2000.
- ^{iv} Ekstern arbeidsmarkedsintegrasjon for et område blir målt som summen av andelen av sysselsatte som pendler ut av området og andelen av arbeidsplassene som det pendles inn til fra andre områder.
- ^v Den interne arbeidsmarkedsintegrasjonen i en region er gjennomsnittet av de enkelte kommunenes andel av sysselsettingen som pendler til en annen kommune i samme region.
- ^{vi} For å sette sammen fire indikatorer for regional sårbarhet, er alle verdiene først skalert slik at laveste verdi=0 og høyeste verdi=100. Deretter er sårbarheten målt som gjennomsnittet av disse fire verdiene. Fire kommuner er egne regioner, for disse er verdien for intern arbeidsmarkedsintegrasjon med.
- ^{vii} Arbeidsmarkedsintegrasjon måles som antall som pendler inn som andel av antall arbeidsplasser i kommunen, pluss antall som pendler ut som andel av samlet sysselsetting med bosted i kommunen
- ^{viii} Indeksen er konstruert slik: Først er hjørnesteinsfaktoren (andel av sysselsetting i det største foretaket) og bransjespesialiseringen (andel av sysselsetting i den største bransjen) omregnet slik at høyeste verdi = 100 og laveste verdi = 0. Så har vi tatt utgangspunkt i gjennomsnittet av disse to målene som vi har kalt bransjehjørneindeks og regnet ut sårbarhetsindeksen etter følgende formel: $\text{Bransjehjørneindeks} * (100 - (\text{Integrasjon}/2))/100$. Det siste leddet reduserer sårbarhetsindeksen etter pendlingsandelen. Dersom en kommune ikke har verken inn- eller utpendling vil sårbarhetsindeksen ikke bli redusert, men være lik bransjehjørneindeksen. En kommune hvor alle sysselsatte pendler ut av kommunen vil få en sårbarhetsindeks på 0.
- ^{ix} Alle tall for nyetableringer, vekst og lønnsomhet baserer seg på data som Telemarkforskning har fått levert fra Brønnøysundregistrene.